

„Jövőszemle” kamasz szemmel

A fiatalok jövőképeinek vizsgálata

**„Nem sokáig él a jelen jövőkép nélkül.”
(Háy János)**

Társadalomismeret érettségi dolgozat

Veres Anna

Hatvani Bajza József Gimnázium

12. B

2023. április

Tartalomjegyzék

I.	Bevezetés	2
I.1.	Miért a társadalomismeret tantárgyat választottam?	2
I.2.	Miért ezt a témát választottam?	2
I.3.	Milyen módszerrel dolgoztam?	3
I.4.	Céljaim a pályamunkámmal kapcsolatban	4
I.5.	Hipotéziseim	5
I.5.1.	Középiskolások:	5
I.5.2.	Egyetemisták:	5
II.	Hogyan segíthetünk a fiataloknak a jövőképük kialakításában?	6
II.1.	A fiatalok jövőképének alakításában segítő tényezők az iskola falain belül	6
II.1.1.	Segítségnyújtás a pályaválasztás / munkába állás területén:	6
II.1.2.	Segítségnyújtás a párválasztás / családalapítás területén:	8
II.2.	Iskolán kívüli segítségnyújtás a fiatalok életében	9
III.	Szakirodalmi kitekintés	13
III.1.	Általános áttekintés - az egyes generációk jövőképének összehasonlítása	13
III.2.	Pályaválasztással és munkába állással kapcsolatos jövőkép	15
III.3.	Párválasztással és családtervezéssel kapcsolatos jövőkép	18
IV.	Kérdőívek	23
IV.1.	Középiskolás kérdőív	23
IV.2.	Egyetemista hallgatók kérdőíve	38
V.	Interjúk	51
VI.	Összegzés	58
VII.	Mellékletek	61
VII.1.	Interjúk	61
VII.1.1.	Interjú Zelnik Zalán egyetemista hallgatóval	61
VII.1.2.	Interjú Federics Ibolya pályaválasztási tanácsadóval	64
VII.1.3.	Interjú Pricz Istvánné nyugalmazott tanárnővel	68
VII.2.	Kérdőívek	73
VII.2.1.	Kérdőív középiskolásoknak	73
VII.2.1.	Kérdőív egyetemistáknak	77
VII.3.	Munkanapló	81
VIII.	Irodalomjegyzék	86

I. Bevezetés

I.1. Miért a társadalomismeret tantárgyat választottam?

Már fiatalabb koromban is érdekelték azok a témák, amelyekről most a társadalomismeret óra keretein belül többet megtudhatok, mint például az emberi szabadságjogok rendszere, az Európai Unió létrejötte és a mai magyar államszervezet felépítése.

10. évfolyamos koromban felvételt nyertem a Mathias Corvinus Collegium (MCC) középiskolás programjába, a jogi kurzusra, ahol a társadalomismeret tantárgy számos kérdésével és témájával találkoztam már: érintettük az állam és jogrendszer, a hatalmi ágak, a közigazgatás, a személyi-, vagyoni és büntetőjog, valamint az állam felépítésének problémakörét. Már akkor felmerült bennem, hogy később szeretnék társadalomismeretet tanulni és abból a tantárgyból érettségit tenni.

Minden társadalomismeret témakör, melyet most a tanárunkkal együtt kidolgozunk, átbeszélünk, segíteni fog minket életünk hátralévő részében, hiszen egy, a korosztályunkhoz képest mélyebb tudást tudunk elsajátítani most óráról-órára. Emellett fontos megemlítenem, hogy a társadalomismeret tantárgy nagymértékben hozzájárul az emelt szintű történelem érettségi felkészülésemhez, hiszen a társadalomismeret és a gazdaságismeret szerves része a 2023-as emelt szintű történelem érettségi követelményeinek.

I.2. Miért ezt a témát választottam?

Témámnak a "Vizsgálja meg, hogy a mai középiskolásoknak milyen a jövőképük, hogyan vélekednek a továbbtanulásról, munkáról, párválasztásról!" című témát választottam. Ennek kiválasztásában a körülöttem élő fiatalok bizonytalansága motivált, hiszen sokan még az egyetemre való jelentkezés előtt pár héttel is bizonytalanok jövőjükkel kapcsolatban, nemhogy a alsóbb évfolyamokon tanulók. Ezzel a projektmunkával alkalmam nyílik kutatni a szakképző iskolákban és a gimnáziumban tanulók elképzeléseit a pályaválasztással és munkavállalással kapcsolatban, és lehetőségem adódik, hogy jobban belemélyedjek a fiatalok párválasztásának és családtervezésének témájába. A középiskolások körében a „jövőkép” ez egyik legnagyobb mentálhigiénás probléma, hiszen az ebbe tartozó kérdések, mint például: „Hova megyek tovább tanulni?”, „Mi legyen?”, „Szakítsak vele vagy ne?”, az életünk további részét tudják befolyásolni. Ezen kívül iskolánkban a gimnáziumi négy évünket végigkíséri egy pályaorientációs program, mely most nagy segítségemre lesz a projektmunkám elkészítése során.

I.3. Milyen módszerrel dolgoztam?

A témaválasztás után rögtön elkezdtem összeállítani egy vázlatot, amelyet a munkám során mindig kezembe tudtam venni, hogy segítsen az eligazodásban. Első körben fontosnak találtam a tökéletes papíralapú és digitális szakirodalom felkeresését, amelyeket a projektmunkámban végig felhasználtam.

A papíralapú szakirodalmat folyóiratok és könyvek formájában a városomban lévő Ady Endre Könyvtárban találtam meg. Ezekben a középiskolások pályaválasztási kérdéseivel, az egyetemisták bizonytalanságával, az erdélyi tanulók jövőbeli elképzelésével és a fiatalok családalapításával foglalkozó kutatásokat tanulmányoztam át. Ezek segítségével egy elég széles skálán mozgó jövőkép-problémát fedeztem fel a fiatalok körében, melyet Tóthné Szita Klára, Gál Jolán és Kristóf Tamás a „Hogyan látják a hazai fiatalok a távlati jövőt?” című tanulmányukban 10 részre bontva vizsgáltak.¹ Ez a tíz szempont a következő volt: a világ jövője, Magyarország jövője, a környezeti állapot jövője, az energetika jövője, az oktatás jövője, a tudomány és a technológia jövője, az egészség, a család és a személyiség jövője, a munka világának jövője, a közlekedés jövője és a személyes élettel kapcsolatos várakozások. Én azonban a kutatásomban a legnagyobb hangsúlyt a pályaválasztás és munka témájára, illetve a párválasztás és családtervezés témájára szűkítettem le.

Segítségemre volt munkám során Federics Ibolya, a Heves Megyei Pedagógiai Szakszolgálat pályaeorientációs tanácsadója, Zelnik Zalán egyetemista és Pricz Istvánné nyugalmazott tanárnő, akikkel személyesen és online formában, vegyesen készítettem interjút.

Édesanyám Veresné Kalcsó Krisztina tanárnő, gimnáziumunk pályaeorientációs csapatának vezetője, így tőle is kaptam segítséget. Egy „családi” interjú keretében anyukám rengeteg információval szolgált nekem arról, hogy az iskolán kívül milyen lehetőségeik vannak a diákoknak arra, hogy a pályaválasztásban és családtervezésben segítséget kapjanak.

Ezen felül kétféle kérdőívet állítottam össze, egyet középiskolások, egyet pedig egyetemisták számára. Több mint 500 diák töltötte ki ezeket, hozzájárulva ezzel a munkám sikeréhez.

¹ http://unipub.lib.uni-corvinus.hu/5978/1/opus_et_ed_kt.pdf Letöltés: 2023. 01. 25.

I.4. Céljaim a pályamunkámmal kapcsolatban

Sokféle célt tűztem ki magam elé a témaválasztásomat követően. Egyik fontos célom volt, hogy egy átfogó képet kapjak a projektmunkám elkészítése során a fiatalok jövőképével kapcsolatos problémákról, hiszen tinédzser korban sok mentálhigiénés probléma felmerül, mint például a pályaválasztás, nyári munka vállalásának felelőssége, elköltözés a családtól, párválasztás és beilleszkedés egy új környezetbe. Ezeket a problémákat a középiskolások és az egyetemisták körében kutattam.

A középiskolásoknál kíváncsi voltam, hogy a gimnáziumban és a szakiskolában tanulók hogyan vélekednek a különböző jövővel kapcsolatos témákról. Sejtettem, hogy nagy lesz a bizonytalanság a fiatalabb korosztálynál, hiszen nem könnyű ilyen fiatalon dönteni az egész életünk sorsáról, ahogy Ginzberg² a foglalkozás-elméletében is állította, hogy *„a pályaválasztás egyszeri alkalom, amely visszafordíthatatlan a sok befektetett energia és költség miatt”*. Ezzel szemben Donald E. Super³ hangsúlyozta, hogy *„a pályaválasztás nem egy egyszeri alkalom, hanem egy folyamat, amely állandó fejlődést feltételez, és amely egy egész életen át tart, hiszen az ember pályával kapcsolatos preferenciái, tapasztalatai és életkörülményei folyamatosan változnak.”*⁴ Én Super nézeteivel értek egyet, hiszem, hogy a pályaválasztás egy életen át tartó folyamat, ugyanakkor 17-18 évesen mindenkinek meg kell hoznia az első legfontosabb döntést ezt illetően.

A nagy „jövő-kérdést” két fontos szempontból vizsgáltam, hiszen a fő célom az volt, hogy összehasonlítsam a két iskolatípusba járó diákok elképzeléseit a pályaválasztással és munkavállalással, illetve a párválasztással és a családalapítással kapcsolatban. Céljaim közé tartozik az idősebb korosztály, az egyetemisták terveinek vizsgálata is, hiszen egyetemista nővérem által nagyon sok olyan hallgatót ismerek, akik a sokadik szemeszterük után is kérdőjelekkel a fejükben állnak szemben a jövőjükkel.

² Eli Ginzberg – Sol Ginsburg – Sidney Axelrod – John L. Herma: Occupational choice. Columbia University. Press, New York, 1951. 71.o.

³ Donald E. Super: A theory of vocational development. American Psychologist 1953. 5 sz. 185–190.o.

⁴ Bocz Henrietta Nóra - Lázár Beáta (2022): Készen állsz? Pályaválasztási döntéshozatal. In: Korunk, III. folyam, 2022/5. szám, 70. o.

I.5. Hipotéziseim

I.5.1. Középiskolások:

- A gimnáziumba járó diákok 26-30 éves koruk között terveznek családot alapítani, míg a szakképző iskolában tanuló diákok 21-25 éves koruk között.
- A fiatalok manapság nem tartják annyira fontosnak a házasságkötést, mint régen.
- A fiatalok körében a 2 gyermek vállalása a leggyakoribb.
- A gimnáziumban tanulók legnagyobb része 21-25 éves korban tervezi abbahagyni tanulmányait, míg a szakképző iskolában tanulók 17-20 éves korukban.
- A gimnáziumban tanulók nagyobb eséllyel mennek külföldre tanulni, míg a szakképző iskolában tanulók nagyobb eséllyel fognak külföldön munkát vállalni
- A gimnáziumban tanulók ambiciózusabbak, vagyis ők nagyobb százalékban terveznek egyéni vállalkozást indítani vagy vezető pozícióba kerülni, míg a szakképző iskolában tanulók inkább alkalmazottként terveznek dolgozni.

I.5.2. Egyetemisták:

- Az egyetemisták többségének már biztos elképzelése van a jövőjéről.
- Az egyetemisták legnagyobb része legalább 2 diplomát /oklevelet szeretne szerezni.
- A hallgatók nagy arányban szeretnék külföldön tanulni és dolgozni.
- Az egyetemisták a szak elvégzése után terveznek teljesen munkába állni
- Az egyetemisták házasság nélkül terveznek családot alapítani és 30 éves koruk felett tervezik első gyermekük születését.
- A hallgatóknál a gyermekvállalást leginkább az anyagi biztonság és a tanulmányok befejezése befolyásolja.

II. Hogyan segíthetünk a fiataloknak a jövőképük kialakításában?

II.1. A fiatalok jövőképének alakításában segítő tényezők az iskola falain belül

Iskolámban, a Hatvani Bajza József Gimnáziumban mindig is nagy hangsúlyt fektettek a tanárok arra, hogy segítsék a diákokat a jövőképük kialakításában. Édesanyám, Veresné Kalcsó Krisztina a gimnáziumunk pályaorientációért felelős tanára, így beszélgetéseink alkalmával már sokat mesélt nekem az iskola által nyújtott lehetőségekről, amelyeket mi, diákok meg is tapasztalhattunk az elmúlt néhány évben.

II.1.1. Segítségnyújtás a pályaválasztás / munkába állás területén:

Már intézményünk Pedagógiai programjában is lefektették, hogy mennyire fontos cél a fiatalok jövőképének sikeres segítése: *„Támogatjuk diákjainkat abban, hogy továbbtanuláskor képesek legyenek megtalálni a számukra elérhető oktatási és képzési lehetőségeket.”*⁵

A cél a pályaválasztás elősegítése a pályaorientáción keresztül. Vagyis nem csupán abban szeretne az iskola segíteni a diákoknak, hogy végzősként egyetemet/szakmát tudjanak választani, hanem abban is, hogy erre folyamatosan készüljenek fel azáltal, hogy megismerik önmagukat, reális énképet tudnak kialakítani magukról. Megismerik a továbbtanulás és a képzési lehetőségek rendszerét, a munkaerőpiac lehetőségeit, az egyes szakmák „tartalmát”, és végül képessé válnak pályát választani.

A pályaorientáció kapcsán az elmúlt években több pályázatban is részt vett az iskolám, továbbá egy teljesen kidolgozott jó gyakorlat is született, és több intézményi programunk is kapcsolódik hozzá, mint például a Pályaorientációs nap, Önismereti nap, Motivációs nap, Pályaválasztási nyílt nap és a Kísérletbazár megszervezése.

Intézményünk pályaorientációs csoportjának célja, hogy a gimnáziumi négy év alatt egy egymásra épülő rendszer épülön ki az iskolában. A csoport tagjai pedig nemcsak iskolánk innovatív gondolkodású pedagógusai, hanem külsős szakemberek is: például a Heves Megyei Pedagógiai Szakszolgálat, a Szociális, Gyermekjóléti és Egészségügyi Szolgálat és a Heves Megyei Kereskedelmi és Iparkamara szakemberei, valamint az iskolapszichológusunk, illetve a MATE GTK pályatanácsadási tanszékének hallgatói is.

⁵ https://bajza.hu/dokumentumaink/pedprogram_22.pdf Letöltés: 2023. 01. 31.

Gimnáziumom pályaorientációs programja a következőképpen épül fel:

9. évfolyam:

- ön- és társismeret,
- személyiségfejlesztés,
- tanulás támogatása,
- és Önismereti nap szervezése.

10. évfolyam:

- tanulási attitűdvizsgálat,
- pályairányulási programok és kérdőívek,
- fakultációválasztást megelőző egyéni és csoportos tanácsadás,
- motivációs csoportfoglalkozások,
- valamint Motivációs nap szervezése („példakép-program”).

11. évfolyam:

- pályaismeret segítése,
- üzem- és gyárlátogatások szervezése,
- az Educatio kiállítás látogatása,
- „Job shadow” és a „Student shadow” programok lebonyolítása.

12. évfolyam:

- Pályaorientációs nap szervezése,
- pályaválasztási értekezlet megszervezése,
- érettségi jelentkezések koordinálása,
- továbbtanulási jelentkezés előtti egyéni és csoportos tanácsadás,
- felvételi jelentkezések segítése.

Ezeket egészítik ki olyan programok, amelyek kifejezetten a természettudományos képzés fontosságát erősítik: például a Kísérletbazar megszervezése, informatikai cégek látogatása, a mérnöki pálya megismerését szolgáló gyárlátogatások, a gyógyszerész és vegyész pályát népszerűsítő üzemlátogatások, valamint egyetemek, tudományos előadások, kiállítások látogatásai.

A pályaorientációs folyamat vége az a döntés, amikor diákként megjelöljük, hogy melyik felsőoktatási intézményben szeretnénk továbbtanulni. Ezt a döntésünket segíti az a nagyszabású pályaorientációs nap, amelynek keretén belül idén 19 egyetem mutatkozott be az ország minden

részből, valamint közel száz előadó ismertette meg velünk szakmájának érdekességeit, előnyeit és árnyoldalait, mutatta be a munkaerőpiaci lehetőségeket és mi bátran kérdezhettünk tőlük.

Az intézményi szintű programokon kívül jövőképünk alakításában segítenek bennünket egyes tanóráink is, mint a társadalomismeret, etika és osztályfőnöki órák, amelyeken érintjük azokat a problémákat, amelyek minket, fiatalokat érdekelnek a jövőnk alakítása szempontjából.

A cél mindig az, hogy döntésre kész, érett diákokat neveljenek belőlünk, akik tisztában vannak azzal, hogy mit is szeretnének elérni a jövőben a munkaerőpiac területén.

II.1.2. Segítségnyújtás a párválasztás / családalapítás területén:

A fiatalok jövőképeinek másik bizonytalan pontja a párválasztás és családalapítás kérdése. Ez a kérdés majdnem ugyanolyan nehéz, mint a pályaválasztás, de szerencsére ebben is sok segítséget kapunk az iskolában.

A Pedagógiai programunk szerint az egészségfejlesztés is az iskola feladatai közé tartozik: *„Feladat: az egészséges és harmonikus életvitel kialakítása: önmaguk és mások tisztelete, felelősség önmaguk és mások iránt és az egészséges párkapcsolat.”*⁶

A családtervezésről és párválasztásról elsősorban osztályfőnöki órákon beszélgetünk, ahol fő cél az, hogy normális, egészséges kapcsolatokról kapjunk képet. A tudatos családtervezésben segítenek nekünk az iskolai védőnő előadásai, az iskolapszichológus csoportfoglalkozásai és más külsős előadók előadásai például az Egészségnapon vagy az Önismereti napon.

Ezeknek a tematikusan szervezett napoknak a középpontjában mindig az önismeret és személyiségfejlesztés kérdésköre áll, hiszen hogyan is tudnánk egy helyes képet felállítani a jövőben elképzelt családunkról, ha önmagunkkal sem vagyunk tisztában, ha önmagunkat sem ismerjük igazán. A tudatos családtervezés lényege szerintem pont abban áll, hogy ismerve önmagunk tulajdonságait és igényeit, képesek legyünk arra, hogy tudatos döntést hozzunk a jövőnkkel illetően a családalapítás kérdésében is. Rá kell jönnünk arra, hogy hogyan válasszunk magunknak párt „egészséges módon”, úgy, hogy egyenlő felek legyünk egy kapcsolatban és hogyan tervezzük meg a jövőnkkel együtt. Fontos realizálnunk, hogy számunkra melyik a fontosabb előbb: a továbbtanulás vagy a családalapítás. Akármelyiket is választjuk, annak felelős döntésnek kell lennie, hiszen családot alapítani, gyermeket nevelni nagyon nagy felelősséggel járó döntés. Ezért is érdekesek azok a tanulmányok, amelyek a fiatalok jövőképe kapcsán azt vizsgálják, hogy a mai fiatalok hogyan

⁶ https://bajza.hu/dokumentumaink/pedprogram_22.pdf Letöltés: 2023. 01. 31.

gondolkodnak erről a kérdésről: mikor és hogyan, milyen formában szeretnének családot alapítani, hány gyermeket terveznek és mikor. Ebben a tudatos jövőtervezésben segít bennünket az iskola és tanáraink, amikor ezeket a problémákat érintjük akár iskolai programok, akár tanórák keretein belül.

II.2. Iskolán kívüli segítségnyújtás a fiatalok életében

Nemcsak az iskolában kaphatunk segítséget a pályaválasztással és munkával, illetve a párválasztással és családtervezéssel kapcsolatban, hanem nagyon sok más formában is. Három csoportba osztottam az iskolán kívüli tájékoztatói lehetőségeket, melyeket főleg saját tapasztalatból gyűjtöttem össze, de nagy segítségemre voltak különböző könyvek, folyóiratok és online weboldalak is.

Az első csoportba tartozik a közösségi média, amely hatalmas hatással van a fiatalokra, hiszen már szinte mindenki elég fiatal kortól jelen van különböző platformokon. A média árnyoldala -ami magában foglalja a tudományos internetes oldalakat, a tv műsorokat, hírközlő platformokat és szórakoztatásra kitalált alkalmazásokat is-, hogy könnyen tudja befolyásolni a közönséget hamis információkkal, ezért is kell több oldalról tájékozódni, ha érdekeltek vagyunk valamilyen témában.

A párválasztással és családalapítással kapcsolatban nem olyan sok helyről tudunk tájékozódni, hiszen a média nem feltétlenül erre lett kitalálva, viszont már több párkereső applikáció is létezik, de ezek nem minden esetben adnak valós képet, hiszen mindenki azt mutatja, amilyennek szeretné láttatni magát, és ez nem mindig az igazság, ezért is gondolom úgy, hogy a párválasztásnak a social média nem a legmegfelelőbb színtere.

Ezzel szemben viszont nagy segítségünkre lehet a média a pályaválasztásban, hiszen a mostani modern világban már a legtöbb egyetemnek van saját weboldala, honlapja, ahol minden információt megtalálhatunk az ott található karokról és szakokról. Nekem személy szerint nagy hasznomra vált a pályaválasztással kapcsolatban a Pázmány Péter Katolikus Egyetem⁷ és a Károli Gáspár Református Egyetem⁸ honlapja is, ahol lehetőségem akadt tanulmányozni a karok által kínált lehetőségeket mélyebben is.

Ezen kívül még lehetőségünk adódik csatlakozni több Facebook csoporthoz is, ahol más középiskolások és egyetemisták segítik a pályaválasztásunk menetét.

⁷ <https://ppke.hu/> Letöltés: 2023. 01. 30.

⁸ <http://www.kre.hu/portal/> Letöltés: 2023. 01. 30.

Véleményem szerint még mindig a legnagyobb segítséget a Felvi.hu⁹ internetes oldal biztosítja a fiatalok számára, hiszen széleskörű betekintést kaphatunk az egyetemi élet világába, abba, hogy melyik egyetem milyen szakokat indít, mennyi hallgatót kíván felvenni, milyen tantárgyakból kell érettségizni ahhoz, hogy valaki bekerüljön a kiválasztott szakra stb. A Felvi.hu-n többek között tájékozódhatunk a korábbi évek felvételi statisztikáiról, az egyes szakok felvételi követelményeiről, a munkaerőpiaci kilátásokról is. Ugyanakkor nagy segítséget nyújt nemcsak a diákoknak, de a szülőknek is az elektronikus felvételi folyamat megismerésében, ugyanis lépésről-lépésre elmagyarázza a folyamatot, ezzel segítve, hogy senki ne ejtsen hibát a felvételi jelentkezés beadása során. A diákok nagyon kedvelik a pontszámító kalkulátor felületét is, ahol mindenki kiszámíthatja, hogy kb. hány felvételi pontja lesz az érettségi vizsgák után, és így tudja mérlegelni a felsőoktatásba bejutás esélyeit. Én az utóbbi pár évben többször is átböngésztem ezt a honlapot, hogy majd amikor végleg le kell adnom a jelentkezésemet, nyugodt szívvel küldhessem el, tudván, hogy elég információt szereztem a jövőmül választott szakmáról, és így egy biztosabb jövőképet állítottam fel magamnak.

A következő csoport az iskolán kívüli tájékozódásban a személyes segítségnyújtást adók csoportja. A párválasztásban és családalapításban fontos szerepet töltenek be a szülők. Sok családban szigorú feltételeket kötnek a szülők a párválasztással kapcsolatban, és akár még meg is tilthatják azt, főleg, ha erős hitet valló családról van szó. A fiataloknak legnagyobb segítséget a szülők tudnak nyújtani, akik felhívják a figyelmünket a párválasztás veszélyeire és a legjobban féltenek bennünket. A barátaink is segítségünkre lehetnek, hiszen sok belső, személyes információt sokszor csak velük osztunk meg, hiszen egy velünk egykorúval egyszerűbb megosztani az életünkben történő változásokat a párkapcsolatokat illetően. Igaz, hogy nem sok tanáccsal tudnak minket ellátni a még maguk is fiatal barátaink, de lehet, hogy több tapasztalatuk van egy-egy téren. Esetleg sokak segítségére lehetnek még a párkapcsolati terapeuták is, ha már ilyen fiatal korban elköteleződve érzik magukat.

A pályaválasztás kérdésének vizsgálatában segítségemre volt Bocz Henrietta Nóra és Lázár Beáta (2022): Készen állsz? Pályaválasztási kérdések az erdélyi egyetemisták körében című cikke¹⁰, amelyben kutatást végeztek az informális informálódással kapcsolatban. A szerzők szintén

⁹ <https://m.felvi.hu/> Letöltés: 2023. 01. 30.

¹⁰ Bocz Henrietta Nóra - Lázár Beáta (2022): Készen állsz? Pályaválasztási kérdések az erdélyi egyetemisták körében. Informális informálódás. In: Korunk, III. folyam, 2022/5. szám, 78-79. o.

az informális segítségnyújtók közé sorolták a barátokat, akik lehet, hogy már nagyobb betekintést kaptak a jövő világába és gondolataik mások számára is hasznosak lehetnek. A tanulmányból meg tudható, hogy a diákok a barátok segítségét vélték a legnagyobb %-ban „nagyon hasznosnak”.

Egy másik fontos szempont a szülők segítségének kérése, azonban ez mostanra már csökkenőben van a folyamatosan változó pályaválasztási követelményeknek köszönhetően. Vita Emese az Erdélyi magyar középiskolások jövőtervei, különös tekintettel a továbbtanulás feltételeire című cikkében¹¹ kifejtette, hogy az olyan diákok, akiknek szülei magasabb képzettséggel rendelkeznek, nagyobb valószínűséggel fognak segítségért fordulni szüleikhez a pályaválasztással kapcsolatban. A kutatás szerint ezek a fiatalok arányaikban egyenlően tartották hasznosnak és nem vették igénybe a tanáraik segítségét, mivel képzetesebb szüleik segítségükre tudtak lenni a pályaválasztásban.

Fontos még megemlítenem a pályaaorientációs tanácsadókat és a pszichológiai szaktanácsadókat, akik kifejezetten erre a feladatra szakosodtak. Én több olyan fiatal is ismerek, akiknek nem voltak terveik a pályaválasztással kapcsolatban és tanácsadó segítségét kérték, több személyes beszélgetést és érdeklődési körrel kapcsolatos kérdőívet töltöttek ki közösen, amelyek hatására célt tudtak kitűzni maguk elé. Az alacsonyabb képzettségű szülőkkel rendelkező fiataloknak pedig kifejezetten nagy segítséget nyújthatnak ezek a segítő felnőttek.

A harmadik és egyben utolsó iskolán kívüli tájékoztatói lehetőség kifejezetten a pályaválasztásra és a munka világára fókuszál. Már említettem előző bekezdéseimben az egyetemek honlapjait, de az egyetemek által szervezett nyílt napok sokkal átfogóbb képet tudnak adni a diákok számára. Az utóbbi pár évben már az összes egyetem tart nyílt napot, évente akár többször is. Van, hogy magát az egész egyetemet mutatják be, de van, hogy csak az egyetem egy-egy karát. Ilyenkor különböző előadásokat hallgathatunk meg az egyetem rektorától, tanáraitól és hallgatóitól, illetve körbejárjuk a kar épületét. A Bocz Henrietta Nóra és Lázár Beáta-féle kutatásban (2022-ben) az egyetemi nyílt napokat a diákok összesen 34%-a tartotta hasznosnak. Ez meglepő volt számomra, hiszen azt is kimutatták, hogy a diákok majdnem 60%-a tartotta hasznosnak az egyetemisták segítségét, ami azért jelentős részét alkotja a nyílt napoknak.

¹¹ https://bgazrt.hu/wp-content/uploads/NPKI_folyoiratok/kisebbségi_szemle/2017_04/kszo201704_7.Vita.pdf Letöltés: 2023. 01. 30.

Minden évben megrendezik az Educatio kiállítást Budapesten, amely általában három napig tart. Ezen Magyarország összes egyeteme és több külföldi egyetem is képviselteti magát, valamint több, a pályaválasztást segítő program és tevékenység is megtalálható ott, többek között előadásokat hallhatunk a pontszámítási rendszer változásairól, a különböző ösztöndíjakról, az Erasmus programról. Ezen kívül írhatunk próba nyelvvizsgát, kitölthetünk személyiségteszteket és megismerkedhetünk a külföldi képzési lehetőségekkel is. Az Educatio kiállítás legnagyobb előnye az, hogy egyszerre, egy helyen minden felsőoktatási képzési terület megtalálható és személyesen lehet érdeklődni a diákokat érintő legfontosabb kérdésekről: például a mintatantervről, a vizsgák fajtáiról, a kreditrendszeréről, a kollégiumi helyzetről vagy esetleg az ösztöndíjakról.

Ahhoz, hogy diákként egy biztosabb jövőképet tudjunk felvázolni magunknak a pályaválasztás terén, mindenképpen segítséget nyújtanak a fent említett lehetőségek, amelyek közül minden olyat meg kell ragadni, amelyik a legkisebb mértékben is segíthet a jövőképünk alakításában.

III. Szakirodalmi kitekintés

III.1. Általános áttekintés - az egyes generációk jövőképének összehasonlítása

Meglepetten tapasztaltam a projektfeladatom elkészítése során, hogy nagyon kevés szakirodalom foglalkozik általában a mai magyar fiatalok jövőképevel. Azt vettem észre a szakirodalom tanulmányozása közben, hogy minden tanulmány egy-egy speciális kutatás részletes elemzését mutatja be, és nem általánosságban vizsgálja a mai fiatalok jövőképét.

Ezek a speciális kutatások is egy-egy témát, szempontot vizsgálnak a fiatalok jövőképevel kapcsolatban, vagyis nem globálisan foglalkoznak a fiatalok jövőképevel, hanem csupán egy-egy szegmensét vizsgálják annak. A legtöbben a családtervezés problémáját kutatták kérdőívek segítségével, és csak nagyon kevesen vizsgálták a továbbtanulás és munkaerőpiaci elhelyezkedés témáját.

Számomra az is érdekes volt a szakirodalom vizsgálata közben, hogy a legtöbb szakember nem kifejezetten a magyar fiatalok jövőképét vizsgálta, hanem európai kontextusba helyezve kutatta a magyar fiatalok jövőbeli elképzeléseit.

Igazán átfogó szakirodalmat így nem találtam a témával kapcsolatban, de több kutatás és tanulmány eredményeinek értékelését olvasva próbáltam átfogó képet alkotni ezzel kapcsolatban. Észrevettem, hogy ezek a tanulmányok a mai fiatalok jövőképét sokszor összevetik más generációk jövőképevel, így fontosnak tartom tisztázni a különböző generációk fogalmát, hogy rá tudjak mutatni a különbségekre és az összefüggésekre a generációk jövőképét illetően.

Ma Magyarországon hat generáció éli életét, hat meglehetősen különböző embercsoport. Egyszerű általánosítással azt mondhatnánk, hogy ezek a generációk mást kedvelnek, máshogy élnek, mások a tulajdonságaik. Ez persze nem teljesen igaz, hiszen vannak közös tapasztalatok, együtt megélt évtizedek, azonos ismerősök és kollektív problémák. Az már más kérdés, hogy ezeket esetleg nem ugyanúgy élték meg ezek a generációk. A hat generáció az Alfa, a Z-generáció, az Y-generáció, az X-generáció, a Baby Boomer és a Veterán.¹²

A ma maximum 10 éveseket már megilletjük egy címkével, ők az **Alfa generáció** (2010 után születettek). Róluk még nyilván keveset tudunk, de vegyük észre a megnevezés szimbolikáját.

¹² <https://www.6generacio.com/copy-of-generaciok> Letöltés: 2023. 02. 03.

Valami véget ér a Z generációval, és egy új folyamat kezdődik az Alfával. Hogy ez mi lesz, egyelőre csak találgatás. Az biztos, hogy a jövő eszközei, az "okos" dolgok már az ő logikájuk szerint lettek kifejlesztve - nekik ezt tanulni már nem, csak kezelni kell tudni, a jövőképüket már ez fogja meghatározni.¹³

A **Z generáció** (1996-2010), a világ első olyan generációja, akik beleszülettek az online világba. Ők sosincsnek egyedül, bármikor online lehetnek, bárhol és bármikor beszélhetnek magukról, kiadhatják érzéseiket, gondolataikat. Nyilván veszélyben vannak, de ez a veszély semmiiben nem különbözik attól, mint amilyen veszélyben volt a többi generáció – majd megtanulják azt kezelni. Ez a generáció a lefontosabb most a projektmunkám során, rájuk helyezem a legnagyobb hangsúlyt és az ő jövőképüket vizsgálom elsősorban.¹⁴

Az idősebb generáció jó „ellenséget” talált a számára idegen Internetben, számítógépek világában. Az **Y generáció** (1981-1995) a fogyasztói társadalom gyermeke lett, és meglépte mindazt, amit az X csak akart. Nem állnak értetlenül az elvárások előtt, sőt saját elvárásaikat, saját jövőképüket építették fel. Ők már nem akarnak a hét minden napján készenlétben állni, hiszen akkor nem tudnának foglalkozni saját magukkal. Ehelyett bármikor munkahelyet váltanak, még akkor is, ha tisztában vannak vele, nem biztos, hogy egyhamar találnak állást. Jövőképük, gondolkodásuk sokkal rugalmasabb, mint korábban.¹⁵

Az öntudatos, lázadó **X generáció** (1965-1980) azt látta, hogy a munka és a pénz miatt szétesnek a családok, ugyanakkor sikert csak nagy ritkán elérő félő, bizonytalan szülők mellett nőttek fel. Látták, érezték, hogy a siker kulcsa a tudás, a kapcsolatok, a gyors reagálás. Ezért a folyamat felgyorsult. A családi közösség fontosságát – ahogy a szülőktől látták – felülírták a fogyasztói társadalom elvárásai. Míg a szülők ismerték a fizetett túlóra fogalmát, az X-esek a korlátlan munkaidőt tartották "normálisnak" – hiszen ez kellett a karrierhez, az elismeréshez, az előretúráshoz. Jövőképüket próbálták az alapján tervezni, amit a társadalom elvárt tőlük: rengeteg munka és kevesebb családdal töltött idő, több siker és kevesebb családi kapcsolatok.¹⁶

A **Baby boom generáció** (1946-1964) picit nyugodtabb társadalmi-gazdasági helyzetbe csöppent bele szüleinél, de még a gyerekeiknél is. Náluk még előre meg volt határozva a munkaidő eleje és vége, a kollégák beszélgettek egymással, nagy túlzással mindenki ismert mindenkit. Az

¹³ <https://www.6generacio.com/copy-of-generaciok> Letöltés: 2023. 02. 03.

¹⁴ <https://www.6generacio.com/copy-of-generaciok> Letöltés: 2023. 02. 03.

¹⁵ <https://www.6generacio.com/copy-of-generaciok> Letöltés: 2023. 02. 03.

¹⁶ <https://www.6generacio.com/copy-of-generaciok> Letöltés: 2023. 02. 03.

ötvenes évek nyomora után némi fellendülés volt tapasztalható, elkezdődött a „szocialista fogyasztói társadalom”. Nagyon lassan, de a családok a beszélgetések helyett a TV-t néztek, habár hétfő esténként még diavetítő elé ültették a szülők a gyerekeiket. Megjelentek a mosógépek, a hűtők, az autók. Ez a generáció pedig azért hajtott, hogy megfeleljen a kor vélt, nyugati elvárásainak. A gyerekek pedig azt látták, hogy a szülő mindent megtesz értük, csak a szülőt nem feltétlenül látták otthon. Ha pedig hazatért, egy szorongó, feszült, bizonytalan apa és anya próbált valamilyen hangulatot varázsolni a TV elé leülő család számára. Ennek megfelelően jövőképük is bizonytalan volt.¹⁷

A **Veteránok** (1945 és előtte születettek) többsége nem érti a mai világot. Szüleik tele voltak fájdalommal, tragédiával és keserőséggel, ami nyilván nyomot hagyott ezen a generáción is. Ahogy a korábbi évtizedekben is, számukra is a mikrocsalád a központi közösségi forrás. A család összetartó erejét hangoztatta a társadalom, és az egyénben nem is volt kérdés a család fontosságának megkérdőjelezése. A mai kor nagyszülei nem is értik, hogy a gyerekeik-unokáik hova rohannak egész nap, miért váltogatják a munkahelyeiket évről-évre, miért nem lehet leülni a vasárnapi ebédhez beszélgetni valami kutyü nélkül.¹⁸

Statisztikai tények igazolják, hogy napjainkban a családok jelentős része súlyos gondokkal küzd, egyre kevésbé tudják betölteni szerepüket, rendeltetésüket. E válságjelenség kézzelfogható tényekben nyilvánul meg. Kevesebb a hagyományos értelemben ideálisnak tekinthető családmódelben élők aránya, csökken a házasságkötések száma, gyakori a válás, alacsony a születések száma, és egyre népszerűbb az ún. „kényszerszingli” életforma. A válság a családtagok személyes nehézségein túl társadalmi, gazdasági problémákból is adódhat. Kiegyensúlyozott társadalom csak egészséges, jól működő családokból épülhet fel. Ezért ma különösen fontos a családi életre való tudatos felkészítés, s ebben nagy feladat hárul az iskolákra és más nevelő intézményekre.¹⁹

III.2. Pályaválasztással és munkába állással kapcsolatos jövőkép

Az ifjúságkutatás eredményei alapján a fiatalok gyakran céltalanok és nehézséget jelent számukra a jövő tervezése.²⁰ Egy-két nemzedékkel ezelőtt még az ifjúsági életszakaszt a későbbi éveket meghatározó, többnyire lezárult életesemények (párválasztás, családalapítás, tanulmányok,

¹⁷ <https://www.6generacio.com/copy-of-generaciok> Letöltés: 2023. 02. 03.

¹⁸ <https://www.6generacio.com/copy-of-generaciok> Letöltés: 2023. 02. 03.

¹⁹ <http://www.irisro.org/pedagogia2015januar/24SzabadKlaudia.pdf> Letöltve: 2023.02.08.

²⁰ https://metszetek.unideb.hu/files/metszetek_201903_09.pdf Letöltve: 2023. 02. 08.

foglalkozás) periódusának tekinthetjük. Mára azonban ezt a korszakot sokkal inkább a bizonytalanság, az elköteleződés hiánya, a tradíciók oldódása jellemzi. Egy kutatásban a fiatalok által említett legégetőbb problémákat vizsgálták. A magyar fiatalok a munkavállalási lehetőségeikkel, anyagi helyzetükkel, jövőbeli kilátásaikkal és életterveik megvalósítási esélyeivel voltak leginkább elégedetlenek.²¹

A fiatalok karrierútjának alakulását egyaránt meghatározzák a strukturális feltételek (munka-erőpiac, iskolarendszer stb.) és az egyének személyes preferenciái, döntései. A társadalomtudományokban folyamatos vita zajlik arról, hogy a két tényező közül melyik hatása jelentősebb, mi határozza meg erőteljesebben az egyéni döntéseket.²²

A pályaválasztási úton elindulni nem lehet elég korán. Már óvodás és kisiskolás korban is alakulnak egyéni orientációk, érdeklődési területek. A pályorientáció hosszas folyamatában a rendelkezésre álló információs források lehető legalaposabb kiaknázásával kerülhet az egyén közelebb a hozzá legalkalmasabb terület, pálya és karrier megválasztásához. Az, hogy ezen az úton az egyén milyen segítséget kap (ha kap), kulcsfontosságú. A mai információs társadalom alapját jelentő világhálón temérdek adat található, ám a megfelelő információ megtalálása és értelmezése kihívást jelenthet – csakúgy, mint a bőség zavara a szakmák, képzések kínálatában.²³

A jövőről alkotott elképzelések alapján a fiatalokat három típusba lehet sorolni. A **tudatos jövőépítők** főként érettségivel és szakmával rendelkező, valamint diplomás fiatalok, a szakmunkás végzettségűek aránya csekély. A középfokú végzettségűek önállóan választottak szakmát, döntésükkel elégedettek. Továbbtanuláskor elsődleges szempont volt, hogy olyan szakmát tanuljanak, amivel a munkaerőpiacon érvényesülni lehet. A tanulmányaik befejezését követően a továbbtanulás, mint alternatíva a többségnél nem jelent meg, sokkal inkább a mielőbbi elhelyezkedés, a pénzszerezés motiválta a fiatalokat. A tudatos jövőépítők rendelkeznek a legmagasabb iskolai végzettséggel, nagy többségük érettségizett, illetve diplomás fiatal.

A **sodródó fiatalok** nagy többsége középfokú végzettséggel rendelkezik – érettségije és szakmája van, míg vannak csak szakmával, illetve érettségivel szakma nélküliek is – a diplomások aránya elenyésző. Közöttük is voltak, akik kísérletet tettek egy másik szakma elsajátítására, de

²¹ Fazekas Anna – Nagy Ádám (2012): Generációs problématerkép. In: Negyedszázad, magyar ifjúság, Új Ifjúsági Szemle Alapítvány Kiadója, Bp., 2012. 339-343.o.

²² Dániel Botond – Incze Henrietta (2022): Egyetemisták karrierhabitusa és vállalkozói hajlandósága. In: Korunk, III. folyam, 2022/5. Szám 9.o.

²³ http://real.mtak.hu/154464/1/Hoffmann_Anna.pdf Letöltve: 2023. 02. 07.

időközben félbehagyták, melynek háttérében leginkább az anyagi okok álltak. Volt olyan fiatal is, akinek az új szakma, az új képzés nem nyerte el a tetszését. A tanulmányok félbehagyását követően mindannyian munkába álltak.

A három típuson belül a **kudarcokat halmozó fiatalok** rendelkeznek a legalacsonyabb iskolai végzettséggel. A kudarcosok kevesebb, mint fele középiskolai tanulmányait befejezte, szakmája van. Több mint fele viszont a középfokú tanulmányaik során 10-11. osztályban lemorzsolódott, melynek fő okaként a gyenge iskolai teljesítményt, a korai gyermekvállalást és a család nehéz anyagi helyzetét nevezték meg. A szülők is gyakran nyolc osztályt végeztek, és van, akiknek a párja is csak az általános iskolai tanulmányait fejezte be. Mindannyian úgy ítélik meg, hogy egy szakmával könnyebben boldogulnának, jobb esélyük lenne a munkaerőpiacon.²⁴

Vita Emese kutatásából látható, hogy *„A középiskolai képzés szintje szerint vizsgálva a tanulókat, elmondható, hogy bár minden évfolyamon többségben vannak azok, akik a továbbtanulást tervezik, ezek aránya a végzős, 12. évfolyamos diákok körében a legnagyobb. Míg 11. osztályban a tanulók közel egyharmada gondolja úgy, hogy össze tudja egyeztetni az egyetemi tanulmányokat és a munkát, 12-ben ezt már jóval kevesebben (13%) tervezik. Nagyon fontos szempontként jelenik meg az egyetemválasztás során a személyes kapcsolathálózat (barátok, partner) jelenléte és a város élhetősége (jó közlekedés, munkalehetőségek), mint vonzó tényezők”*.²⁵

A továbbtanulással kapcsolatos motivációk legtisztábban két fő dimenzió mentén különíthetők el. Az egyik az egyetemi képzéssel, mint presztízstényezővel kapcsolatos, a másik pedig a jó karrierlehetőségekhez fűződik.

A tanulmány utolsó részében logisztikus regressziós becsléssel vizsgálta Vita Emese a továbbtanulásra ható tényezőket. Véggöveztetése az volt, hogy *„a továbbtanulás tervezésének esélyét nagymértékben az apa felsőfokú iskolai végzettsége, valamint a tanulmányi sikeresség mellett a tanulásba fektetett idő valószínűsíti. Összességében elmondható, hogy a származási háttér az elsődleges meghatározója a továbbtanulási szándéknak, vagyis az egyéni erőfeszítések mellett legnagyobb eséllyel a felsőfokú végzettséggel rendelkező apák gyermekei aspirálnak a közvetlen továbbtanulás irányába.”*²⁶

²⁴ https://metszetek.unideb.hu/files/metszetek_201903_09.pdf Letöltve: 2023.02.06.

²⁵ https://bgazrt.hu/wp-content/uploads/NPKI_folyoiratok/kisebbségi_szemle/2017_04/kszo201704_7.Vita.pdf Letöltve: 2023.02.02.

²⁶ https://bgazrt.hu/wp-content/uploads/NPKI_folyoiratok/kisebbségi_szemle/2017_04/kszo201704_7.Vita.pdf Letöltve: 2023. 02.02.

Szalma Ivett tanulmánya szerint a szakiskolások körében a tanulók mindössze 60%-a gondolja azt, hogy munkaszerződéssel el tud helyezkedni a munkaerőpiacon a végzést követően, mintegy további 10%-uk pedig úgy látja, hogy a feketegazdaságban tud csak munkához jutni. A fiatalok közel egyharmada pedig nem bízik abban, hogy lesz munkája.²⁷

A mostani fiatalok közül sokan döntenek arról, hogy tanulmányaikat külföldön folytassák vagy felsőoktatás után külföldön dolgozzanak. Ennek egyrészt belső okai vannak, úgy, mint a reálbérszint rendkívül alacsony, ellenben magas a munkanélküliség, változás pedig rövidtávon nem várható, mert a kormány gazdaságpolitikája miatt megingott a bizalom a külföldi befektetőkben az ország felé. Másrészt külső okok is fellelhetők. A 2008-as pénzügyi válság körülbelül 200 ezer munkahelyet számolt fel Magyarországon. Mateusz Máté szavaival élve: *“Míg itthon az önfenntartó felsőoktatást propagálják, illetve az elvándorlást rejtett nemzeti kincsnek nevezik, addig nemcsak dolgozni, de tanulni sem fognak itt maradni a fiatalok.”* Mindig is lesznek kiválóságok, akik külföldön teljesehetnek ki, mindig is lesznek olyanok, akik más országban képzelik el jövőjüket tanulmányi, munka, magánéleti és egyéb szempontokból. A kormány látva a probléma nagyságát, radikális lépésre szánta el magát, röghöz kötéssel akarta elérni, hogy a fiatalokat itthon tartsa. A hallgatói szerződéssel azonban még jobban eltávolította az országtól a kivándorolni vágyókat, hiszen aki kényszerből marad itthon, az veszi a kalapját, amint lehetősége lesz rá, s meg sem fordul majd a fejében, hogy visszatérjen abba az országba, amely hátráltatta álmai megvalósításában.²⁸

III.3. Párválasztással és családtervezéssel kapcsolatos jövőkép

Az elmúlt évszázadban az emberek életmódjában lezajlott változások rendkívül mélyrehatóak voltak. A változások nemcsak olyan külső tényezőkkel álltak kapcsolatban, mint az urbanizáció, a városiasodás, az iparosodott társadalomba való átmenet, hanem ezeknek eredményeként az emberi viszonyok és kapcsolatok megváltozásával is. Hiszen számos változást figyelhetünk meg a házassággal, a családdal kapcsolatosan is.²⁹

Amikor az emberek az iparosodás következtében beköltöztek a városokba, az iparosodás jelentős hatással bírt a nukleáris családokra és házasságokra egyaránt. Jelentős változások következtek be a második világháború után is. A házasság, ami korábban tradicionálisan elterjedt és

²⁷ Szalma Ivett (2013): Tervek, aspirációk, elégedettség szakiskolások és speciális szakiskolások körében. In: Új Pedagógiai Szemle 1-2., Oktatókutató és Fejlesztő Intézet Kiadói és Kommunikációs Központja, Bp. 2013. 40-45. o.

²⁸ <http://www.magyardiplo.hu/kezdolap/947-a-fiatalok-jelenlegi-helyzete-illetve-kilatasai-egy-egyetemista-szemevel>
Letöltve: 2023. 02. 02.

²⁹ Gyura Médea (2015): Házassághalasztó, szingli nők. In: Ifjúságügy – szöveggyűjtemény I. ÚISZ Alapítvány Kiadója, Bp., 2015. 68-80. o.

magasra értékelt együttélési forma volt, érezhetően kezdett veszíteni népszerűségéből. A házasság általánosan pozitív megítélése változóban van. A család, mint társadalmi intézmény számos válsággal is küzd. Sokak szerint a válság jelenségéről tanúskodik a csökkenő születésszám, a kiugróan magas válások száma, a házasság előtti, illetve a házasságon kívüli szexuális kapcsolatok tömeges méretű előfordulása, az egyre gyakoribb élettársi kapcsolat, az egyedülállók növekvő száma és nem utolsósorban a női szerepek megváltozása, mellyel a nőkre korábbi szerepeik mellett új teher hárult.³⁰

A XXI. századhoz közeledve egyre bővültek a nők tanulási lehetőségei. Eleinte fiatalok között elvégezhetők az elemi iskolát, később már egyetemekre is járhattak, és most már elértünk abba a korbá, hogy a nőknek is ugyanolyan fontos lett, hogy betöltsék a pénzkereső szerepét a családban, mint a férfiaknak. Így a női emancipáció eredményeként fokozatosan tűnnek el a hagyományos családon belüli szerepek, amelyek néhány évtizeddel ezelőtt még teljesen normálisnak tűntek.

A házassági magatartásban bekövetkezett változásokra a nemzetközi szakirodalomban többféle válaszlehetőséget találunk. Az egyik a „nők gazdasági függetlensége” tézisként terjedt el, a másik „a jövedelmi küszöb hipotéziseként” ismert. Az előbbiben a házasságok visszaesésének okaként a már említett, a nők fokozódó önállóságát jelölték meg, ami az egyre magasabb iskolai végzettségük, munkaerőpiaci szerepvállalásuk, javuló foglalkozási helyzetük következménye. Ez az érvelés G. S. Becker (1974) elméletéből következik³¹. A párkapcsolatok hatékony funkcionálása, a házastársak jól működő munkamegosztásának a függvénye. Az ilyen házasságban a férfi a kenyérkereső pozíciót tölti be, a nő pedig a házaséletet menedzseli. Elmélete szerint a családnak a legnagyobb előnye akkor származik, ha a férj a pénzkeresését maximalizálja, s ezzel elegendő anyagi támogatást nyújt a családnak, míg a házastársnak általában nagyobb nyeresége származik abból, ha a nő pedig a háztársi tevékenységét maximalizálja, s ezzel biztosítja a család kohézióját. Ebben az elméletben azonban a nők fokozott munkába állása, emelkedő iskolai végzettségük a házassági hajlandóság visszaeséséhez vezethet. Ezzel együtt kevésbé jelent nekik szükségességet a házasság.³²

³⁰ Gyura Médea (2015): Házassághalasztó, szingli nők. In: Ifjúságügy – szöveggyűjtemény I. ÚISZ Alapítvány Kiadója, Bp., 2015. 74-80. o.

³¹ Becker, G. S. (1974): A Theory of Marriage. In: T. W. Schultz (ed.): Economics of the Family, Marriage, Children and Human Capital. Chicago–London: University of Chicago Press. 196. o.

³² Gyura Médea (2015): Házassághalasztó, szingli nők. In: Ifjúságügy – szöveggyűjtemény I. ÚISZ Alapítvány Kiadója, Bp., 2015. 68-80. o.

Oppenheimer (1994) máshogyan érvel.³³ Szerinte a nők növekvő iskolai végzettségükkel, munkaerőpiaci szerepvállalással, mint potenciális partnerek egyre vonzóbbá válnak. Jobban fizetett foglalkozásukkal alkalmasabbá válnak a család anyagi helyzetének növelésére. Így a férfiaknak az az érdekük, hogy minél kvalifikáltabb nőt találjanak maguknak. Visszafordítva, a nőknek is saját jólétük növelése a cél, ezért ezt ők is a legkvalifikáltabb férfi társsal tudják megvalósítani.³⁴

A válságtünetek közé sorolható a gyermekvállalási kedv megfogyatkozása is. A '90-es években a gyerekek számának csökkenése már nemcsak a középiskolát végzettek, hanem az egyetemmet, főiskolát végzett nők körében is tapasztalható volt, náluk 37–39%-kal esett vissza a 100 nőre jutó gyermekek száma. A nők iskolai végzettségének emelkedésével egyre nagyobb mértékben csökkent az átlagos gyerekszámuk. Ezért fontos feltennünk a kérdést, hogy miként fog alakulni társadalmunk jövője, ha a nők számára fontosabb lesz a pénzkereset, mint a gyermekek nevelése? Ennek következtében a mai házasság válságtünetei közé sorolható a gyermekvállalási kedv megfogyatkozása is.³⁵

A II. világháború után jött a baby-boom időszak, amikor még a reprodukció fölött volt a termékenység, ebben az időben rohamosan növekedett a születések száma. Ekkor volt a Rákosi-korszak ideje alatt a Ratkó Anna-korszak, amikor betiltották az abortuszt és gyermektelenségi adót róttak ki azért, hogy növeljék a népesség számát. Ez az időszak sikeres volt a gyermekek számát illetően, a családokban sok gyermek született, és még a Ratkó-gyerekek családja is népes volt, azonban a 90'-es évektől kezdve elkezdődött a népességfogyás és 2000-ben 10 millió alá csökkent Magyarország népessége. Most Magyarországon előregedő társadalomról beszélhetünk, tehát a halálozások száma meghaladja a születések számát. A XXI. században a magyar nők általában 25–26 évesen szülnék először gyermeket. E téren középmezőnyben állunk, mert míg nyugaton általában 27 és 29 éves korban szülnék a nők, addig keleten (Bulgáriában, Romániában) 23–24 évesen. Bár a reprodukciós gondokkal az egész kontinens küzd, de többek között Magyarországon javultak a viszonyok.³⁶

³³ Oppenheimer, V. K. (1994): Women's Rising Employment and the Future of the Family in Industrial Societies. *Population and Development Review*, 20: 293–342.

³⁴ Gyura Médea (2015): Házasságghalasztó, szingli nők. In: *Ifjúságügy – szöveggyűjtemény I.* ÚISZ Alapítvány Kiadója, Bp., 2015. 72-75. o.

³⁵ <https://www.ifjuszagugy.hu/kotetek/Ifjuszagugy%20szoveggyujtemeny%20I%20szukB5.pdf> Letöltve: 2023.02.09.

³⁶ Gyura Médea (2015): Házasságghalasztó, szingli nők. In: *Ifjúságügy – szöveggyűjtemény I.* ÚISZ Alapítvány Kiadója, Bp., 2015. 68-80. o.

Jelentős távolodás ment végbe a tradicionális szexuális magatartástól is. A fiatalok nagy többsége ugyanis már házasság előtt elkezdett nemi életet élni. Hiszen régen a jelentős többség szüzen kezdte a házasságot, szexuális tapasztalatok nélkül. Így a házasság bár „zsákhamacska” volt, és sok férfi és nő egyetlen szexuális partnerként csak a házastársát ismerte, nem volt lehetősége az összehasonlításra. Ebben az esetben pedig egy nem kielégítő kapcsolat is elfogadhatónak tűnt. Ma viszont éppen azért, mert a nőknek van összehasonlítási alapjuk, ezért lesznek kritikusak a partnerünkkel szemben.³⁷

Magyarországon a lakosság többsége ma is (53–54%) házasságban él. A párkapcsolatok formálódását sok együttes tényező befolyásolja. Ezek közé tartozik az iskolában eltöltött évek száma, a munkaerőpiaci jellemzők, az életkor, a nemek szerepe, a származási háttér. Minél több időt töltenek a fiatalok az iskolapadban, annál inkább kitolódik az első házasságkötésük időpontja. Hosszú évtizedeken keresztül a női házasságkötés a 20–24 éves korcsoportban volt a leggyakoribb. 1997-től ez megváltozott és áttolódott a 25–29 éves korosztályra. 1996-ban a 25–29 évesek körében és a 30–34 éves korcsoportban is a hajadonok aránya a legiskolázatlanabb nőknél a legmagasabb.³⁸ A társadalom többi rétegében is egyre nagyobb az egyedülállók aránya. A házasságok csökkenésével arányosan nőtt a válások és a bejelentett élettársi kapcsolatban élők száma. A 2000-es évek elején a házasságkötések számának felére nőtt a válások száma.³⁹

Engler Ágnes tanulmánya szerint⁴⁰ a családalapításra és magánéleti tervekre vonatkozó változók bevonásával klaszteranalízis során három különböző almintát jött létre, amelyeket a domináns jövőorientáció alapján nevezett el. A családcentrikusak esetében a családalapítás élvez prioritást, a karriercentrikusak (21%) a szakmai utat építik ki először, míg a jelencentrikusak (39%) olyan bizonytalanak tűnő csoport, amelynek tagjai nem foglalkoznak a jövő tervezésével. Korrelációt a klaszterek esetében a nemmel, a karral, a szülők végzettségével és gazdasági aktivitásával,

³⁷ Gyura Médea (2015): Házassághalasztó, szingli nők. In: Ifjúságügy – szöveggyűjtemény I. ÚISZ Alapítvány Kiadója, Bp., 2015. 68-80. o.

³⁸ Gyura Médea (2015): Házassághalasztó, szingli nők. In: Ifjúságügy – szöveggyűjtemény I. ÚISZ Alapítvány Kiadója, Bp., 2015. 68-80. o.

³⁹ Gyura Médea (2015): Házassághalasztó, szingli nők. In: Ifjúságügy – szöveggyűjtemény I. ÚISZ Alapítvány Kiadója, Bp., 2015. 68-80. o.

⁴⁰ Engler Ágnes (2011): Tanulmányi pályafutás a magánéleti tervek tükrében. A fiatalok magánéleti tervei. In: Új Pedagógiai Szemle 11-12., Oktatókutató és Fejlesztő Intézet, Bp., 2011. 175-177. o.

valamint a vallásossággal tapasztalt. A nők 46 százaléka családcentrikus, 33 százaléka jelenközpontú, a férfiaknál a jelenközpontúság dominál (50%), a másik két klaszterben egyenlő arányban vesznek részt.⁴¹

A V4-es országok fiataljai rendkívül változatos háztartási formákban élnek. Az egyes országokban külön-külön közel 70 féle háztartási együttélési formát rögzített egy kutatás, ami mesze túlmutat az anya–apa–gyerekek modellen. A fiatalok relatíve többsége a „kibocsátó” családjában él, azaz olyan nukleáris családban, ahol a szülők a kérdezett mellett legalább még egy testvért is nevelnek. Több 15-29 éves fiatal szintén a szűk, nukleáris családjában él, ugyanakkor nincs testvére. A második leggyakoribb együttélési módozat, amikor a fiatal már nem kibocsátó családjával, hanem saját, választott partnerével él együtt, gyermek nélkül. A magyarság 6%-a él egyedül, így maga fedezi háztartásának költségeit. Végül az ún. csonka családok legáltalánosabb formája, az az egyszülős háztartás, amikor az anya neveli a kérdezettet, vagy az anya, a kérdezett és annak testvére élnek együtt. Azt, hogy végső soron a fiatalok relatíve többsége szüleivel él együtt, az úgynevezett mamahotelben, a magyar 15–29 évesek 45 százaléka elfogadhatónak tartja, mert számukra ez a legegyszerűbb és legkényelmesebb megoldás.⁴²

A szakirodalom áttekintése során a fiatalok jövőképevel kapcsolatban az általam vizsgált mindkét szempontra találtam utalásokat, tanulmányokat. Összefoglalva elmondhatom, hogy a tanulmányokkal, munkába állással kapcsolatos jövőképet illetően sokkal kevesebb kutatás folyt, mint amennyi tanulmány született a jövőbeli családképpel, párválasztással kapcsolatban. Ezek a szakirodalmi cikkek nagyrészt megerősítettek abban, amit már én is gondoltam korábban a fiatalok jövőképéről. A Z-generáció jövőképe sokféle, családi, anyagi, motivációs háttértől függően. Kitolódik a házasságok ideje, egyre több huszonéves szingli él Magyarországon, ezzel kitolódik a gyermekvállalás is, valamint csökken a gyermekvállalások száma. Ennek elsődleges oka pedig a tanulmányok befejezésének kitolódásával magyarázható, valamint azzal, hogy a nők karrierépítése sokkal elfogadottabb, mint korábban. A következő fejezetben épp ezeket a kérdéseket fogom vizsgálni a saját generációm fiataljai között kérdőívek segítségével, mert épp arra vagyok kíváncsi, hogy ugyanezek a tendenciák figyelhetők-e meg a kortársaim körében, mint amiről ezek a 2000-es évek első évtizedében íródott cikkek, tanulmányok is szólnak.

⁴¹ Engler Ágnes (2011): Tanulmányi pályafutás a magánéleti tervek tükrében. A fiatalok magánéleti tervei. In: Új Pedagógiai Szemle 11-12., Oktatókutatató és Fejlesztő Intézet, Bp., 2011. 175-177. o.

⁴² <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/budapest/18607.pdf> Letöltve: 2023. 02. 08.

IV. Kérdőívek

Kutatómunkám során kérdőívet állítottam össze középiskolás tanulók és egyetemista hallgatók számára, hogy jobban belelássak a jövőre vonatkozó terveikbe. Külön kérdéseket tettem fel a pályaválasztással és munkavállalással, illetve a párválasztással és családalapítással kapcsolatban. Azért választottam ezt a két korosztályt, mert bizonytalanságot véltem felfedezni barátaim és ismerőseim körében mindkét korcsoportban. Aggódtam, hogy az online felületen történő névtelen kérdőívezés nehéz lesz, hiszen a diákok általában szeretik elkerülni az ilyen kérdőívek kitöltését az időráfordítás miatt, de szerencsére már az elején megbizonyosodtam arról, hogy mindenki becsületesen és jól átgondoltan válaszolt saját belátása szerint a kérdéseimre.

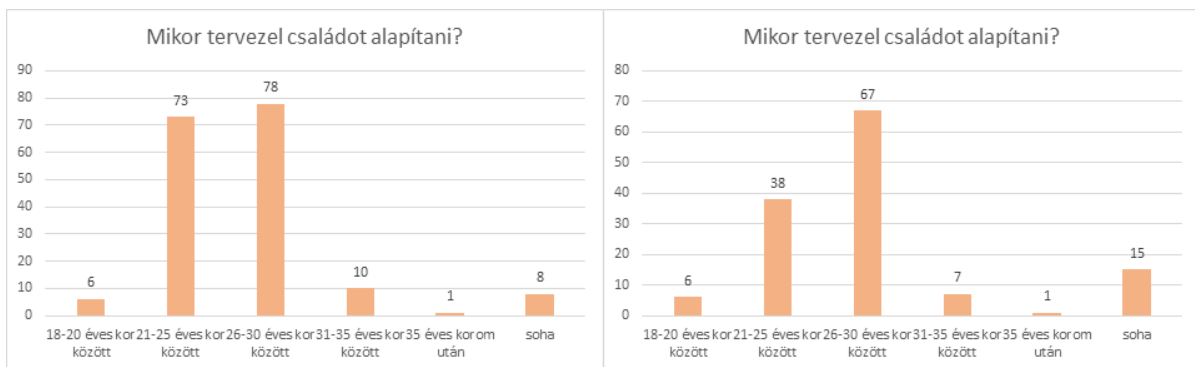
IV.1. Középiskolás kérdőív

A középiskolás kérdőívet két iskolatípusban töltettem ki összesen 311 tanulóval. Ebben a műveletben segítségemre volt az általános iskolás magyar tanárom és egy régről ismert barátom anyukája, ők jelenleg a HMSZC Damjanich János Technikum, Szakképző Iskola és Kollégiumban tanítanak és az iskola 9. és 11. évfolyamán is kitöltették kérdőívemet nagy odafigyeléssel. A másik iskola a Hatvani Bajza József Gimnázium volt, hiszen én magam is ott tanultam. Tanáraim nagy segítségemre voltak, így az itteni 9. és 11. évfolyamos diákok is mind kitöltötték a kérdőívemet. Meglepve tapasztaltam, hogy a két iskolában a kitöltött kérdőívek száma tökéletesen megegyezett. És hogy miért csak ennek a két évfolyamnak szántam a kérdéseket? Sokat gondolkodtam azon, hogy az összes évfolyam minden diákjának elküldöm a kérdőívet, viszont akkor sok számomra felesleges választ kaptam volna és sokkal nagyobb munka lett volna szétválogatni az információkat korosztályra, nemre és egyéb szempontokra. Így jött az ötlet, hogy az első évüket az iskolában töltő diákokat, a 9. évfolyamosokat kérdezzem meg, akik még csak most csöppentek be a középiskolába és nemrég választották ki a számukra megfelelő szakot, tagozatot vagy szakmát, ami az esetleges jövőképükhöz illik. Illetve, úgy gondoltam, hogy a 12. évfolyamosokat az én projekt-munkám kapcsán felesleges lenne megkérdezni, hiszen 1 hónappal a továbbtanulási jelentkezés előtt (januárban) már tisztában kellene lenniük a jövőjükkel kapcsolatban. Ezért döntöttem úgy, hogy a 11. évfolyamot választom még, akiknek nemsokára el kell dönteniük, hogy mit is szeretnének csinálni a jövőben.

A középiskolás kérdőívemre adott válaszokat diagramok formájában összegeztem. Néhány kérdésnél iskolatípusra, másoknál a nemre, a többen pedig az évfolyam szintű válaszokra voltam kíváncsi, de volt ahol több szempontot is figyelembe vettem a kiértékelésnél.

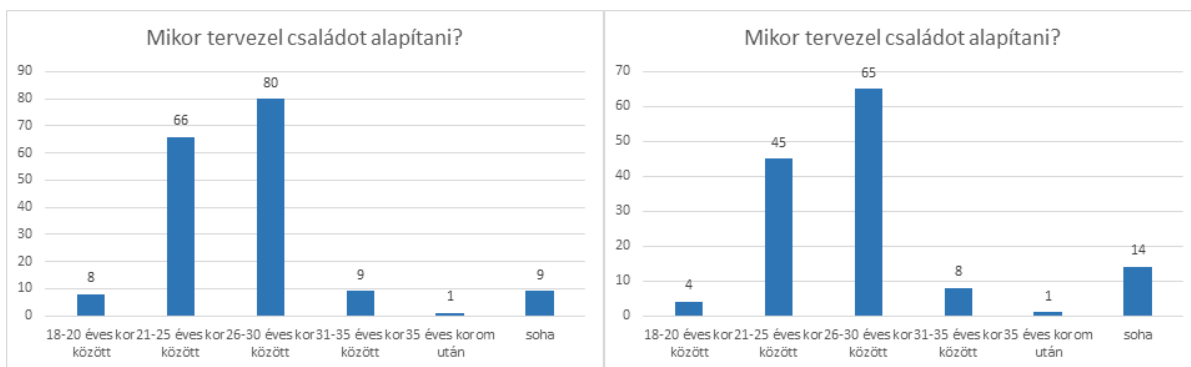
IV.1.1. Mikor tervezel családot alapítani?

a) 9. és 11. évfolyam

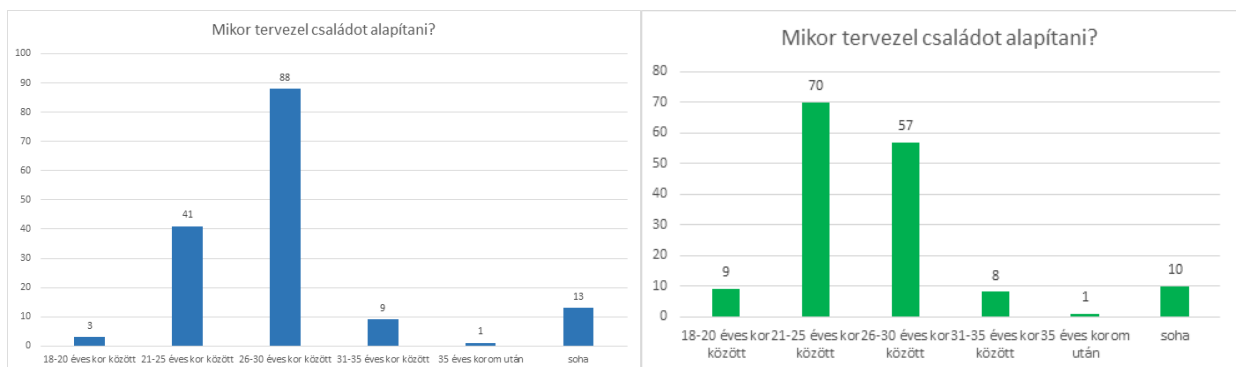
A 9. évfolyamos diákok körében a legtöbben 26-30 éves kor között terveznek családot alapítani. A 11. évfolyamosok esetében is ugyanez az arány áll fenn. Ugyanúgy mindkét korosztálynál a 21-25 éves kor közötti családtervezés áll a második legnépszerűbb helyen. Mindkét évfolyamon ugyanannyi diák (6 fő) jelölte be a 18-20 éves kor közötti időszakot, ami azért elég közel van az iskola befejezéséhez. Összesen 8 fő 9. évfolyamos diák jelölte be a „soha” választ, de ez a szám majdnem kétszerannyi a 11. évfolyamosok körében.

b) Fiúk és lányok

A fiúk és a lányok körében is jól megállapítható, hogy 26-30 éves kor között, majd 21-25 éves kor között a legmagasabb arányú a családalapítás tervezése. Viszont kétszer annyi fiú szeretne korábban családot alapítani, mint lány, és érdekes, hogy több lány jelölte be a „soha” válaszlehetőséget, mint fiú.

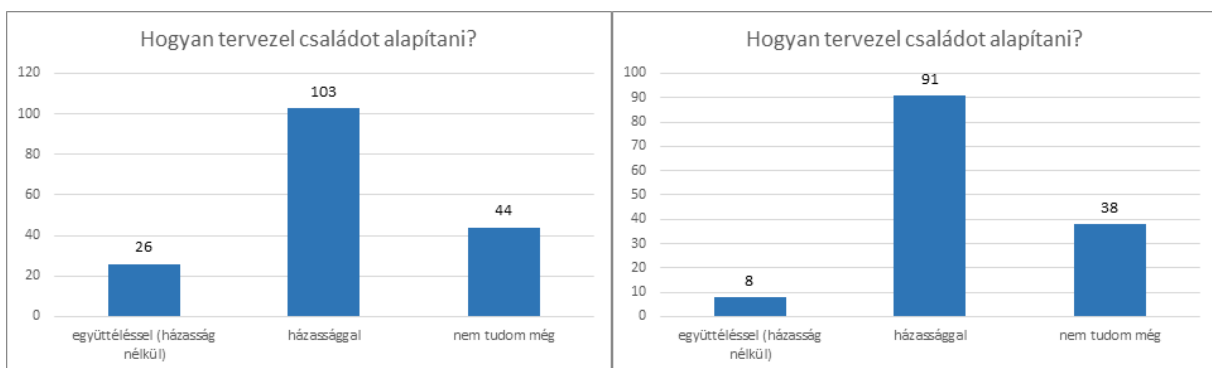
c) Hatvani Bajza József Gimnázium és HMSZC Damjanich János Technikum, Szakképző Iskola és Kollégium

A Hatvani Bajza József Gimnázium tanulóinak nagy része szintén a 26-30 éves kor közötti családalapítást jelölte meg, míg a HMSZC Damjanich János Technikum, Szakképző Iskola és Kollégium tanulói inkább 21-25 éves kor között terveznek családot alapítani, ez összefüggésben állhat a tanulmányok korábbi befejezésével. A szakiskolások közül pedig meglepő módon háromszor annyian jelölték be a 18-20 éves kor közötti családalapítást, mint a gimnazisták.

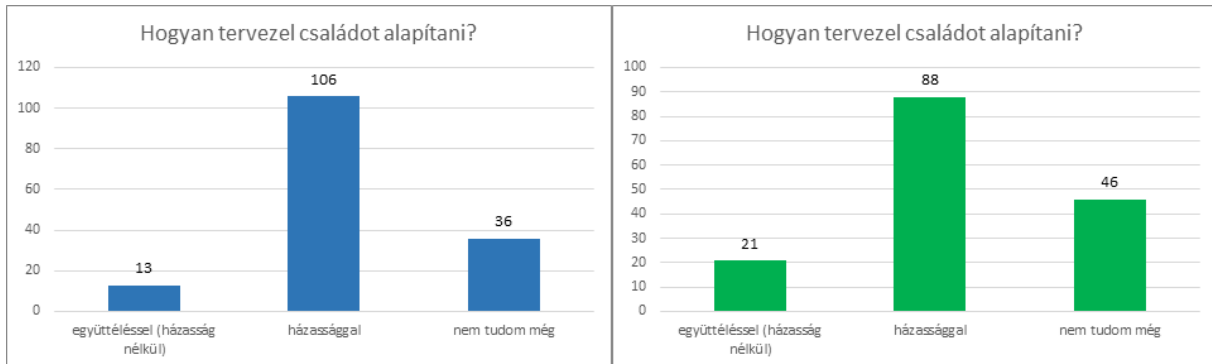
IV.1.2. Hogyan tervezel családot alapítani?

a) Fiúk és lányok

A középiskolás fiúk és lányok is döntő többségben házassággal szeretnék családot alapítani, de a fiúk esetében elég magas a házasság nélküli együttélés aránya is. Ezen kívül mindkét nemnél fontos megemlíteni a „nem tudom még” válaszlehetőségre adott szavazatok mennyiségét, amelyből bizonytalanságra következtettek, amely ilyen fiatal korban még teljesen elfogadható.

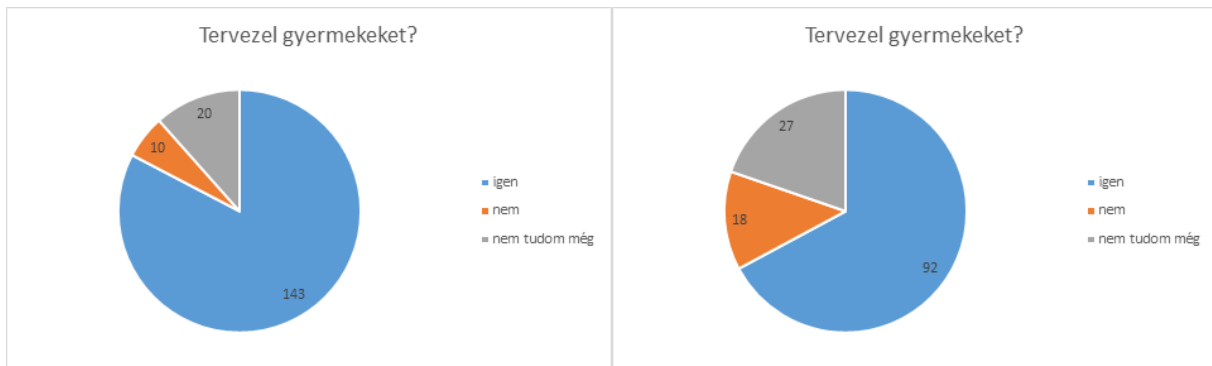
**b) Hatvani Bajza József Gimnázium és HMSZC Damjanich János Technikum, Szak-
képző Iskola és Kollégium**

Mindkét iskolatípusból a házassággal való családalapítást jelölték meg a legtöbben. A diagramról leolvasható, hogy a szakiskolások nagyobb számban jelölték meg a bizonytalanságra utaló „nem tudom még” válaszlehetőséget.

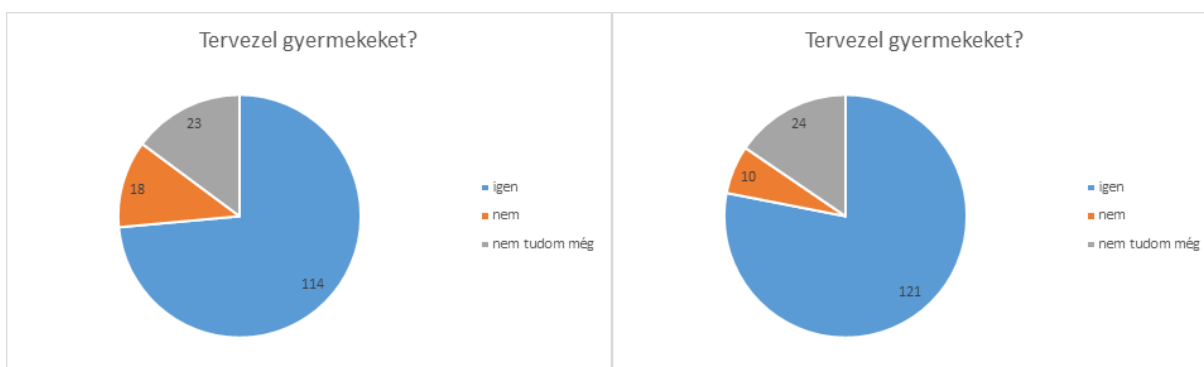
IV.1.3. Tervezel gyermekeket?

a) Fiúk és lányok

A kérdésre nagyon meglepő eredmények születtek, hiszen mindenki a lányokat gondolná családcentrikusabbnak, mégis a fiúk több mint 3/4-e jelölte be az „igen” választ, míg a lányok „igen” válasza a 3/4-et sem érte el. Ezzel párhuzamosan a lányok által „nem tudom még” kérdésre adott válaszok száma meghaladta a fiúk válaszáéét. Ez csak azért meglepő, hiszen pár évtizeddel ezelőtt a nők legfontosabb feladata a gyermekszülés volt.

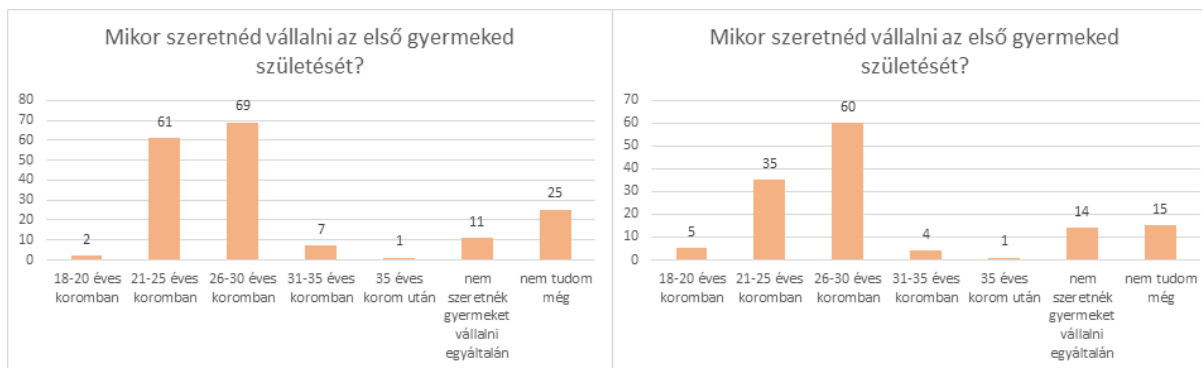
**b) Hatvani Bajza József Gimnázium és HMSZC Damjanich János Technikum, Szak-
képző Iskola és Kollégium**

Iskolaszinten is kíváncsi voltam a válaszokra, viszont nem mutat nagy különbséget a két iskolatípusban tanulók válaszainak száma, hiszen csak pár fő eltérés van a két diagram adatai között, de az tisztán leolvasható, hogy a tanulók többsége szeretne gyermeket a későbbiekben.

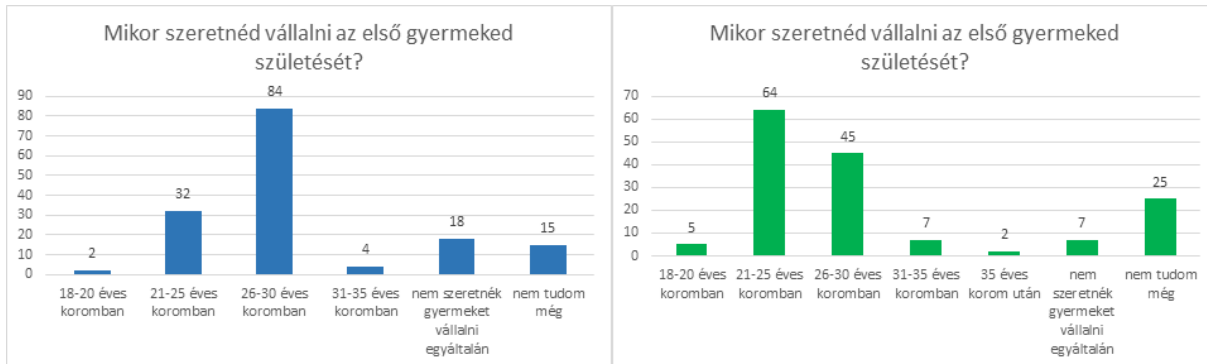
IV.1.4. Mikor szeretnéd vállalni az első gyermeked születését?

a) 9. és 11. évfolyam

Úgy, ahogy a családalapításnál is, itt is a legtöbben a 26-30 éves kort jelölték meg. A 9. évfolyamon majdnem kétszer annyian jelölték be a 21-25 éves kort, míg a 11. évfolyamon a 18-20 éves kort jelölték többen. Meglepődve tapasztaltam, hogy a 11. évfolyamon a tanulók több mint 10%-a nyilatkozott arról, hogy egyáltalán nem szeretne gyermeket vállalni.

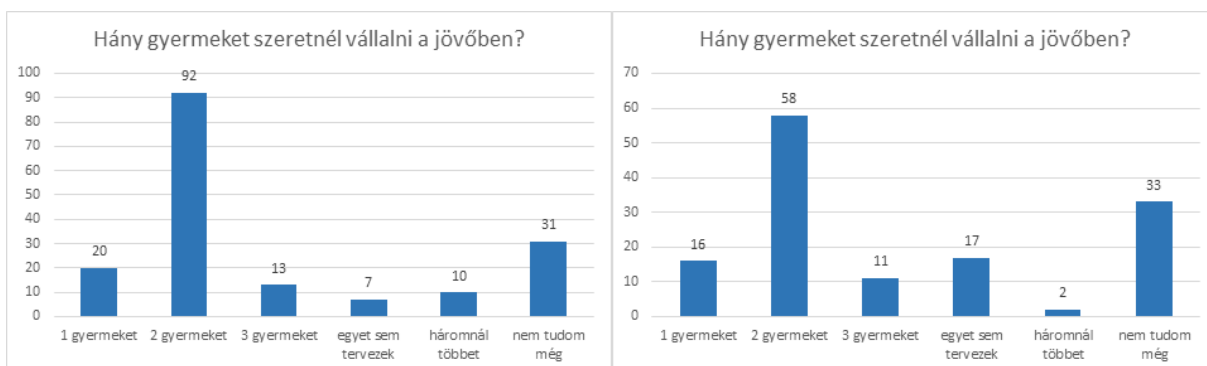
**b) Hatvani Bajza József Gimnázium és HMSZC Damjanich János Technikum, Szak-
képző Iskola és Kollégium**

A szakiskolások többsége (több mint 50%-a) a 21-25 éves kort jelölte be, amíg a gimnáziumban tanulók határozott többsége (több mint 70%-a) a 26-30 éves kort választotta, ami a későbbre tolódó tanulmányok befejezése miatt lehetséges. A szakiskolások közül kétszer annyian jelölték be a 18-20 éves kort, mint a gimnazisták. Továbbá a szakiskolások nagyobb számban jelölték meg a „nem tudom még” válaszlehetőséget, amely a jövőjükkel kapcsolatos bizonytalanságot sugallja.

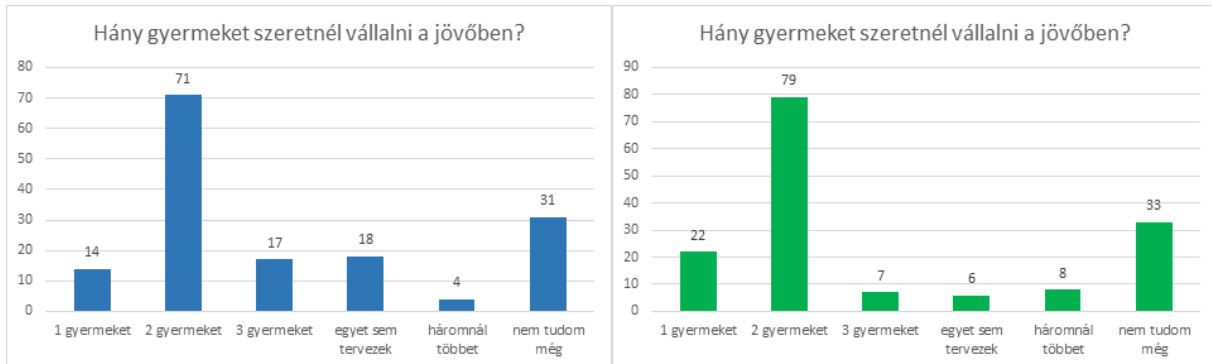
IV.1.5. Hány gyermeket szeretnél vállalni a jövőben?

a) Fiúk és lányok

A két diagramról jól leolvasható, hogy a fiúk és lányok jelentős többsége az ideális számú „2 gyermeket” jelölte meg. A többi lehetőségre adott válaszok aránya is megegyező, így nem alapján nem lehet nagy különbséget tenni, viszont itt is megfigyelhető a lányok által adott „nem tudom még” válaszok többsége.

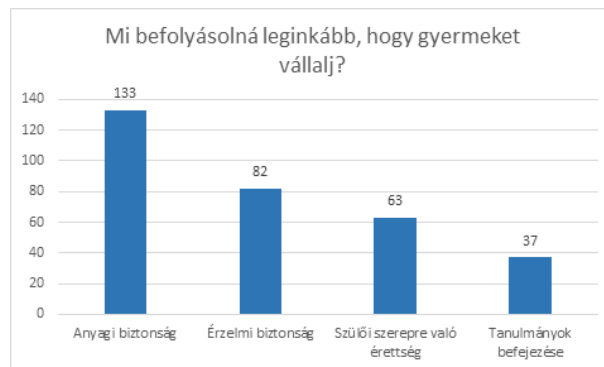
**b) Hatvani Bajza József Gimnázium és HMSZC Damjanich János Technikum, Szak-
képző Iskola és Kollégium**

A két iskolatípust figyelembe véve sem lehet nagy különbséget tenni ebben a kérdésben, hiszen a válaszadók közel 50%-a két gyermeket szeretne vállalni a jövőben.

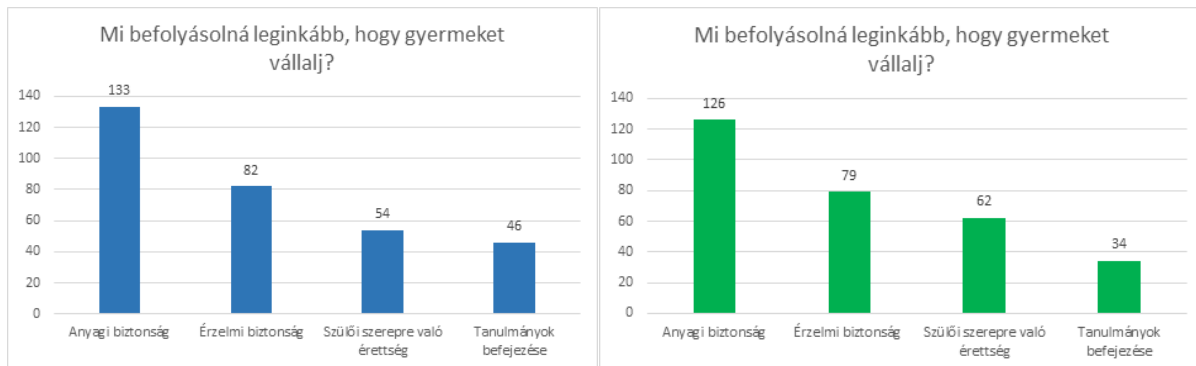
IV.1.6. Mi befolyásolná leginkább, hogy gyermeket vállalj?

a) Minden diák

Fontosnak tartottam feltenni ezt a kérdést, hiszen ilyen fiatalon erre elég nehéz válaszolni, én is sokszor elgondolkodtam már rajta, hogy melyiket is jelölném. A legtöbb válasz az anyagi biztonságra jött és a legkevesebb a tanulmányok befejezésére. Személy szerint én fontosnak tartanám befejezni tanulmányaimat a gyermekvállalás előtt, hiszen úgy könnyebben el tudnék helyezkedni a munkaerőpiacon és egy biztosabb anyagi háttérrel tudnék teremteni gyermekem számára. Ugyanakkor a válaszok számából látszik, hogy fontos a fiatalok számára a gyermekvállaláshoz az érzelmi biztonság és a szülői szerepre való érettség is.

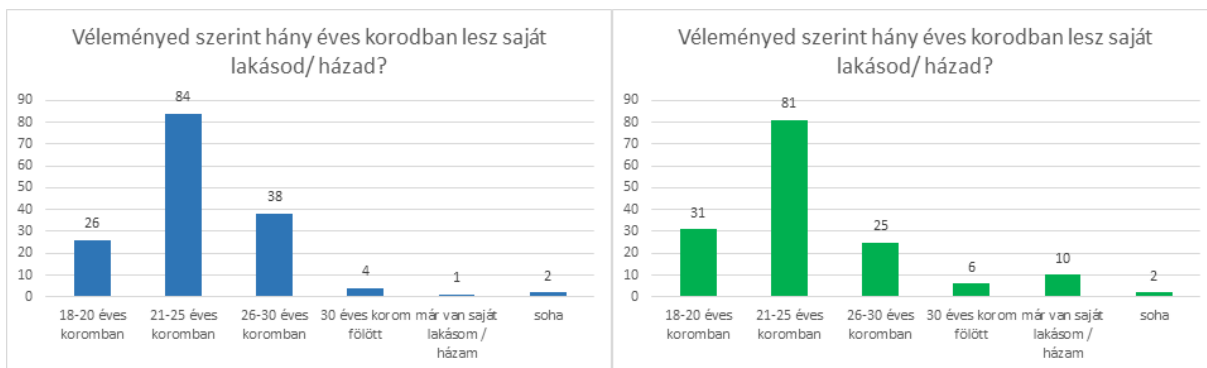
**b) Hatvani Bajza József Gimnázium és HMSZC Damjanich János Technikum, Szak-
képző Iskola és Kollégium**

Azt gondoltam, hogy a két iskolatípusnál más eredmények fognak születni, azonban a sorrend azonos mind a két diagramon néhány fő eltéréssel.

IV.1.7. Véleményed szerint hány éves korodban lesz saját lakásod/házad?

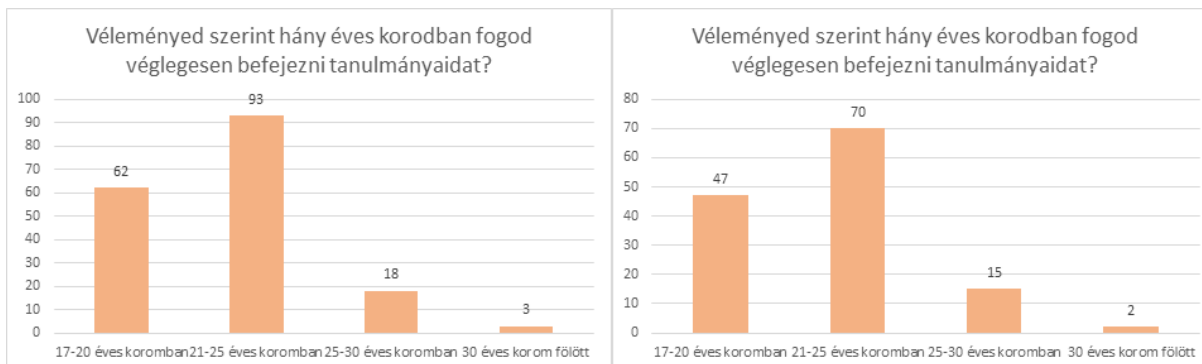
**a) Hatvani Bajza József Gimnázium és HMSZC Damjanich János Technikum, Szak-
képző Iskola és Kollégium**

A diagramról leolvasható, hogy majdnem azonos számban jelölték be a 21-25 éves kort mindkét iskolában, de a szakiskolások közül többen számítanak arra, hogy 18-20 éves korukban már saját lakásuk/házuk lesz, mint a gimnazisták, ami akár a munkavállalástól is függhet, hiszen a szakmát tanulók korábban elhelyezkednek a munka világában, korábban kapnak fizetést és építenek fel saját életet. A szakiskolások közel 6%-a nyilatkozott arról, hogy már van saját lakásuk/házuk, a gimnazisták közül pedig csak 1 tanuló. A többi kérdésre hasonló arányú válaszokat kaptam.

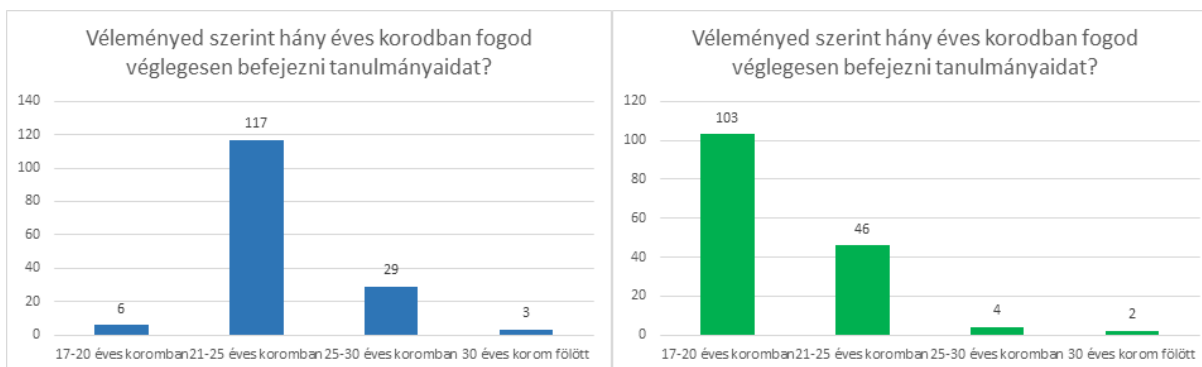
IV.1.8. Véleményed szerint hány éves korodban fogod véglegesen befejezni a tanulmányaidat?

a) 9. és 11. évfolyam

A tanulók több mint 50%-a mindkét évfolyamon 21-25 éves kor között tervezi befejezni tanulmányait, amely utalhat egy diploma, szakmunkás bizonyítvány vagy akár másik szakma megszerzésére is. A második helyen a 17-20 éves kort jelölték a legtöbben, amely akár a középiskolai tanulmányok befejezését és ezzel a tanulmányok lezárását jelentheti. Mindkét évfolyamon 2-2 fő jelölte be a 30 éves kort, amely akár a doktori cím megszerzésére, vagy az orvosi, jogi pályára is utalhat.

b) Hatvani Bajza József Gimnázium és HMSZC Damjanich János Technikum, Szaképző Iskola és Kollégium

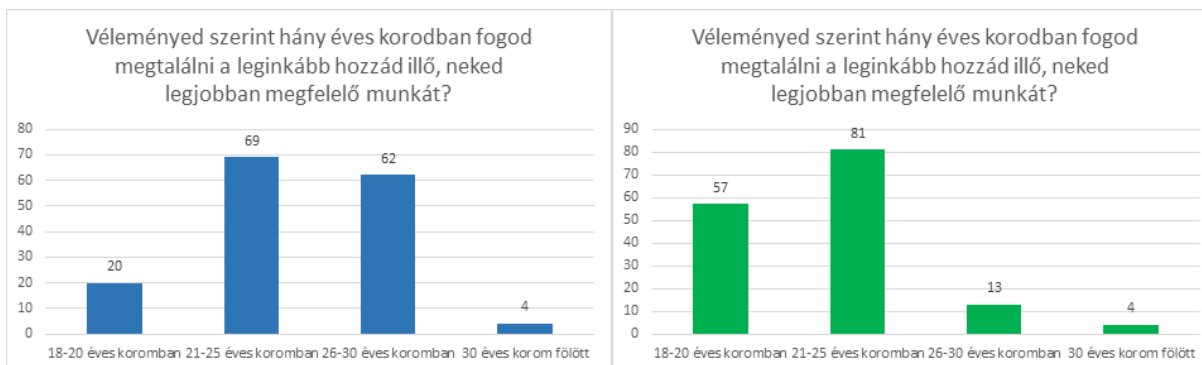

Iskolai szinten teljesen más eredményeket kaptam, hiszen a gimnazisták több mint 75%-a 21-25 éves kort jelölte meg, főként a továbbtanulás végett, amíg a szakiskolások több mint 65%-a a 17-20 éves kort jelölte meg. Tehát nem terveznek továbbtanulni az érettségi és a szakma megszerzése

után. A gimnáziumban tanulók egy része a 25-30 éves kort jelölte meg, aminek a háttérében a felsőoktatásban való magasabb szintű továbbtanulás tervezése állhat.

IV.1.9. Véleményed szerint hány éves korodban fogod megtalálni a leginkább hozzád illő, neked legjobban megfelelő munkát?

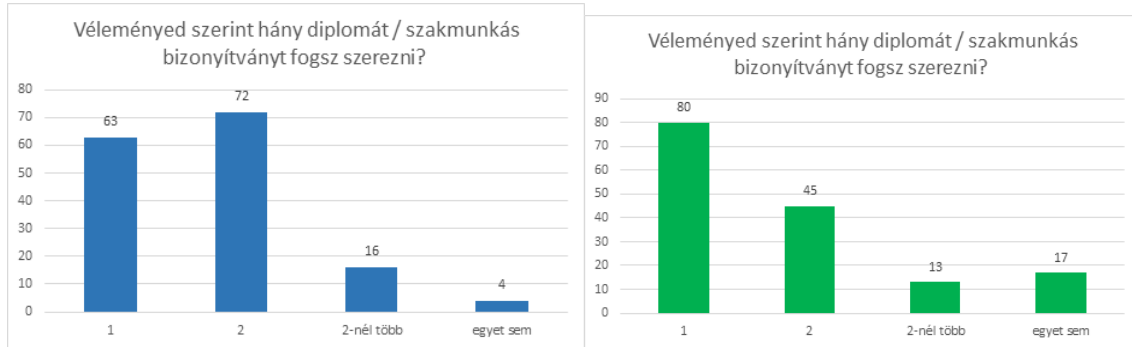
a) Hatvani Bajza József Gimnázium és HMSZC Damjanich János Technikum, Szak-
képző Iskola és Kollégium

Teljesen más eredményeket kaptam iskolatípusonként, hiszen a gimnáziumot végző diákok többsége felsőoktatásban folytatja tanulmányait, így a gimnázium után választott szakterületet még éveig fogja tanulni, és csak a diploma megszerzése után fog teljes állásban elhelyezkedni, akkor fogja valószínűleg megtalálni a leginkább hozzá illő munkát. Természetesen az egyetemei tanulmányok mellett már többen is dolgoznak (esetleg duális képzésben vesznek részt), így már akkor is megtalálhatják a hozzájuk leginkább illő munkát, de ez a ritkább. Ez lehet az oka annak, hogy a gimnazisták a 21-25 éves kort és a 26-30 éves kort jelölték be leginkább. Ezzel szemben a szakiskolások már a középiskolás éveik alatt azt a szakmát tanulják, amelyben később el fognak helyezkedni már fiatal korban, vagy egy újabb szakma tanulását választják még az első mellé, épp ezért ők döntő többséggel a 21-25 éves kort és a 18-20 éves kort jelölték be. A tanulók összesen 2%-a jelölte be a 30 éves kor fölötti válaszlehetőséget.

IV.1.10. Véleményed szerint, hány diplomát/szakmunkás bizonyítványt fogsz szerezni?

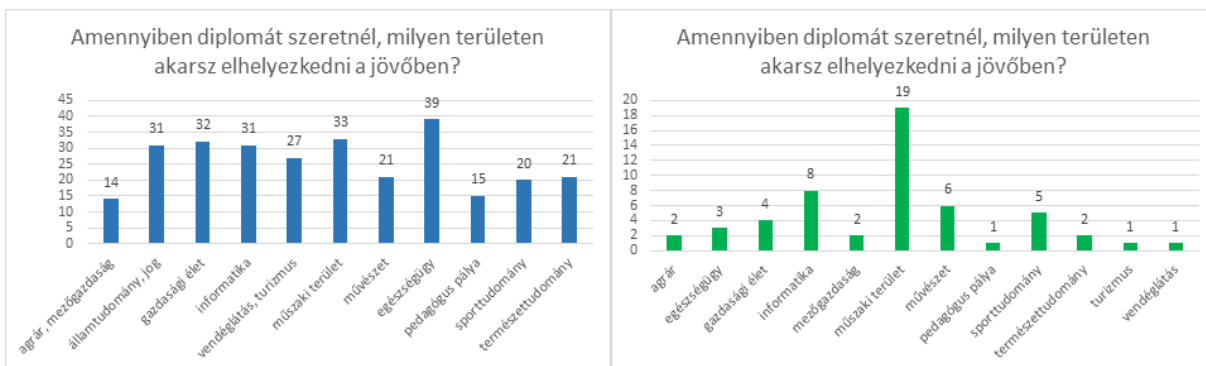
a) Hatvani Bajza József Gimnázium és HMSZC Damjanich János Technikum, Szak-
képző Iskola és Kollégium

A diákok többsége mindkét iskolában nagy ambíciókkal rendelkezik, hiszen csak kis százalékuk nem szeretne egyet sem szerezni. Meglepődve tapasztaltam a gimnazisták válaszainak arányát, hiszen több mint a 45%-uk szeretne két diplomát szerezni, ami elég magas érték. A szakiskolában magas számban szeretnének egy diplomát/szakmunkás bizonyítványt szerezni, míg ezen diákok fele akár kettőt is tervez. Mindkét iskolában a tanulók több mint 8-10%-a akár 2-nél több diplomát/szakmunkás bizonyítványt is szívesen kézhez kapna.

IV.1.11. Amennyiben diplomát szeretnél, milyen területen akarsz elhelyezkedni a jövőben?

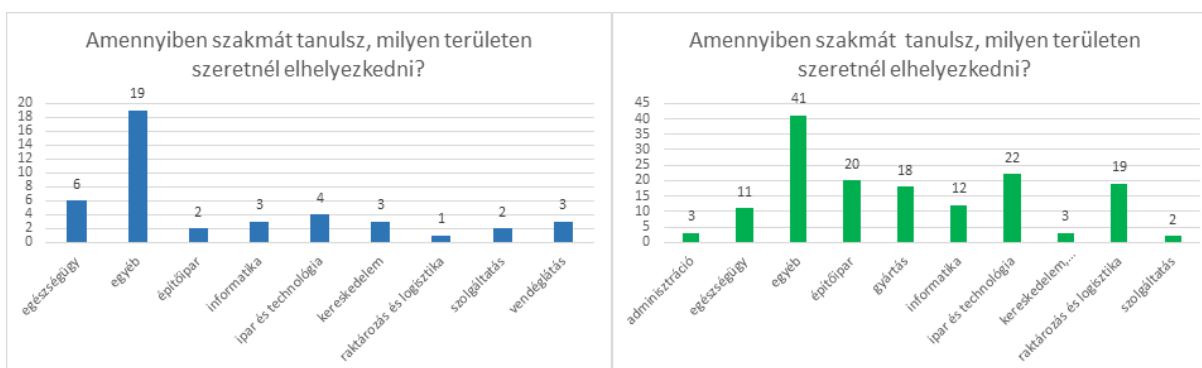
a) Hatvani Bajza József Gimnázium és HMSZC Damjanich János Technikum, Szak-
képző Iskola és Kollégium

Érdekességképpen tettem fel ezt a kérdést a tanulóknak, hogy tudjam, melyik ágazat a legnépszerűbb mostanában. Legmagasabb számban az egészségügyet jelölték, majd ezt követte a műszaki terület és a gazdasági élet. A legkevesebb számban a pedagógus pályát és az agrár, mezőgazdasági szakot választották. A többi szakterület arányaiban majdnem egyenlő mennyiségű szavazatot kapott. Amikor feltettem ezt a kérdést, nem is gondoltam volna, hogy a szakiskolából is lesznek olyan diákok, akik diplomát szeretnének szerezni, de többen is voltak és az ő körükben a műszaki terület a legnépszerűbb.

IV.1.12. Amennyiben szakmát tanulsz, milyen területen szeretnél elhelyezkedni?

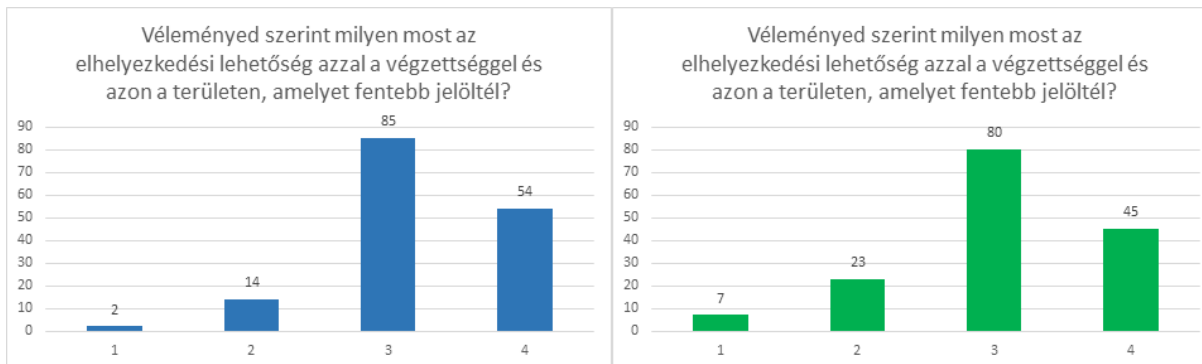
- a) Hatvani Bajza József Gimnázium és HMSZC Damjanich János Technikum, Szakképző Iskola és Kollégium

Ezen kérdéshez sok válaszlehetőséget adtam, viszont a legtöbb válasz még így is az egyéb kategóriára jött. Ezen kívül sokan jelölték még az ipar és technológiát és az építőipart. Az adminisztráció (titkárnő, bérszámfejtő, ügyfélszolgálatos), a kereskedelem és vendéglátás (szakács, recepció, pincér) és a szolgáltató ipar (fodrász, kozmetikus, műkörmös, varrónő) háttérbeszorult. A gimnazisták közül is voltak olyanok, akik az érettségi után inkább szakmát szeretnének tanulni, de kevesen vannak.

IV.1.13. Véleményed szerint milyen most az elhelyezkedési lehetőség azzal a végzettséggel és azon a területen, amelyet fentebb jelöltél?

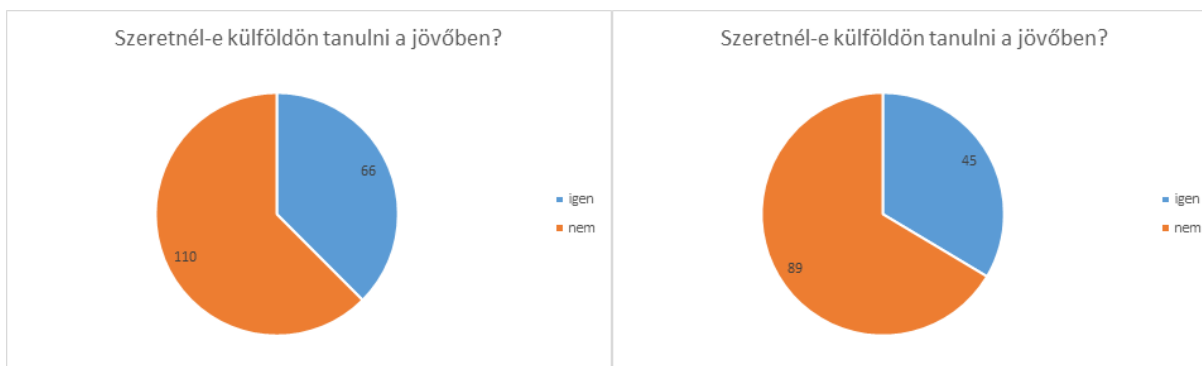
a) Hatvani Bajza József Gimnázium és HMSZC Damjanich János Technikum, Szak-
képző Iskola és Kollégium

Szakmák és szakok tekintetében is a diákok több mint fele 4-ből 3-ra értékelte az elhelyezkedési lehetőséget az általa választott területen, 1/4-e pedig a legjobb, azaz 4-es értékelést adta a kérdésre. Meglepődve tapasztaltam, hogy a szakiskolában - ahol a diákok többsége szakmában szeretne elhelyezkedni, amelyek általában hiányszakmák – több diák jelölte be az 1-es válaszlehetőséget, mint a gimnáziumban, vagyis ők nem látnak elhelyezkedési lehetőséget az általuk tanult területen.

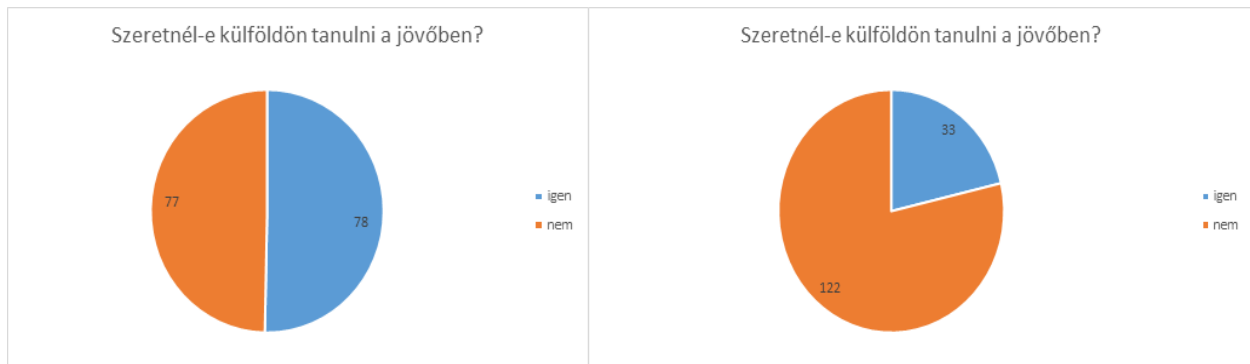
IV.1.14. Szeretnél-e külföldön tanulni a jövőben?

a) 9. és 11. évfolyam

Nincs nagy eltérés a két diagram között, hiszen egy véleményen vannak a tanulók. A 9. és 11. évfolyamosok csupán 30%-a szeretne külföldön tanulni.

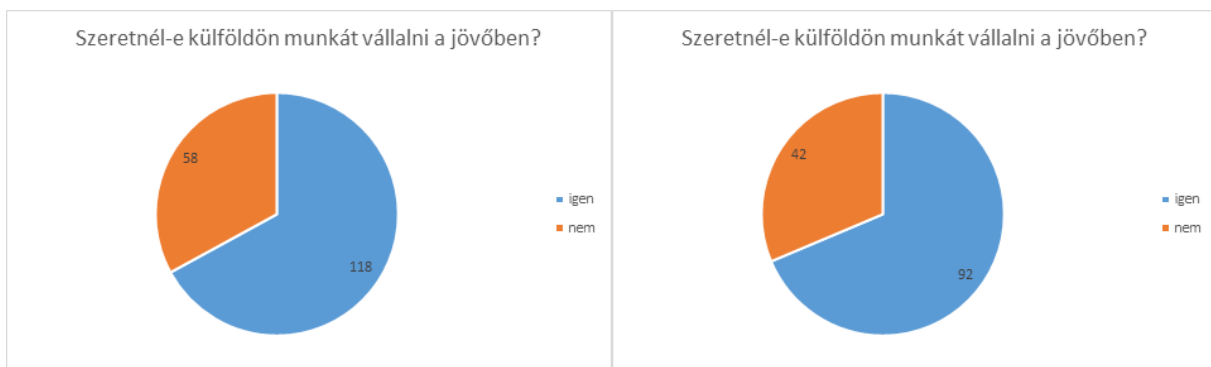
**b) Hatvani Bajza József Gimnázium és HMSZC Damjanich János Technikum, Szak-
képző Iskola és Kollégium**

A két iskolatípus között már nagyobb eltérést figyelhetünk meg, hiszen a gimnazisták fele szívesen tanulna külföldön, míg a szakiskolások kevesebb, mint 1/4-e vállalkozna erre. A gimnazistáknak sokkal több lehetőségük van felsőfokú tanulmányaikat külföldön folytatni, mint a szakiskolásoknak a szakmájukat.

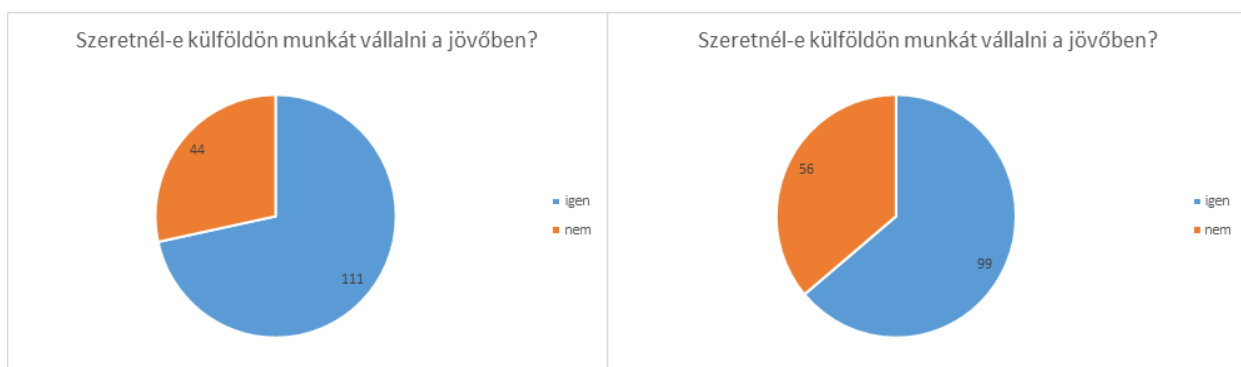
IV.1.15. Szeretnél-e külföldön munkát vállalni?

a) 9. és 11. évfolyam

Az előző kérdéssel ellentétben erre a kérdésre más válaszok születtek: sokkal nagyobb százalékban szeretnék a diákok külföldön dolgozni, mint tanulni. Sok oka lehet ennek, mint például az érettség, önállósodás vagy a szülőktől való elköltözés. A két évfolyamon hasonló értékek jöttek ki, csupán a tanulók 30%-a nem tervezi, hogy külföldön dolgozzon a jövőben.

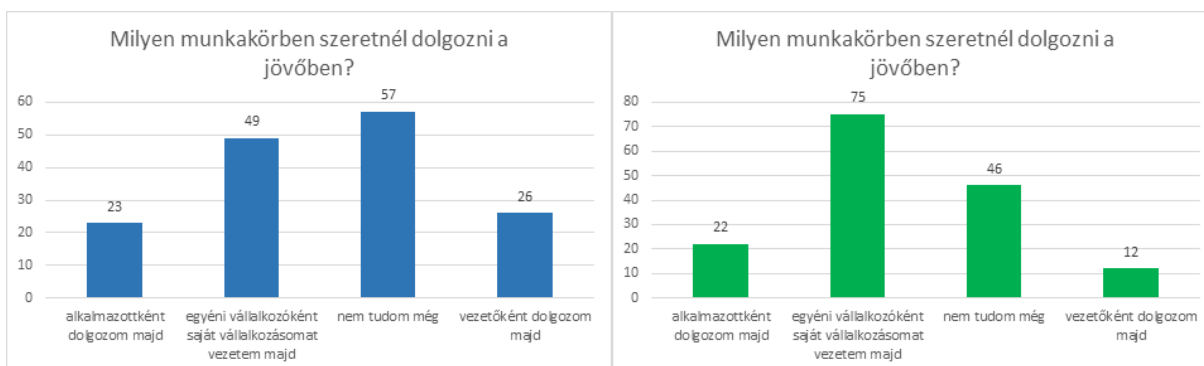
**b) Hatvani Bajza József Gimnázium és HMSZC Damjanich János Technikum, Szak-
képző Iskola és Kollégium**

Míg az előző kérdésre, hogy szeretnék-e külföldön tanulni, a szakiskolások több mint 3/4-e nemmel válaszolt, addig több mint az 50%-uk szívesen vállalna munkát külföldön, hiszen ott jobbak az elhelyezkedési lehetőségek és jobban megfizetik a szakembereket. Ugyanez elmondható a gimnazistákról is, akik több mint 70%-os többséggel vállalnának munkát külföldön.

IV.1.16. Milyen munkakörben szeretnél dolgozni?

**a) Hatvani Bajza József Gimnázium és HMSZC Damjanich János Technikum, Szak-
képző Iskola és Kollégium**

A gimnáziumban tanuló diákok legtöbbször a „nem tudom még” válaszlehetőséget jelölte meg, ami a jövővel kapcsolatos bizonytalanságot mutat, viszont a 30%-uk szeretne egyéni vállalkozóként dolgozni. A másik két válaszlehetőségre ugyanolyan arányban kaptam választ. A szakiskolában tanulók biztosabbak a jövőjükbe, és nagyobb számban szeretnék egyéni vállalkozásba fogni, míg mindössze 7%-uk szeretne vezetőként dolgozni.

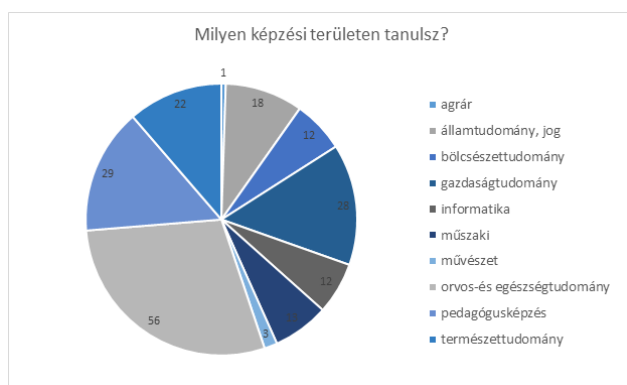
Összességében a várt eredményeket kaptam, hiszen a szakiskolában tanulók és a gimnáziumban tanulók más-más, a jövőre mutató tervekkel rendelkeznek.

IV.2. Egyetemista hallgatók kérdőíve

Az előző, középiskolásoknak szóló kérdőívek mellett a tanárain, barátaim, családtagjaim segítségével küldtem szét az egyetemista hallgatók kérdőívét, amelyet rövid időn belül több mint 190 hallgató töltött ki különböző egyetemokről és karokról. Fontosnak tartottam a fiatalok közé sorolni az egyetemistákat is a projektmunkám során, hiszen sok esetben még ők se tudják biztosan, hogy hol akarnak majd elhelyezkedni, dolgozni, hogy mikor terveznek családot alapítani és elköltözni. Az első pár kérdésemben általános adatokról érdeklődtem, majd rátértem a pályaválasztás és munka világára, illetve a családalapításra.

IV.2.1. Milyen képzési területen tanulsz?

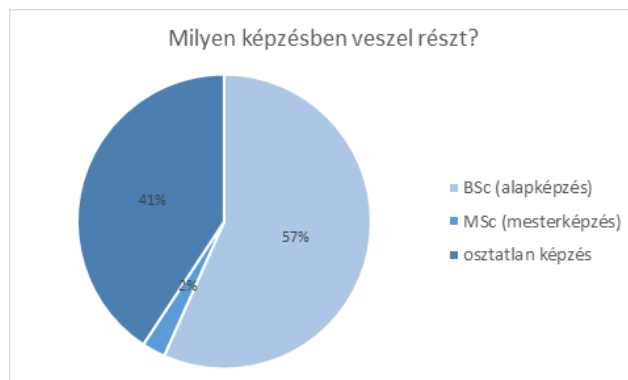
a) Minden hallgató

A kérdőívet kitöltő egyetemi hallgatók 28%-a orvos- és egészségtudomány, 15%-a pedagógusképzés, 14%-a gazdaságtudomány, 11%-a természettudomány, a többi jog-és államtudomány, műszaki ismeretek, informatika, bölcsészettudomány, művészet és agrár területen tanul. Ebből is látható, hogy nagyon széles körben válaszoltak a hallgatók a kérdőívem kérdéseire, ezért nagyon érdekes volt az adatok elemzése számomra, hiszen sokszínű hallgatóréteget szólítottam így meg.

IV.2.2. Milyen képzésben veszel részt?

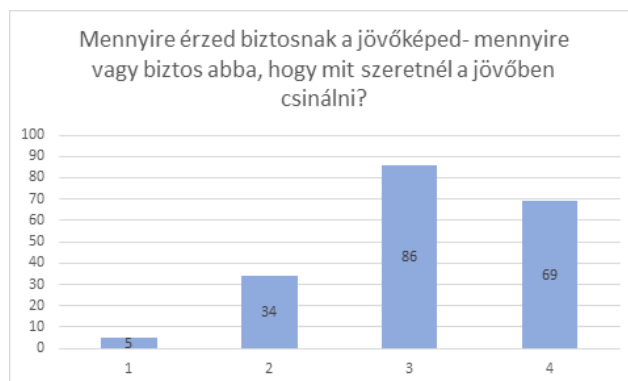
a) Minden hallgató

A kitöltők legnagyobb százalékban BSc-n, vagyis alapképzésben vesznek részt, de nagy számban tanulnak osztatlan képzésen is (a hallgatók 41 %-a). MSc-n, mesterképzésen csupán a válaszadók 2%-a tanul.

IV.2.3. Mennyire érzed biztosnak a jövőképed - mennyire vagy biztos abban, hogy mit szeretnél a jövőben csinálni?

a) Minden hallgató

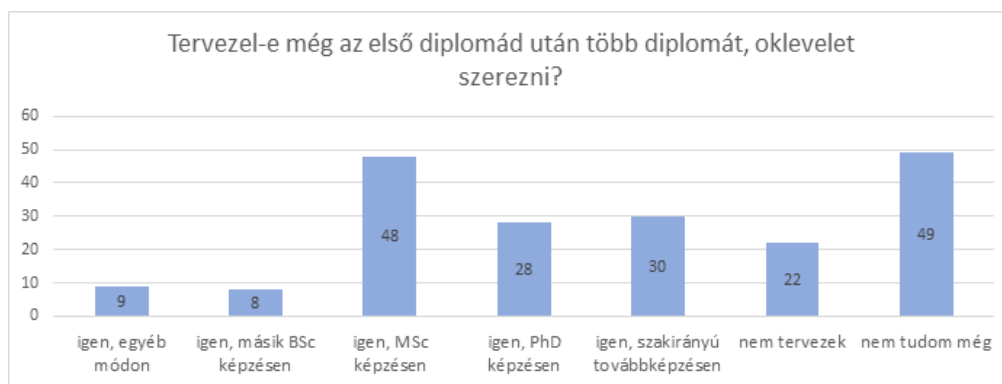

A kérdőívem elkészítésekor arra voltam a leginkább kíváncsi, hogy a középiskolát már elvégzett fiatalok mennyire biztosak a jövőjükben, hiszen továbbtanuláskor, a felsőoktatási intézmény és a szak kiválasztásakor már az önálló jövőjük kiépítésének első lépését teszik meg. A diagrammról leolvasható, hogy a legtöbben a 3-as válaszlehetőséget jelölték, amely azt jelenti, hogy még egye-

temistaként sem teljesen biztosak a jövőjükben. A következő helyen a 4-es válaszlehetőség (teljesen biztos a jövőképében) áll, amelyet 69 diák jelölt meg. A többi hallgató kevésbé biztos a jövőjében, és szerencsére csak 2%-uk teljesen bizonytalan.

IV.2.4. Tervezel-e még az első diplomád után több diplomát, oklevelet szerezni?

a) Minden hallgató

Fontosnak tartottam a pályaválasztással kapcsolatosan megkérdezni, hogy a mostani tanulmányaik befejezése után tervezik-e még további célok kitűzését a tanulmányok területén. A diákok 25%-a a „nem tudom még” választ jelölte meg, ami a jövőre mutató bizonytalanságot jelenti. Másik közel 25%-a viszont az MSc, azaz mesterképzést jelölte meg, ami számomra nem volt meglepő, hiszen a kitöltőim nagyrésze alapképzést végez most, illetve a mai világban fontos a magas szintű diploma megszerzése a könnyebb és jobb elhelyezkedéshez. Sokan vannak még, akik a jövőben szakirányú továbbképzésen és PhD képzésen szeretnék folytatni a tanulmányaikat. Összesen csak a hallgatók 11%-a nem tervez mást tanulni a későbbiekben.

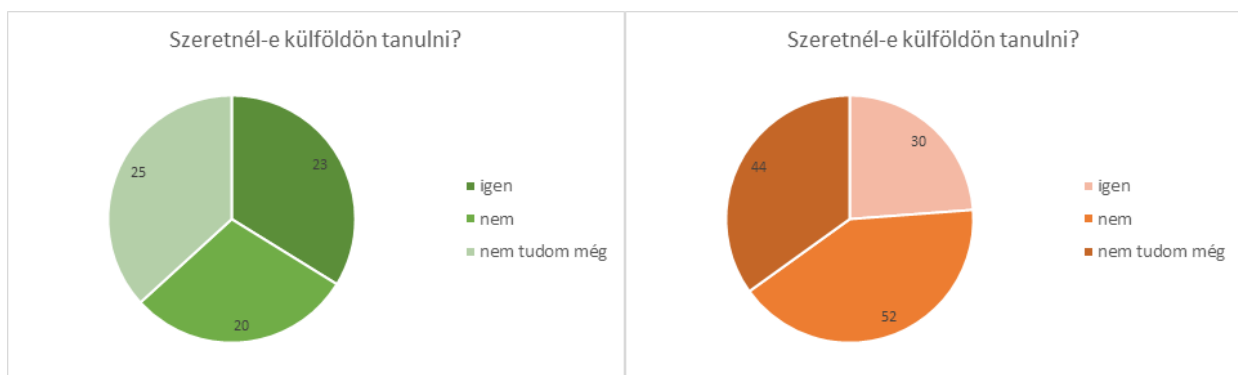
IV.2.5. Szeretnél-e külföldön tanulni?

a) Minden hallgató

Érdekesnek találtam megkérdezni a középiskolások mellett az egyetemistákat is arról, hogy, hogyan vélekednek a külföldön való tanulásról, hiszen tapasztalataim alapján egyre több diák tervezi tanulmányait szülőországától távol befejezni. A legnagyobb százalékban a nem választ jelölték meg, viszont a diagram alapján látható, hogy még a bizonytalanság is nagy szerepet játszik, mivel több, mint 35%-uk még nem tudja, hogy külföldön szeretne-e tanulni. A hallgatók közel 30%-a viszont szeretne külföldön tanulni, ami egyáltalán nem lepett meg engem.

b) Férfiak és nők

Kíváncsi voltam, hogy a két nem hogyan viszonyul ehhez a kérdéshez. A férfiak sokkal nagyobb arányban tervezik a külföldön való tanulást, mint a nők és a férfiak kevesebb számban jelölték be a „nem tudom még” választ.

Külön kérdés formájában megkérdeztem őket, hogy milyen oka lenne annak, ha külföldre mennének tanulni.

A következő válaszokat kaptam:

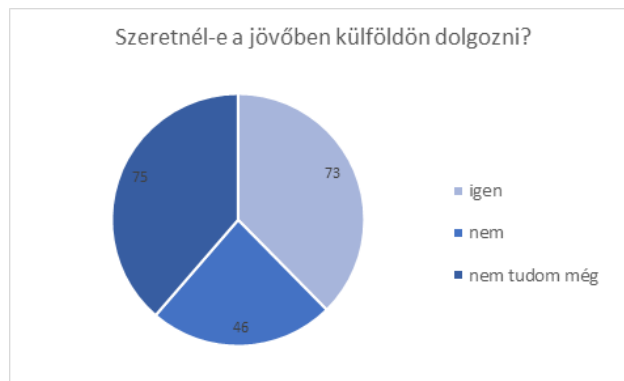
- „A mai gazdasági helyzet miatt jobbnak látom, ha más országokba is tapasztalatot gyűjtök, és esetlegesen ha tovább romlik a helyzet, kint tervezem meg a jövőmet.”
- „Szakmai tudás megszerzése.”
- „A műszaki ágazat szakjainak többségéhez a megfelelő tudást csak külföldön lehet elsajátítani.”
- „Szeretnék nyelvtudást fejleszteni és kultúrákat megismerni.”
- „Tapsztalatszerzés, kapcsolatépítés, tudás-horizontok bővítése.”
- „Sokkal több lehetőséget rejt, szeretek felfedezni idegen kultúrákat is.”
- „Több lehetőséget látok benne. Ismertebb diplomát kínál. Tapsztalatszerzés, nyelvtanulás miatt.”

- „Külföldön jobb a munkalehetőségek, igényesebb az oktatás színvonala és az általam megcélzott képzést egyedül külföldön tudom elvégezni.”
- „Mert itthon sajnos nagyon sok szempontból nem ideálisak a feltételek a gyakorlati rész teljesítéséhez.”

Összességében a nyelvtanulás, a szakmai tapasztalatszerzés, a jobb gazdasági helyzet, a kapcsolatépítés, a kultúra megismerése és az ideálisabb feltételek miatt szeretne a legtöbb hallgató külföldön tanulni.

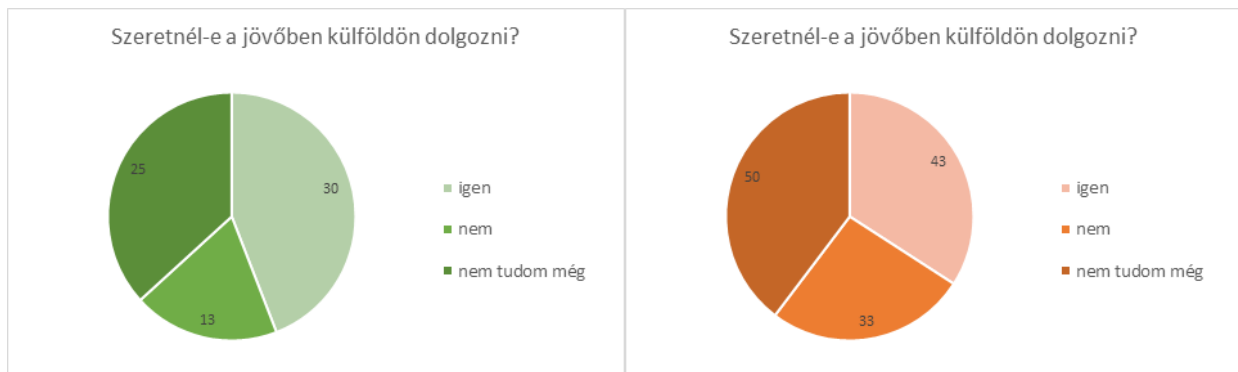
IV.2.6. Szeretnél-e a jövőben külföldön dolgozni?

a) Minden hallgató

Erre a kérdésemre az előzővel ellentétben a hallgatók több mint 35%-a igennel válaszolt, tehát többen szeretnék külföldön dolgozni, mint ott tanulni. Összesen 23%-ra szorult vissza azok száma, akik nem szeretnék külföldre menni dolgozni, a többi hallgató még bizonytalan a tervében.

b) Férfiak és nők

Ezen kérdésnél is a férfiak szeretnék nagyobb arányban külföldre menni, mint a nők. Viszont a bizonytalanság majdnem ugyanakkora arányban fellelhető mindkét nemnél.

Összesítve az előző két kérdés eredményeit, 30 hallgató válaszolt mindkettőre igennel, 34 mindkettőre nemmel és 35 mindkettőre „nem tudom még”-gel.

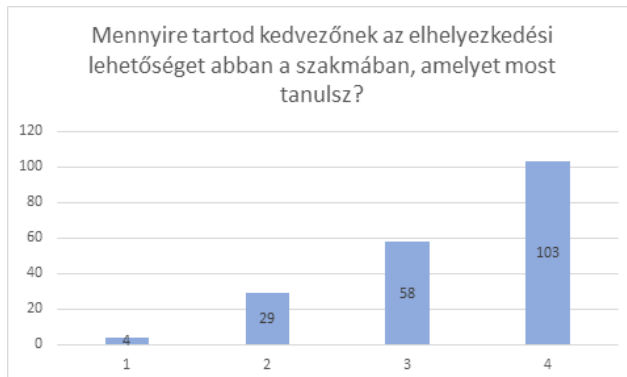
Megkérdeztem a hallgatókat, hogy miért szeretnék külföldön dolgozni, és a következő válaszokat kaptam:

- *„Kíváncsi vagyok a kinti munkára és környezetre. Össze szeretném hasonlítani Magyarországgal.”*
- *„Jobb anyagi helyzet.”*
- *„Valószínűleg jobb környezet, jobb közhangulat, jobb fizetések, jobb életkörülmények várnak ott.”*
- *„Szakmai tapasztalat, nagyobb szakmai megbecsülés.”*
- *„Magyarországon egyre inkább kedvezőtlenek a fizetések, így nehéz lenne a megélhetés főleg úgy, hogy családot szeretnék alapítani a jövőben.”*
- *„Érdekelnek más országok, kultúrák, illetve egyedi tapasztalatszerzési lehetőségek is.”*
- *„Vállalkozásépítés szempontjából.”*
- *„Presztízs, tapasztalat, tudás és eljárásmodok megtanulása, majd itthon való alkalmazása, pénz.”*
- *„Itthon nem találok megfelelőnek az egészségüggyel történő bánásmódot.”*
- *„...hogyan tapasztalatra tegyek szert, és hogy egy új kultúrát ismerjek meg, emellett szeretek utazni és célt felfedezni annyi országot, amennyit csak tudok.”*

A külföldi tanuláshoz hasonlóan az egyetemisták a jobb anyagi helyzet, vállalkozásépítés, nyelvtanulás, éghajlati viszonyok, szakmai tapasztalat és megbecsülés végett szeretnék külföldön dolgozni.

IV.2.7. Mennyire tartod kedvezőnek az elhelyezkedési lehetőséget abban a szakmában, amelyet most tanulsz?

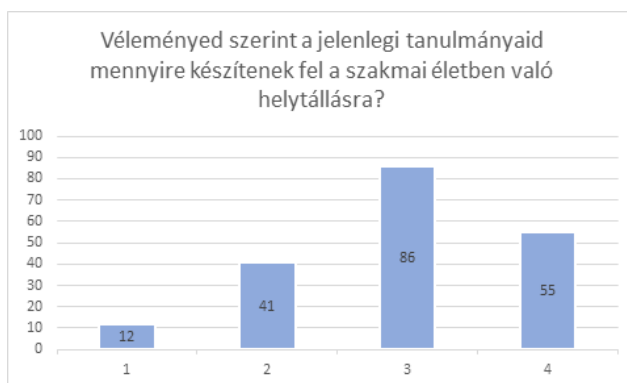
a) Minden hallgató

Sok fiatal még nincs tisztában azzal, hogy azon a pályán, amelyen éppen tanul, milyenek is az elhelyezkedési lehetőségek, mégis az egyetemisták több mint 50%-a nyilatkozott kiváló elhelyezkedési lehetőségről a szakmájában, vagyis nagyon optimisták. Összesen 15%-uk gondolja kevésbé előnyösnek az általa tanult szakmát. Az 1-es válaszlehetőséget művészet és pedagógus pályán tanuló hallgatók jelölték be.

IV.2.8. Véleményed szerint a jelenlegi tanulmányaid mennyire készítenek fel a szakmai életben való helytállásra?

a) Minden hallgató

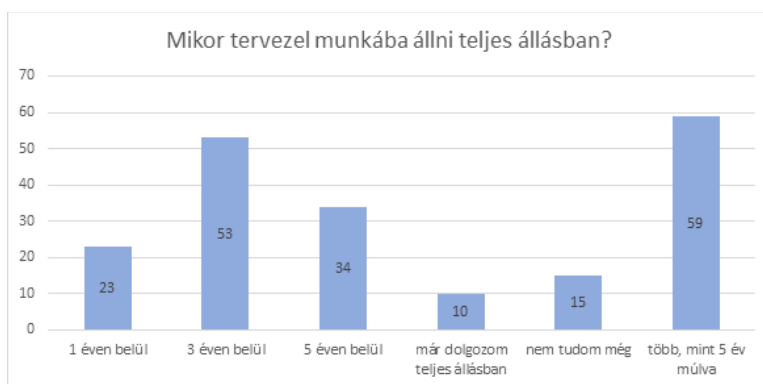

Sok tanár, barát és szülő mondta már nekem, hogy a középiskola után már csak azt fogom tanulni, ami fontos lesz a jövőmben és nem fogom számomra felesleges dolgok tanulásával tölteni az időt,

ezért is tettem fel ezt a kérdést az egyetemistáknak, hogy megbizonyosodjak arról, hogy az egyetemi oktatás teljes mértékben felkészít-e minket, diákokat a jövőbeli szakmai életben való helytállásra. Meglepve tapasztaltam, hogy a hallgatók több mint 25%-a véli úgy, hogy nem készítik fel őket teljes mértékben a szakmai életben való helytállásra a felsőoktatási intézmény. Azonban 45%-uk jelölte a 3-as és 28%-uk a 4-es válaszlehetőséget, ami jó arányt mutat, vagyis ők úgy érzik, hogy szakmailag eléggé felkészülten vágnak bele a munkavállalásba.

IV.2.9. Mikor tervezel munkába állni teljes állásban?

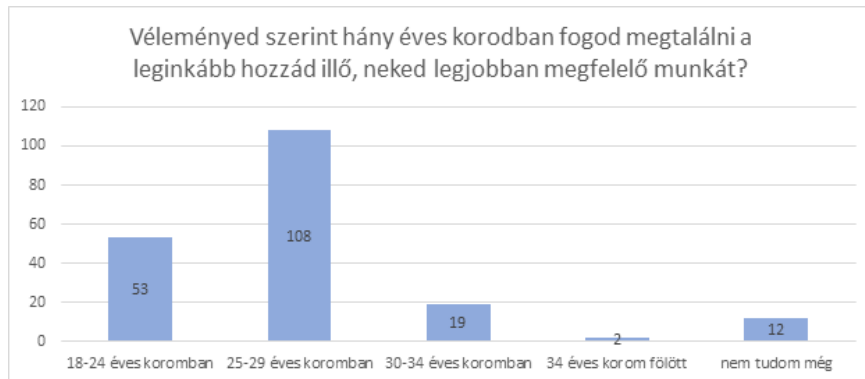
a) Minden hallgató

Sok különböző eredmény született erre a kérdésre, és ez nagy valószínűséggel a szakok színessége miatt lehetséges, hiszen van olyan szak, amely tanulása mellett lehet dolgozni és meg lehet találni a számunkra ideális munkát, azonban vannak olyan képzések, melyek minden időt felemésztenek. A legnagyobb arányban, összesen 59 hallgató jelölte be a legkésőbbi időszakot, ami több mint 5 év múlva lesz, de magas számban jelölték be a 3 éven belüli időszakot is. 10 hallgató nyilatkozott arról, hogy már teljes állásban dolgozik, ami nehéz dolog az egyetem mellett, illetve 15 diák nem tudja még, hogy a munkavállalás mikor fog beköszönten az életébe.

IV.2.10. Véleményed szerint hány éves korodban fogod megtalálni a leginkább hozzád illő, neked legjobban megfelelő munkát?

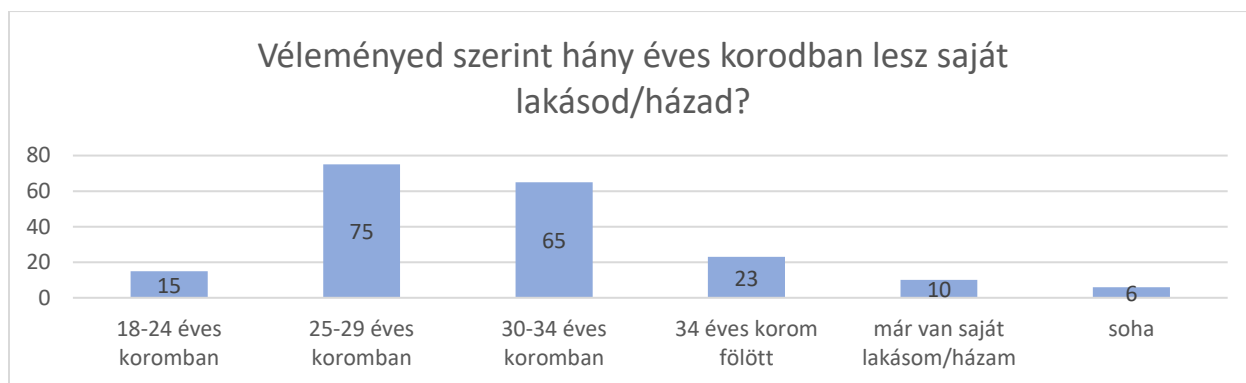
a) Minden hallgató

Pozitív eredményeket kaptam, hiszen több, mint 25%-a a hallgatóknak jelölte meg a 18-24 éves kort, ami az egyetemi éveire esik vagy az egyetem befejezése utáni időszakot jelenti. További 55% választotta a 25-29 éves kort, ami a magas ambíciókat jeleníti meg, hiszen bizakodnak abban, hogy minél előbb megtalálják a számukra legmegfelelőbb munkát. Kevesebb, mint 15%-uk vélekedik úgy, hogy csak 30 éves koruk után fogják megtalálni álmaik munkáját.

IV.2.11. Véleményed szerint hány éves korodban lesz saját lakásod/házad?

a) Minden hallgató

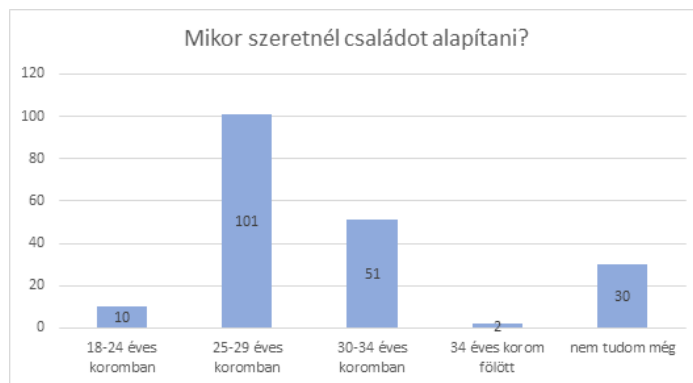

Az egyre magasabb ingatlan árak miatt egyre kevesebb lehetősége van a fiataloknak a külön költözésre, mégis érdekelt, hogy az egyetemisták hogyan látják a jövőjükben a lakás-, házkérdést. A hallgatók közel 40%-a jelölte be a 25-29 éves kort, amely szerintem is a legideálisabb, hiszen

addigra már a többség elvégzi az egyetemet és anyagilag is képes lesz fenntartani egy saját háztartást. 45%-uk gondolja úgy, hogy csak 30 éves kor után lesz saját lakása/háza. 15 fő nyilatkozott arról, hogy már 18-24 éves korban, fiatalon lesz saját lakása/ háza. Illetve 10 személy, azaz a hallgatók kevesebb mint 1%-a jelölte be, hogy rendelkezik már saját ingatlannal, és 6 személy véleménye szerint soha nem lesz saját lakása/háza.

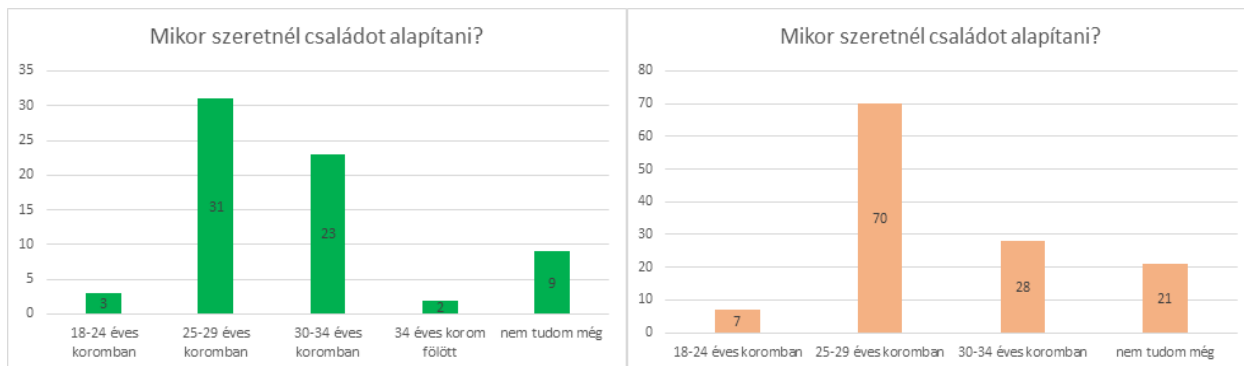
IV.2.12. Mikor szeretnél családot alapítani?

a) Minden hallgató

A családdal kapcsolatos témában elkerülhetetlennek tartottam megkérdezni, hogy mikorra tervezik az egyetemista hallgatók a családalapítást. Az előző kérdésre adott válaszokhoz hasonló eredményeket kaptam. Ezen kérdésnél is fontos megemlíteni azt a bizonytalan 30 egyetemistát, akik a „nem tudom még” választ adta. Ezzel szemben az egyetemisták többsége határozottan állást tudott foglalni, a legtöbben 25 és 29 éves koruk között szeretnének családot alapítani.

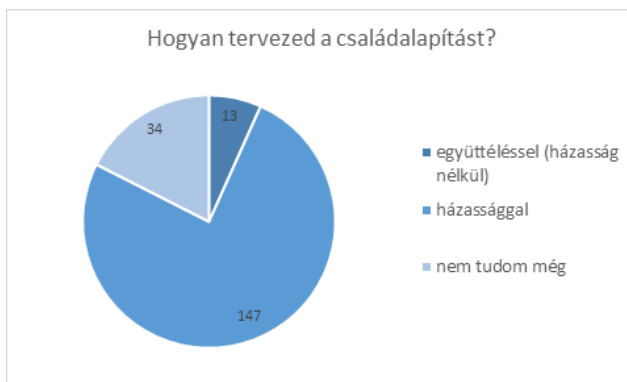
b) Férfiak és nők

Megvizsgáltam a két nem szempontjából is a kérdést, azonban nem sok eltérést találtam. Hasonló arányban oszlanak el a válaszok, de a férfiak közül többen később terveznek családot alapítani, mint a nők.

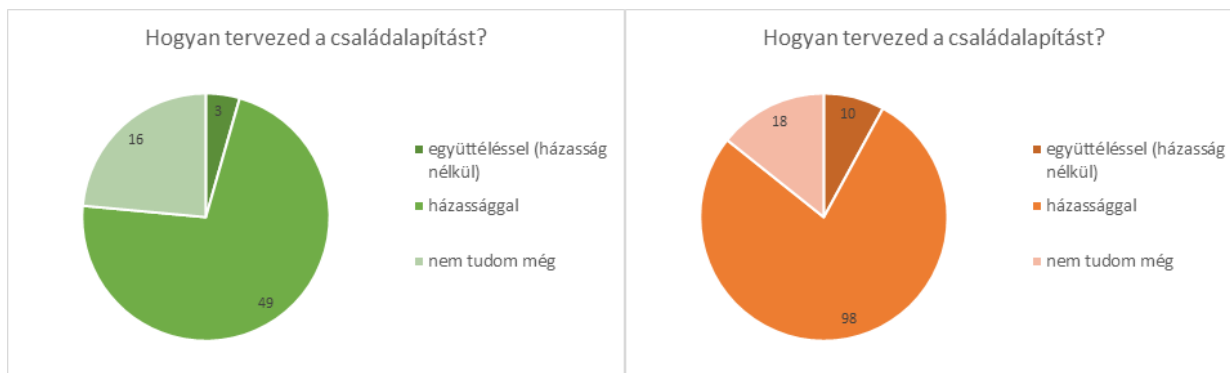
IV.2.13. Hogyan tervezed a családalapítást?

a) Minden egyetemista

A hallgatók döntő többsége házassággal tervezi a családalapítást, míg az együttélést csak kis számban választották. Ezek szerint még mindig a hagyományos családalapítási mód a legelterjedtebb.

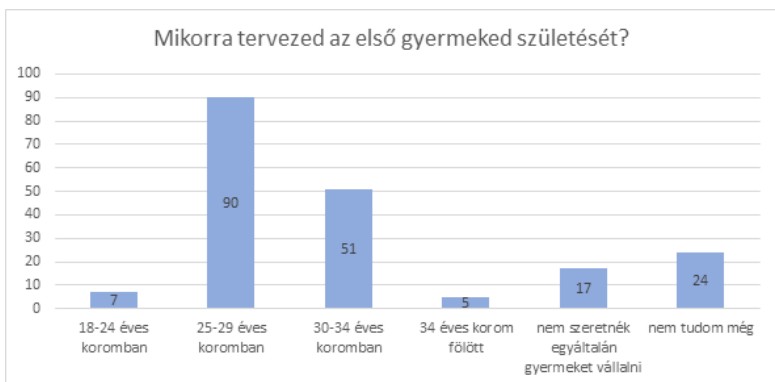
b) Férfiak és nők

A férfiak nagyobb arányban jelölték be a „nem tudom még” választ, mint a nők, viszont a férfiak és a nők 3/4-e is a házasságot preferálja. Az együttélés csak alacsony számban jelenik meg.

IV.2.14. Mikorra tervezed az első gyermeked születését?

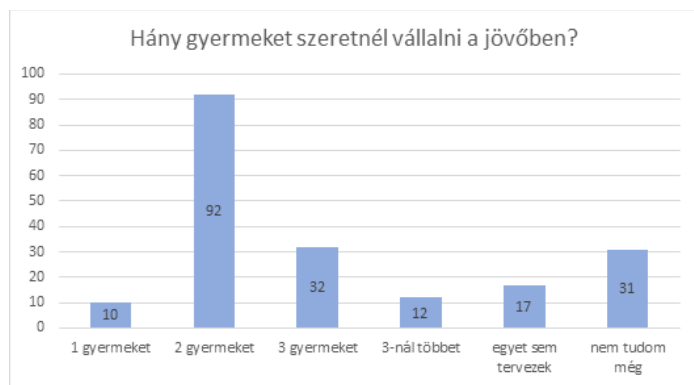
a) Minden egyetemista

A hallgatók többsége a 25-29 éves kort jelölte meg, azonban nagy arányban választották a 30-34 éves kort is, ami a modern kor új szokása. A diákok egyre hosszabb ideig vannak benne a tanulás világában, ezért kitolódik a gyermekvállalás ideje is. Voltak, akik sokkal korábban (18-24 éves kor között) vagy sokkal későbbre (34 éves kor fölött) tervezik első gyermekük születését, de voltak olyanok is, akik egyáltalán nem szeretnék gyermeket vállalni, ami meglepett engem.

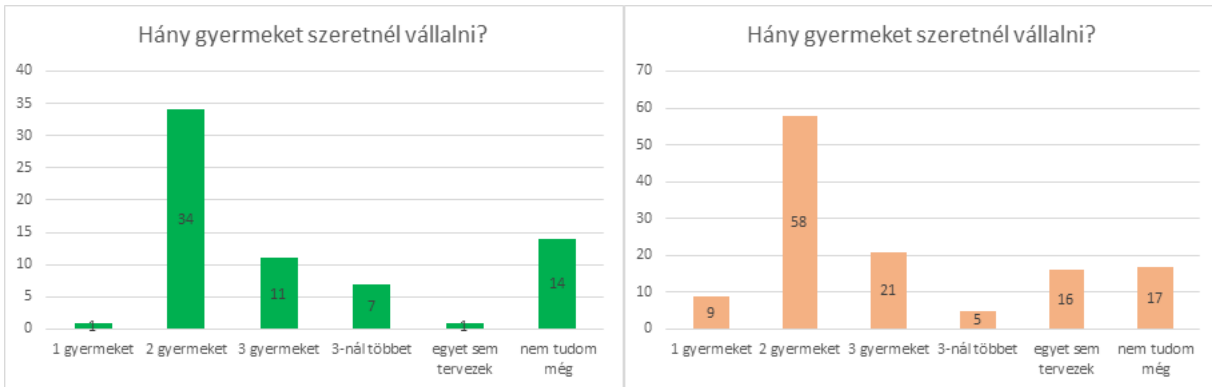
IV.2.15. Hány gyermeket szeretnél vállalni a jövőben?

a) Minden egyetemista

Ahogy a középiskolások, úgy az egyetemisták többsége is 2 gyermeket szeretne. Harmadannyian 3 gyermekkel képzelik el a jövőjüket, és vannak, akik annál is többel. Viszont közel 1%-uk nem szeretne egyáltalán gyermeket és 31 hallgató bizonytalan még a kérdéssel kapcsolatban.

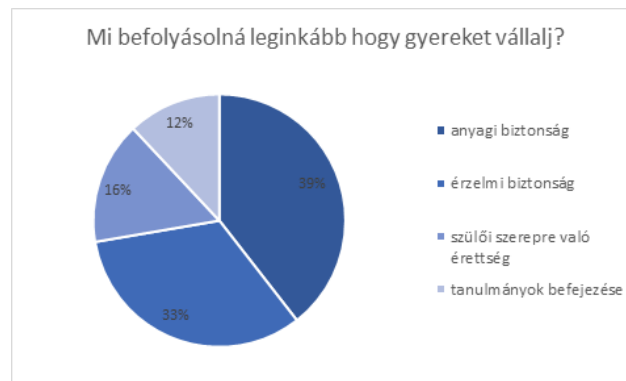
b) Férfiak és nők

Fontosnak tartottam megvizsgálni, hogy a két nem hogyan vélekedik a gyermekek számát illetően. Meglepve tapasztaltam, hogy a 17 hallgatóból, akik nem szeretnék egyáltalán gyermeket vállalni, 16 nő és mindössze 1 férfi. A többi válaszlehetőségre leadott válaszok azonos arányban oszlottak el.

IV.2.16. Mi befolyásolná leginkább, hogy gyermeket vállalj?

a) Minden egyetemista

Fontosnak tartottam megkérdezni, hogy mi a legfontosabb feltétele a gyermekvállalásnak a hallgatók szerint. A legtöbb választ az anyagi biztonság kapta, majd az érzelmi biztonság, a szülői szerepre való érettség és a legkevésbé fontosnak a tanulmányok befejezése bizonyult az egyetemisták számára.

Összességében meglepődve tapasztaltam, hogy még az egyetemisták körében is nagy a bizonytalanság a jövőjükkel kapcsolatban, pedig hamarosan diplomát szereznek és kilépnek a nagyvilágba, ahol munkát kell találniuk és terveik szerint családot alapítaniuk.

V. Interjúk

A pályamunkám elkészítése során három interjút készítettem a választott témában. Sokat gondolkodtam azon, hogy a szakirodalmak elolvasása után kinek a segítsége lenne hasznos számomra, így Zelnik Zalán egyetemista hallgatóval, Federics Ibolyával, a Heves Megyei Pedagógiai Szakszolgálat pályaeorientációs tanácsadójával és Princz Istvánné nyugalmazott tanárnővel készítettem interjút. Különböző okok miatt kerestem fel őket, hiszen mindhárman a kutatásom egy-egy részterületének feltérképezésében tudtak nekem segíteni, épp ezért más-más kérdéseket tettem fel nekik.

Az első interjút **Zelnik Zalán** egykori bajzás diákkal készítettem, aki sok éven keresztül kutatta a fiatalok jövőképeinek alakulását. Zalánt először 8. osztályban kezdte érdekelni a téma, amellyel a gimnáziumi éveit során már komolyabban is foglalkozott. Zalán a következőt válaszolta arra a kérdésemre, hogy miért pont ezt a témát választotta: *„Egyszerűen elkapott a tettvágy, segíteni akartam és megismerni az emberek gondolkodását. Valamiért mélyen érintett az a kérdés, hogy mit lehet saját magunkból kihozni. Mai napig feladatommak tartom, hogy a saját és a következő generációknak olyan utakat és megoldásokat mutassak, amin meg tudják találni saját magukat. Olyan emberek között szeretnék élni, akiknek a problémák nem okoznak gondot és gördülékenyebben tudják alakítani az életüket, határozottan, céltudatosan. Nyilván ezek több mindentől függenek és egy személy nem fog tudni egyedül változtatni. Nagyon hosszú folyamat egy ilyen célt elérni, de én látom benne a lehetőséget. Ezeket próbálom a többségnek átadni.”*

Zalán 2019-ben kezdte meg középiskolai tanulmányait a Hatvani Bajza József Gimnáziumban, ahol választ akart kapni arra a kérdésre, hogy *„miért alakul néha a fiatalok jövője kilátástalanná”*. Válaszként a következőket válaszolta fel: *„Lehetnek lelki problémák, amelyek elnyomják az embert határozatlan időre, vagy egyszerűen olyan szakaszba lépett az életében, amikor tanácstalan és nincs hova mozdulnia. Ezek nagyon összetett dolgok, de nem szabad elengedni azért, mert bonyolult!”*

Zalán jelentkezett az Eszterházi Károly Egyetem TDK versenyére, ahova egy átfogóbb kutatást végzett a fiatalok jövőképeivel kapcsolatban. Az én munkámhoz hasonlóan Ő is kikérte mások véleményét (tanárokét, vállalkozókét és politikusokét, mint például Szabó Zsoltét, aki Heves vármegye országgyűlési képviselője), kérdőívet készített és hipotéziseket állított fel. A TDK pályamunkája megjelent az Eszterházy Károly Katolikus Egyetem egy kiadványában is, hiszen 2. helyezést ért el a versenyen.

Hosszasan mesélt nekem arról, hogy a kutatásai alapján milyennek látja a fiatalok jövőképét, fontosnak tartom idézni őt, hiszen reálisan, bármiféle mellébeszélés nélkül foglalta össze meg-látásait.

„Az akkori kutatások alapján kellemesen csalódtam, mert azok alapján nem volt olyan rossz a helyzet, mint amire számítottam. Viszont ez egy szűk csoport, amit vizsgáltam, rá-adásul az idő haladtával változnak a körülmények, rengeteg befolyásoló tényező van. Például nem lehet egy jó családi környezetből jövő gyerek helyzetét egy szegényebb család értékeivel összevetni. Mindenki mást tart fontosnak, vagy kérdéses, hogy egyáltalán van-e értékrend? Úgy gondolom, hogy legelsőnek SAJÁT MAGUNKAT kell kiismerni, a lelki ál-lapotunkat helyre tenni és egy tényleg jól átgondolt, valódi értékeken alapuló értékrend szerint cselekedni. Ezek alappillérek, amik nélkül továbblépni, fejlődni nem lehet hatéko-nyan vagy egyáltalán nem is lehetséges.

A mi generációnk (Z-generáció) az, ami hanyatlóban van minden területen, de még változ-tathat ezen. Az utánunk következők túlnyomó többsége teljesen el van veszve. Nincs érték, nincs család, valódi érzelmekről pedig ne is beszéljünk. Ha pedig a továbbtanulást nézzük, akkor ki kell mondani a tényt, hogy ha valaki 16 éves korában nem tudja, mit szeretne elérni, milyen céljai vannak, akkor nehéz út fog előtte állni és lehet, sehova se fog jutni, nem fog olyan életet élni, amit ő elképzelt magának.

Az idő előrehaladtával rosszabbodik a helyzet, el fognak tűnni az érzelmek, az értékek és a gondolkodás. Mindenkiből egy „gépezet” lesz. Ezt a folyamatot le lehet még lassítani, meg-állítani már nem biztos.”

Zalán véleménye szerint azért nehéz döntést hozni kamaszkorban, mert mindenki látja a végeredményt, amit el akar érni, viszont nem látja az utat, amely oda vezet, így nem tesz a céljaiért semmit. Úgy gondolja, hogy nagy segítség lenne a diákok számára egy olyan oktatási rendszer, ahol nagyobb hangsúlyt fektetnek arra, hogy a diákoknak mire van szüksége, emellett úgy vette észre az osztályokban tartott előadások során, hogy sokkal jobban figyelnek a diákok, ha egy velük egykorú fiatal beszél hozzájuk és sokkal jobban elfogadják a tanácsokat is tőle. Azt mondta: *„Sze-rintem ez a megoldás. Kell valaki, akire felnéznek.”*

Mivel Zalán is abba a kategóriába tartozik, akiket én most vizsgálok, így kíváncsi voltam, hogy egyetem előtt milyen tervei voltak és most milyenek vannak. Válaszából arra következtettem, hogy mindig is nagy ambíciói voltak, bármilyen kisebb-nagyobb célt kitűzött maga elé, azért tett

és elérte azt. Egyetlen nagyobb célt nevezett meg, amely akár egész élete során is tarthat, de el szeretné érni, az pedig az, hogy felnyissa az emberek szemét annak érdekében, hogy egy jobb társadalom alakuljon ki. Tudja, hogy utópiászerű a terv, de ha nagyban nem is, kicsiben megvalósítható. Jövőjével kapcsolatban pedig így nyilatkozott: *„10 éves távlatban ettől eltekintve meg akarom teremteni a megfelelő környezetet ahhoz, hogy családot alapítsak. Nem kapkodom el a dolgokat, elsőnek egy stabil helyzet kell. Munka terén nyitott vagyok új dolgokra, szeretnék mindenhol tapasztalatot nyerni.”*

A második interjút **Federics Ibolyával** készítettem, aki a diákok pályaválasztásával kapcsolatosan osztotta meg velem saját tapasztalatait. Federics Ibolya 2007-ben végzett Jászberényben szociálpedagógusként. Miután lediplomázott, a gyöngyösi Családsegítő Szolgálatnál helyezkedett el, ahol 10 évig dolgozott családgondozóként. A második munkahelye egy halmozottan hátrányos helyzetű általános iskola volt, ahol napközis nevelő munkakörben tevékenykedett. 2019-ban pedagógus szakvizsgát szerzett pályaeorientáció szakterületen. A 2018/2019-es tanévtől dolgozik a Heves Megyei Pedagógiai Szakszolgálatnál pályaválasztási tanácsadó munkakörben. Feladata a továbbtanulás előtt álló általános iskolás, valamint középiskolás tanulók pályaválasztási döntésének segítése.

Minden tanácsadónak megvannak a saját iskolái, amelyekkel tartja a kapcsolatot, ahol látja feladatait. Ibolyához 2 középiskola tartozik. A Hatvani Bajza József Gimnázium és a Széchenyi István Római Katolikus Technikum és Gimnázium. Saját középiskoláin kívül több egri intézményben is segít a kollégáinak a feladatellátásban. Ebben a tanévben az Egri Neumann János Technikum és Gimnáziumban, a Gárdonyi Géza Ciszterci Gimnáziumban és a Dobó István Gimnáziumban lát el tanácsadói feladatokat.

Elsődleges céлом az volt, hogy megtudjam, Federics Ibolya hogy gondolja, mennyire mondható biztosnak a középiskolás kamaszok jövőképe. Úgy véli, hogy a 9-10. évfolyamos gimnazisták többségénél még nincs kialakult elképzelés a továbbtanulásukat illetően. Ezért is fontos cél, hogy a bizonytalan tanulóknál legalább az érdeklődési irány látható legyen. A középiskolai végzős tanulók esetében az egyetemi tanulmányaikat látják leginkább maguk előtt, ennél tovább jellemzően nem terveznek, nem gondolkodnak a tanácsadási folyamat során.

Kutatómunkám során kiderült számomra, hogy több fiatal is döntési nehézségekkel küzd a továbbtanulást illetően, így megkérdeztem ennek az okát Ibolyától, aki a következőt válaszolta: *„Nagyon nehéz időszakon vannak túl a most végző középiskolás diákok. Az elmúlt 3 év negatív*

hatásai a fiatalok életét nagymértékben befolyásolták. Sajnos nem mehetünk el szó nélkül a pandémia hatásai, következményei mellett. A most végzős diákok tanulmányaik jelentős részét digitális oktatásban végezték. Ráadásul a most folyamatban lévő felsőfokú továbbtanulás körüli változások is hasonló érzéseket váltanak ki bennük. Teljes mértékben megértem a félelmeiket, bizonytalanságaikat, hiszen azokból a programokból ők kimaradtak, amelyek normális esetben végig kísérték és segítettek volna a pályaelképzeléseik kialakulását a középiskolai éveik alatt. Gondolok itt a fakultációválasztás segítésére, különböző pályorientációs programokra, céglátogatásokra, továbbtanulást segítő programokra.”

A továbbtanulás terén vizsgáltam a szakiskolába és a gimnáziumba járó diákok terveit is, Federics Ibolya a következőket fűzte hozzá az általam kapott eredményekhez saját tapasztalatai alapján: *„Tapsztalatom szerint a nyolcadikos továbbtanulás előtt álló tanulók közül azok a diákok, akiknél látható, érzékelhető az érdeklődés valamely szakterület, ágazat iránt, ők jellemzően olyan jellegű középiskolában (technikum, szakképző iskola) tanulnak tovább, ahol tanulmányaik végén szakmát fognak szerezni. Azok a tanulók, akiknek még nem igazán alakult ki érdeklődésük, vagy épp nagyon is nyitottak több terület iránt, ők általában a gimnáziumi továbbtanulást választják. A gimnáziumi érettségi előtt álló tanulók jelentős része egyértelműen felsőfokú tanulmányokban gondolkodik. Elsődleges céljuk a diploma megszerzése, ehhez kapcsolódóan elsősorban budapesti egyetemekben gondolkodnak.”*

A pályaválasztás mellett pályamunkámban nagy szerepet kap a családtervezés is, amelyhez Federics Ibolya nem sok információt tudott fűzni, hiszen a tanácsadásai során nem szokott szóba kerülni a magánélet, viszont azt tapasztalta, hogy a tanulók többsége elsősorban a karriert helyezi a családtervezés elé. A továbbtanulás, szakmatanulás, jó munkahely és anyagi biztonság áll elsősorban a tanulók tervei között.

A fiatalok sokszor nagy álmokat kergetnem és nem mindig reális és megvalósítható jövőképet alkotnak meg maguknak, ezért fontosnak tartottam megkérdezni erről Ibolyát, aki azt válaszolta, hogy: *„A reális, megvalósítható elképzelésekhez, reális jövőképhez, elengedhetetlen, hogy reális önismerettel rendelkezzenek a tanulók. Tisztában legyenek képességeikkel, erősségeikkel, legyen kialakult érdeklődésük, pályaelképzelésük, mind ezekhez pályákat, foglalkozásokat tudjanak csatolni és természetesen birtokában legyenek azoknak az információknak (képzési, munkaerőpiaci, elhelyezkedési lehetőségek,) amelyek hozzásegítik őket céljaik eléréséhez. Fontos, hogy ezeket az alapokat legkésőbb a középiskolai tanulmányaik alatt fektessék le.”*

A céltalan és bizonytalan diákokat segíteni kell abban, hogy hogyan jussanak el a végső döntésig. Federics Ibolya rendkívül fontosnak tartja, hogy a tanulók minden irányból megkapják a megfelelő és biztonságos háttérrel ahhoz, hogy a számukra legmegfelelőbb célt tudják kitűzni maguk elé. Kiemelkedően fontos szerepe van elsősorban a családnak, az iskolának, illetve a különböző továbbtanulással foglalkozó intézményeknek, szervezeteknek (Pedagógiai Szakszolgálatok, Iparkamarák). Ezen felül kiemelkedő a kortársak szerepe, valamint a média/social media befolyásoló hatása is.

A harmadik interjút **Princz Istvánné** nyugalmazott tanárnővel készíthettem, aki közel 40 évig dolgozott a Hatvani Bajza József Gimnáziumban és hosszú évekig volt osztályfőnök, valamint az osztályfőnöki munkaközösség vezetője. Munkaközösségvezetőként és egészségügyi szakoktatóként is sokat foglalkozott a fiatalok jövőképevel, azon belül is azzal, hogy hogyan lehet a kamaszokat segíteni abban, hogy legyen elképzelésük a családtervezésről és a továbbtanulásról, munkába állásról. Általános iskolás koromban már nekem is volt szerencsém előadásokat hallgatni Maca nénitől, így nagyon örültem, hogy most én is dolgozhattam vele.

Maca nénitől is megkérdeztem, hogy miért olyan nehéz a kamaszoknak a jövőképük kialakítása ilyen fiatalon. Azt a választ kaptam, hogy a serdülőkorban lévő gyermekekkel minden nehéz, mert kívül, belül viszonylag gyors változásokon mennek keresztül. Sokszor összezavarodnak, félnek, szoronganak, nem értik a kívülről jövő „túlzott” elvárásokat. Ugyanakkor gyakran nem tudnak mit kezdeni a számukra eddig ismeretlen érzelmekkel, hangulatingadozásokkal sem. Különböző veszélyhelyzetekkel találkozhatnak, önbizalmuk, igazságérzetük a végletek között mozog és gyakran nem képesek egyedül feldolgozni a különféle hátrányos élethelyzeteket, családi konfliktusokat, estleges tragédiákat. Ezért van szükség megértő, segítő, támogató környezetre /szülő, tanár, edző stb.../, hogy ebben a bonyolult életszakaszban is megmaradjon a fókusz, azaz a testi-lelki egészség, ami megfelelő befolyással, alakítással a jövőkép kialakításának a záloga is lehet.

A projektmunkámat két fontos szempontra építettem fel, egyrészt a pályaválasztás és munkatervezés problémájára, másrészt a párválasztás és családalapítás témakörére. Maca néni sokat foglalkozott mindkettővel, így megkérdeztem tőle, hogy melyikben tudnak biztosabb döntést hozni a fiatalok. Véleménye szerint nagyon fontos, hogy a gyerekek megkapják a kellő támogatást a döntéshozatalhoz a családtól, illetve az iskolától, hiszen komoly nehézségeket és veszélyeket hordozhat magával ezek hiánya. Úgy gondolja, hogy a fiatalok gyakran nem akarnak felelősséget

vállalni, kitolódik időben a párválasztás, a gyermekvállalás, némelyek a „mama hotelt” sem hagyják el szívesen. És, hogy talán a továbbtanulás, a munkába állás kérdése egyszerűbbnek tűnik, mert amennyiben nem volt sikeres a választás, keresnek egy másik megoldást. Azt mondta, hogy a döntések nehézségének sok oka van, mint például a folyamatosan változó világ (a politikai döntések, a háborús helyzet, a külföldre való utazások, a külföldi munkavállalások lehetősége) és a fiatalokra zúduló információ halmaz, amelyből nehéz kihámozni, döntést hozni, hogy számukra mi lesz pozitív hatással a további életszakaszokra.

Több lehetséges segítségnyújtási módot is felsorolt, amelyek alapot adhatnak a fiatalok későbbi döntéshozatalának. Ide sorolta a csoportos önismeretszerzést, amely lehet kiscsoportos beszélgetés, tanórákon vagy délutáni szakköri keretek formájában, és a foglalkozások során interaktív játékokkal, szituációs feladatokkal, megbeszéléssel, indirekt módszerekkel fejleszthető a szociális és életviteli kompetencia is. Ezen felül a diák segítségére lehet a tantárgyi órákon a változatos, egyéni tanulási módszerek megismertetése és fejlesztése, a tudatosság, az akarat, a siker megízlése, amely vezethet akár egy jó döntés meghozatalához is.

Maca néni munkája során több generáció tanulmányait is végig kísérte, így érdekelt, hogy mit gondol, melyik generációnak volt nehezebb döntést hozni a jövőjével kapcsolatban, a „X” vagy a „Z” generációnak. A következőt válaszolta:

„Véleményem szerint annyira különböző a két generáció között a társadalmi, gazdasági háttér, hogy csak bizonyos szempontból tekinthető az X generáció döntése könnyebbnek. Az 1960-1970-es években a fiatalok még szigorú szabályok szerint éltek. A hovatartozáshoz nagyon fontos volt a külső, a kinézet, a ruhaviselet és mivel még nem volt online tér, a külső jegyek mutattak irányt, ki mit gondol, hová, melyik csoporthoz tartozik. Egymástól tanultak és vált belőlük az élet minden területét átható maximalista felnőtt. A „Z” generáció születésének idejére átalakult az élet, a lehetőségek, az érték, a fogalmak, még részben a nyelv, a szóhasználat is. A „Z”-sek jellemfejlődésének legfontosabb mozgatórugója az internet. Gyakran itt vásárolnak, leveleznek, a barátságot, a sikert is az online térben keresik, aminek megvan az a sajátossága, hogy hiányzik belőle a tapasztalás, a „face to face”, a személyiség.

Véleményem szerint az biztos, hogy az iskolai ismereteket más módszerekkel kell tanulni, tanítani, mint az előző generációknak, hogy élvezzék azt és a számukra gyors, hatékony és helyes döntéseket meg tudják hozni.”

Amikor arról kérdeztem, hogy Ő mit tanácsolna a fiataloknak a jövőtervezéssel kapcsolatban, ez idézetet mondott nekem.

„Ügyelj GONDOLATAIDRA, mert azok szabják meg a szavaid!

Ügyelj SZAVAJDRA, mert azok szabják meg tetteid!

Ügyelj TETTEIDRE, mert azok szabják meg szokásaid!

Ügyelj SZOKÁSAIDRA, mert azok szabják meg jellemed!

Ügyelj JELLEMEDRE, mert azok szabják meg a SORSODAT!

/ Frank Duthlaw/

VI. Összegzés

Kutatómunkám során sok szakirodalmat olvastam, kérdőíveket töltöttem ki különböző korosztályokkal és elemeztem azokat, valamint interjúkat készítettem olyan emberekkel, akik szakértők a témában vagy legalábbis évekig foglalkoztak vele. Ezen kutatásaim alapján szeretném most megválaszolni a hipotéziseimet, amelyeket a munkám megkezdése előtt állítottam össze. Hipotéziseimet főleg a két kérdőív kérdései alapján állítottam fel, hogy a saját munkám eredményeként tudjam őket megválaszolni.

Középiskolások kérdőíve alapján megfogalmazott hipotéziseim:

A fiatalok manapság nem tartják annyira fontosnak a házasságkötést, mint régen.

Több szakirodalmat is olvastam, ahol azt hangsúlyozták, hogy kevesebb a hagyományos értelemben ideálisnak tekinthető családmódelben élők aránya és csökken a házasságkötések száma, valamint ezt igazolandó több diagramot is láttam. A saját kérdőívezésem során viszont én nem ezt tapasztaltam. Fiatal korban sokkal inkább házassággal terveznek családot alapítani a diákok, mint bejelentett élettársi kapcsolatban házasság nélkül, de ez persze az idő múlásával változhat.

A fiatalok körében a 2 gyermek vállalása a leggyakoribb.

A kérdőívek elemzése során ez a hipotézisem beigazolódott. A fiatalok több mint 50%-a jelölte be a 2 gyermeket válaszként.

A gimnáziumban tanulók legnagyobb része 21-25 éves korban tervezi abbahagyni tanulmányait, míg a szakképző iskolában tanulók 17-20 éves korukban.

Miután kitöltötték a középiskolás kérdőívet mindkét iskolatípusban, a gimnazisták döntő többséggel jelölték be a 21-25 éves kort, a szakiskolában tanulók többsége pedig a 17-20 éves kort jelölte meg a tanulmányai befejezéséeként. Így ez a hipotézisem is igaznak bizonyult.

A gimnáziumban tanulók nagyobb eséllyel mennek külföldre tanulni, míg a szakképző iskolában tanulók nagyobb eséllyel fognak külföldön munkát vállalni.

A kérdőívemre kapott válaszok alapján – mely szerint a gimnazisták több mint fele szeretne külföldön tanulni, míg a szakiskolások alig 20%-a jelölte ugyanezt, viszont közel azonos arányban terveznek a fiatalok mindkét iskolatípusban a későbbiekben külföldön dolgozni – a hipotézisem fele igaznak bizonyult.

A gimnáziumban tanulók ambiciózusabbak, vagyis ők nagyobb százalékban terveznek egyéni vállalkozást indítani vagy vezető pozícióba kerülni, míg a szakképző iskolában tanulók inkább alkalmazottként terveznek dolgozni.

A hipotézisem nem bizonyult igaznak, hiszen a gimnazisták alacsony számban szeretnének vezető pozícióba kerülni és a szakképző iskolában tanulók magasabb arányban szeretnének egyéni vállalkozást indítani, és csak kevesen terveznek közülük alkalmazotti munkakörben dolgozni.

Egyetemisták kérdőíve alapján feltett hipotéziseim:

Az egyetemisták többségének már biztos elképzelése van a jövőjéről.

A szakirodalmak elemzése során több forrás is megemlítette a fiatalok bizonytalanságát a jövőjükkel kapcsolatban. Pontosan nem tudom bizonyítani, hogy az egyetemisták többségének már biztos elképzelése van a jövőjéről, hiszen én csak egy szűk réteget kérdeztem meg, viszont a kérdésekre adott válaszok alapján sok egyetemista nem tudja még, hogy hogyan és mikor szeretne családot alapítani, hogy hány gyermeket szeretne vagy, hogy mit fog majd dolgozni. Épp ezért gondolom úgy, hogy ez a hipotézisem is csak félig igaz.

Az egyetemisták legnagyobb része legalább 2 diplomát / oklevelet szeretne szerezni.

A kérdőívem alapján kiderült, hogy az egyetemisták közel 40%-a nem szeretne az első diplomája után másik diplomát szerezni, vagy még nem tudja, hogy szeretne-e. Tehát a hipotézisem igaznak bizonyult, mivel az egyetemisták több mint 60%-a szeretné tanulmányait folytatni a jelenlegi diploma megszerzését követően.

A hallgatók nagy arányban szeretnének külföldön tanulni és dolgozni.

A hipotézis fele mondható igaznak, hiszen az egyetemisták nem sokan szeretnék külföldön folytatni tanulmányaikat, viszont annál nagyobb számban szeretnének külföldön dolgozni majd a későbbiekben.

Az egyetemisták a szak elvégzése után terveznek teljesen munkába állni.

3 éven belül az egyetemisták közel 30%-a tervezi, hogy teljesen munkába áll majd, viszont ennél nagyobb volt azok aránya, akik csak 5 év múlva vagy még később tervezik ugyanezt.

Az egyetemisták házasság nélkül terveznek családot alapítani és 30 éves koruk felett tervezik első gyermekük születését.

A szakirodalmakat olvasva igaznak bizonyulna a hipotézisem, hiszen a tanulás kitolódásával a gyermekvállalás is kitolódik időben. Illetve a jelenkorban egyre inkább csökken a házasságok aránya, azonban a kérdőívem alapján a hallgatók több mint 3/4-e szeretne megházasodni és első

gyermekük megszületését is 30 éves koruk előtt tervezik, tehát a hipotézisem nem bizonyul igaznak.

A hallgatóknál a gyermekvállalást leginkább az anyagi biztonság és a tanulmányok befejezése befolyásolja.

Az első helyen áll a hallgatóknál az anyagi biztonság, azonban a tanulmányok befejezése nem fontos számukra annyira, hiszen azt jelölték a legkevesebben. Ennek következtében ezen feltevéssem is csak félig igazolódott be.

A társadalomismeret projektmunkám készítése során sok pozitív tapasztalatot szereztem, melyeket a későbbiekben, akár az egyetemi tanulmányaim folyamán is kamatoztatni tudok. Számomra a legfontosabb tapasztalat az volt, hogy a témakör kiválasztása után megfelelő módon, a címhez igazodva kell szűkíteni a témát és felállítani a hipotéziseket. A szakirodalom feldolgozása során megtanultam, hogy nem kell mindet felhasználni, hanem fontosabb, hogy célszerűen tudjam összeválogatni a különböző tartalmakat más-más forrásokból.

Az esszé megírása közben különböző készségeim is fejlődtek. Például az interjúk elkészítésénél a kommunikációs készségem, a gondolataim megfogalmazásánál az íráskészségem és a diagramok elkészítésénél a digitális és informatikai készségem fejlődött. Ismereteim is bővültek, például a word és az excel tudásom.

Érdekes volt számomra a velem egykorú fiatalokkal dolgozni, és az ő nézőpontjukból vizsgálni a fiatalok jövőképét. Ennek a dolgozatnak a megírása során nagyon sok új információra tettem szert és megerősödött bennem, hogy milyen fontos egy jövőkép kialakítása már fiatal korban.

VII. Mellékletek

VII.1. Interjúk

VII.1.1. Interjú Zelnik Zalán egyetemista hallgatóval

Szia Zalán! Először is köszönöm, hogy elfogadtad felkérésemet erre az interjúra, melynek témája a fiatalok jövőképe.

A társadalomismeret projektmunkám keretében arra keresem a választ, hogy milyen is a mai fiatalok, főleg a középiskolások jövőképe, és ezzel kapcsolatban szeretnék feltenni neked néhány kérdést. Projektmunkámban két nagy kérdéskörrel foglalkozom: a családtervezéssel (párvalasztással) és a továbbtanulással, szakmaválasztással.

Te néhány évvel ezelőtt komolyan foglalkoztál a fiatalok jövőképének alakulásával. Elmesélnéd nekem, hogy miért ezzel a témával foglalkoztál?

-Általános iskola 8. osztályban elkezdett foglalkoztatni, de akkor még csak nagyon kezdetlegesen. Leginkább a gimnáziumi évek alatt fejtette ki magát, ezalatt az idő alatt foglalkoztam komolyabban a témával.

Egyszerűen elkapott a tettvágy, segíteni akartam és megismerni az emberek gondolkodását. Valamiért mélyen érintett az a kérdés, hogy mit lehet saját magunkból kihozni. Mai napig feladatommak tartom, hogy a saját és a következő generációnknak olyan utakat és megoldásokat mutassak, amin meg tudják találni saját magukat. Olyan emberek között szeretnék élni, ahol a problémák nem okoznak gondot és gördülékenyebben tudják alakítani az életüket, határozottan, céltudatosan.

Nyilván ezek több mindentől függenek és egy személy nem fog tudni egyedül változtatni. Nagyon hosszú folyamat egy ilyen célt elérni, de én látom benne a lehetőséget. Ezeket próbálom a többségnek átadni.

Pontosan mikor és mit is kutattál a témával kapcsolatban? Milyen területeket érintettél a kutatásod kapcsán?

-Voltak meglátásaim a fiatalokról, hogy miért alakul néha a jövőjük kilátástalanná. Lehetnek lelki problémák, amik elnyomják az embert határozatlan időre, vagy egyszerűen olyan szakaszba lépett az életében, amikor tanácstalan és nincs hova mozdulnia. Ezek nagyon összetett dolgok, de nem szabad elengedni azért, mert bonyolult!

2019 volt az év, amikor már a gimnáziumba kerültem, hogy más emberek véleményét kérdeztem ki. Ezek között az emberek között szerepeltek tanárok, vállalkozók és politikusok, mint például Szabó Zsolt is. Minél több oldalról akartam átfogó képet kapni a fiatalok jövőjéről. Ezután kaptam mentortanáromtól egy TDK lehetőséget, szerinte ezzel a témával előre lehetett jutni.

Első lépésként a hipotéziseimre akartam válaszokat kapni a saját korosztályomtól, miszerint ők hogyan képzelik el magukat később, hol akarnak élni, akarnak-e családot vagy nem, szabadidejüket hogyan ütik el, mik számukra az értékek és ezeket milyen fontossági sorrendben sorolnák fel. A kérdéseimre kérdőív formájában kaptam válaszokat, amiket a TDK munkámhoz elemeztem ki. Emellett interjúkat készítettem különböző személyekkel, leginkább felnőttekkel (köztük anyuddal is), hogy ők miként látják a jövőt. Mindent összegezve 2020 elején a TDK-án előadva 2. helyezést értem el a kategóriámon belül.

Megjelent a témával kapcsolatban valamilyen írásod?

-A TDK pályamunkám megjelent az Eszterházy Károly Katolikus Egyetem egy könyvében.

Kérlek, meséld el, hogy a kutatásaid alapján milyennek látod a fiatalok jövőképét!

-Az akkori kutatások alapján kellemesen csalódtam, mert azok alapján nem volt olyan rossz a helyzet, mint amire számítottam. Viszont ez egy szűk csoport, amit vizsgáltam, ráadásul az idő haladtával változnak a körülmények, rengeteg befolyásoló tényező van.

Például nem lehet egy jó családi környezetből jövő gyerek helyzetét egy szegényebb család értékeivel összevetni. Nem mindenkinek lesz ugyanaz az meglátása, ezért is nagyon bonyolult a helyzet. Mindenki mást tart fontosnak, vagy kérdéses, hogy egyáltalán van-e értékrend? Úgy gondolom, hogy legelsőnek SAJÁT MAGUNKAT kell kiismerni, a lelki állapotunkat helyre tenni és egy tényleg jól átgondolt, valódi értékeken alapuló értékrend szerint cselekedni. Ezek alappillérek, amik nélkül továbblépni, fejlődni nem lehet hatékonyan vagy egyáltalán nem is lehetséges.

A mi generációnk az, ami hanyatlóban van minden területen, de még változtathat. Az utánunk következők túlnyomó többsége teljesen el van veszve. Nincs érték, nincs család, valódi érzelmekről pedig ne is beszéljünk. Ha pedig a továbbtanulást nézzük, akkor ki kell mondani a tény, hogy ha valaki 16 éves korában nem tudja, mit szeretne elérni, milyen céljai vannak, akkor nehéz út fog előtte állni és lehet, sehova se fog jutni, nem fog olyan életet élni, amit ő elképzelt magának.

Sajnos, a fiatalok nagy álmodozók és néha meg is elégszenek azzal, ami csak a képzeletükben van. Az végeredményt látják, de az oda vezető utat nem, és nem is próbálkoznak nagyrészt megtalálni. Ez mind a társadalmunk hibája, nem a gyereké. Nem célja senkinek boldog, életre képes embereket nevelni. Irányíthatóbb a „robot”, aki nem mer kitörni önbizalom hiányában és nem gondolkodik. Ezért felelnek a szülők is egyrészt, akik lehet, ugyanebben a szituációban éltek, és a média (TikTok, Insta, Facebook, ...). Nincs megfelelő példakép a fiatalok előtt, nincs olyan, aki utat tudna mutatni, ha elesnének valahol az életben.

Összefoglalva: az idő haladtával rosszabbodik a helyzet, el fognak tűnni az érzelmek, az értékek és a gondolkodás. Mindenkiből egy „gépezet” lesz. Ezt a folyamatot le lehet még lassítani, megállítani már nem biztos.

Tapasztalatod szerint miért ilyen nehéz döntést hozni kamaszkorban a jövőről?

-Nincs elég határozottság és mindenki meg akar gazdagodni. Pontosan azért nehéz döntést hozni, mert csak a végeredmény van a szemük előtt és nem látják az odavezető utat. Elsőre tényleg bonyolultnak tűnik a helyzet, de valójában nem!

Meg kell találni azt, ami szeret az ember és abban a legjobbnak lenni. Fejleszteni kell önmagunkat, utána jönni fog a pénz magától. Lehetőség rengeteg van a világban, viszont annál kevesebb réssel. El kell fogadnunk azt, amink van és abból felállni, abból alkotni. Ez az, ami leginkább hátráltatja a fiatalokat, emiatt nem tudnak dönteni. Leginkább nézőpont és hozzáállás kérdése a jövőről való döntés.

Véleményed szerint mivel lehetne segíteni a fiatalokat egy biztosabb jövőkép kialakításában?

-Nagyon nehéz kérdés, mert minden fiatalhoz máshogyan kell szólni, más fogja megérinteni őket. Saját tapasztalatom szerint, mikor előadásokat tartottam a suliban, mindenki odafigyelt rám, senki kezében sem volt telefon, mindenki hallgatott. Ebből azt tudom következtetésképpen levonni, hogy egy velük egykorúra jobban oda fognak figyelni és jobban fognak tanácsokat, mint egy felnőtt embertől. Az előadások végén mindig odajött egy tanár, hogy ezt hogyan tudtam mindenki figyelmét elérni? Választ nem tudtam rá adni sose...

Szerintem ez a megoldás. Kell valaki, akire felnéznek.

Visszaemlékezve, neked mennyire volt reális, megvalósítható jövőképed kamaszkorodban?

Mi valósult meg abból eddig, és mit tervezel még a következő 5-10 évben család, tanulás és munka terén?

-Nekem mindig random céljaim voltak. Ha valamit kigondoltam az egyik nap, pár hét múlva megcsináltam, bármiről is volt szó.

Viszont egyetlen célom van, amit tényleg el szeretnék érni, bármennyi időt is kér. Ez pedig az emberek szemének a felnyitása, egy jobb társadalom. Eléggé egy utópiászerű terv, de ha nagyban nem is, kicsiben megvalósítható.

10 éves távlatban ettől eltekintve meg akarom teremteni a megfelelő környezetet ahhoz, hogy családot alapítsak. Nem kapkodom el a dolgokat, elsőnek egy stabil helyzet kell. Munka terén nyitott vagyok új dolgokra, szeretnék mindenhol tapasztalatot nyerni. Úgyhogy nincs konkrét elképzelésem.

Milyen tanácsokat adnál a fiataloknak a jövőjük tervezésével kapcsolatban?

-Legyenek határozottak, ismerjék ki önmagukat és álmodjanak nagyokat. Minden lehetséges ebben a korban, ne féljenek elbukni, merjenek felállni és újrakezdeni! Higgyenek saját magukban, hiszen egy isten se élne az emberek szívében, ha nem lenne, aki hinne bennük!

És tényleg, azok a láncok csak annyira erősek, amennyire elhisszük őket.

Köszönöm szépen, hogy megosztottad velem tapasztalataidat a témával kapcsolatban. További sok sikert kívánok neked!

VII.1.2. Interjú Federics Ibolya pályaválasztási tanácsadóval

Kedves Ibolya néni! Először is köszönöm, hogy elfogadta felkérésemet erre az interjúra, melynek témája a fiatalok jövőképe.

A társadalomismeret projektmunkám keretében arra keresem a választ, hogy milyen is a mai fiatalok, főleg a középiskolások jövőképe, és ezzel kapcsolatban szeretnék feltenni Önnek néhány kérdést.

Először szeretném megkérni, hogy mutatkozzon be és mondja el nekem, hogy hol, milyen pozícióban dolgozik. Hol, milyen formában találkozik a fent említett témával a mindennapokban?

-Először is köszönöm, hogy rám gondoltál az interjúd elkészítésével kapcsolatban.

Magamról néhány szóban annyit mondanék el, hogy 37 éves vagyok, Gyöngyösön élek a férjemmel és a kislányommal. 2007-ben végeztem Jászberényben szociálpedagógusként. Miután lediplomáztam a gyöngyösi Családsegítő Szolgálatnál helyezkedtem el, ahol 10 évig dolgoztam családgondozóként. 2. munkahelyem egy halmozottan hátrányos helyzetű általános iskola volt, ahol napközis nevelő munkakörben dolgoztam. 2019-ban pedagógus szakvizsgát szereztem pályao-rientáció szakterületen. A 2018/2019-es tanévtől dolgozom a Heves Megyei Pedagógiai Szakszolgálatnál pályaválasztási tanácsadó munkakörben. Feladatom a továbbtanulás előtt álló általános iskolás, valamint középiskolás tanulók pályaválasztási döntésének segítése.

Pályaorientációs tanácsadóként napi kapcsolatban van középiskolás diákokkal. Mely középiskolákban tart Ön pályaorientációs foglalkozásokat?

Heves megyében a pályaválasztási tanácsadói szakfeladatot a 15/2013-as szakszolgálati rendelet szerint 7 fő tanácsadónak kell ellátnia megyei szinten. Korábban teljes létszámmal dolgoztunk, ettől a tanévtől azonban sajnos 4 fővel látjuk el a feladatainkat. Minden tanácsadónak megvannak a saját iskolái akikkel tartja a kapcsolatot, látja el feladatait, azonban természetesen egymást is segítjük, ha több tanácsadóra van szükség egy-egy iskola feladatellátásánál. Hozzám 2 középiskola tartozik. A hatvani Bajza József Gimnázium és a Széchenyi István Római Katolikus Technikum és Gimnázium. Saját középiskoláimon kívül több egri intézményben is segítek a kollégáknak a feladatellátásban. Ebben a tanévben az Egri Neumann János Technikum és Gimnáziumban, Gárdonyi Géza Ciszterci Gimnáziumban, Dobó István Gimnáziumban láttam el tanácsadói feladatokat. Szintén ebben a tanévben érkezett két új középiskolai igény a szakszolgá- lathoz, akikkel elindult az együttműködés és a közeljövőben hozzájuk is menni fogunk a kol- légákkal. Ez a két iskola az egri EKKE Gyakorló Gimnáziuma és a hevesi Eötvös József Református Oktatási Központ.

Tapasztalata szerint mennyire mondható biztosnak a középiskolás kamaszok jövőképe?

Mennyire biztosak abban, hogy mit is szeretnének csinálni 5-10-15 éven belül?

-Munkám során azt tapasztalom, hogy a 9-10. évfolyamos gimnazisták többségénél még nincs kialakult elképzelés a továbbtanulásukat illetően. Távolinak érzik még a döntést azzal a kapcsolatban, hogy érettségi után milyen irányban folytassák tovább, mivel szeretnének fo- glalkozni felnőtt korukban. Ezért is fontos cél, hogy a bizonytalan tanulóknál legalább az érdeklődési irány látható legyen. Mindezek feltérképezéséhez segítséget nyújtanak a különböző

önértékelő kérdőívek. Jómagam nagyon szeretek a POM-mal dolgozni. www.pom.oktatas.hu. Ez egy komplex pályaorientációs mérőeszköz, amely sok hasznos információt nyújt azokról a tanulókról, akik kitöltik a kérdőíveket. A mérőeszköz 4 területet térképez fel, melyekhez a kitöltés végén különböző pályákat, foglalkozásokat ajánl. Érdeklődési terület, képességek, kompetenciák, személyes tulajdonságok és MTMI képességeket.

A középiskolai végzős tanulók esetében az egyetemi tanulmányaikat látják leginkább maguk előtt, ennél tovább jellemzően nem terveznek, nem gondolkodnak a tanácsadási folyamat során.

Mi lehet az oka a fiatalok döntési nehézségeinek?

-Nagyon nehéz időszakon vannak túl a most végző középiskolás diákok. Az elmúlt 3 év negatív hatásai a fiatalok életét nagymértékben befolyásolták. Sajnos nem mehetünk el szó nélkül a pandémia hatásai, következményei mellett. A most végzős diákok tanulmányaik jelentős részét digitális oktatásban végezték. Középiskolai éveiket végig kísérte a bizonytalanság. A 2020-as és 2021-es tavaszi érettségi vizsgák utolsó pillanatig elnyújtott bizonytalan sorsa körüli feszültségek, melyeket ők is átéltek - még ha közvetve is -, úgy érzem, hogy benne maradtak a diákokban, ráadásul a most folyamatban lévő felsőfokú továbbtanulás körüli változások is hasonló érzéseket váltanak ki bennük. ☹ Teljes mértékben megértem a félelmeiket, bizonytalanságaikat, hiszen azokból a programokból ők kimaradtak, amelyek normális esetben végig kísérték és segítették volna a pályaelképzeléseik kialakulását a középiskolai éveik alatt. Gondolok itt a fakultációválasztás segítésére, különböző pályaorientációs programokra, céglátogatásokra továbbtanulást segítő elérő programokra. A pályaválasztási szakfeladat ellátás

Projekt munkámban két nagy kérdéskörrel foglalkozom: a családtervezéssel (párválasztással) és a továbbtanulással, szakmaválasztással. Ön szerint melyik területen vannak biztosabb elképzelései a tanulóknak? Mi oka lehet a diákok magabiztosságának, esetleg bizonytalanságának az említett területeken?

-Nagyon ritkán kerül szóba az egyéni tanácsadások során a magánélet. Alapvetően a fókuszban a továbbtanulás áll. A tanulók többsége elsősorban a karriert helyezi családtervezés elé. A továbbtanulás, szakmatanulás, jó munkahely és anyagi biztonság áll elsősorban a tanulók tervei között.

Ön rengeteg diákkal találkozik és beszélget. Milyen élettervekkel rendelkeznek a mai fiatalok a tovább.tanulás terén? Kívánnak továbbtanulni felsőoktatási intézményben vagy inkább dolgozni szeretnének, esetleg szakmát tanulnának?

-Tapasztalatom szerint a nyolcadikos továbbtanulás előtt álló tanulók közül azok a diákok, akiknél látható, érzékelhető az érdeklődés valamely szakterület, ágazat iránt, ők jellemzően olyan jellegű középiskolában (technikum, szakképző iskola) tanulnak tovább, ahol tanulmányaik végén szakmát fognak szerezni. Azok a tanulók, akiknek még nem igazán alakult ki érdeklődésük, vagy épp nagyon is nyitottak több terület iránt, ők általában a gimnáziumi továbbtanulást választják. A gimnáziumi érettségi előtt álló tanulók jelentős része egyértelműen felsőfokú tanulmányokban gondolkodik. Elsődleges céljuk a diploma megszerzése, ehhez kapcsolódóan elsősorban budapesti egyetemeken gondolkodnak. Többségük mire a felsőfokú felvételihez érkezik, már rendelkezik középfokú nyelvvizsgával, előrehozott érettségivel és készül az emeltszintű érettségi vizsgá(k)ra. Ezek az eredmények is azt mutatják, hogy elsődleges céljuk az egyetemi továbbtanulás. Ahhoz, hogy ezekből az eredményeikből a legtöbbet tudják kamatoztatni, nagyon fontos a jól átgondolt fakultációválasztás, melyet legkésőbb 10. évfolyam végén el kell dönteniük. Mi pályaválasztási tanácsadók segítséget nyújtunk számukra csoportos foglalkozások tartásával és egyéni tanácsadások keretében.

Ön szerint mennyire reális, megvalósítható a fiatalok jelenlegi elképzelése a jövőről?

-A reális, megvalósítható elképzelésekhez, reális jövőképhez, elengedhetetlen, hogy reális önismerettel rendelkezzenek a tanulók. Tisztában legyenek képességeikkel, erősségeikkel, legyen kialakult érdeklődésük, pályaelképzelésük, mind ezekhez pályákat, foglalkozásokat tudjanak csatolni és természetesen birtokában legyenek azoknak az információknak (képzési, munkaerőpiaci, elhelyezkedési lehetőségek,) amelyek hozzásegítik őket céljaik eléréséhez. Fontos, hogy ezeket az alapokat legkésőbb a középiskolai tanulmányaik alatt fektessék le.

Véleménye szerint mivel lehetne segíteni a fiatalokat abban, hogy könnyebben tudjanak döntéseket hozni a jövőjüket, továbbtanulásukat illetően? Milyen formában, kitől kaphatnának segítséget ehhez?

-Rendkívül fontosnak tartom, hogy a tanulók minden irányból megkapják a számukra megfelelő és biztonságos háttérrel ahhoz, hogy a számukra legmegfelelőbb célt tudják kitűzni maguk elé. Kiemelkedően fontos szerepe van elsősorban a családnak, melyet több kutatás is alátámaszt,

többek között Kenderfi Miklós 2019-es szülői attitűd vizsgálatában <https://mkik.hu/download/175/szueloi-palyavalasztasi-attitudoek-2019> mutat rá azoknak a szereplőknek a fontosságára, akiknek a szerepe nagymértékben befolyásolja a fiatalok pályaválasztási döntését.

Nagyon fontos szereplők az iskola, illetve a különböző továbbtanulással foglalkozó intézmények, szervezetek (Pedagógiai Szakszolgálatok, Iparkamarák). Kiemelkedő a kortársak szerepe, valamint a média/social média befolyásoló hatása is a tanulók jövőképek kialakításában.

Közel 10 éve, egész pontosan 2013 óta van a szakszolgálatokhoz rendelve a pályaválasztási, továbbtanulási tanácsadás, mint szakfeladat. Sajnos a mai napig országos szinten nincs a szülők és az oktatási intézmények köztudatában ez a szakfeladat, mint továbbtanulási döntést segítő tevékenység. 5 éve dolgozom a szakszolgálatnál pályaválasztási tanácsadóként. Úgy érzem, hogy talán ebben a tanévben igazolódik vissza az a rengeteg belefektetett munka, amit a kollégáimmal az elmúlt években a megyei szintű feladatellátás felépítésébe fektettünk. Egyre több igény érkezik hozzánk, mind iskolai, intézményi szinten, mind egyéni szülői igénylések terén.

Minél korábban kezdnek el foglalkozni a pályaeorientációval akár otthon, családi környezetben, akár iskolai keretek között, annál biztosabban tud kialakulni a tanulók pályaelképzelése.

Köszönöm szépen, hogy megosztotta velem tapasztalatait a témával kapcsolatban. További sok sikert kívánok Önnek!

Én is köszönöm, és sok sikert kívánok neked a tanulmányaidhoz és a céljaid eléréséhez!

VII.1.3. Interjú Pricz Istvánné nyugalmazott tanárnővel

Kedves Maca néni! Először is köszönöm, hogy elfogadta felkérésemet erre az interjúra, melynek témája a fiatalok jövőképe.

A társadalomismeret projekt munkám keretében arra keresem a választ, hogy milyen is a mai fiatalok, főleg a középiskolások jövőképe, és ezzel kapcsolatban szeretnék feltenni Önnek néhány kérdést.

Ön közel 40 évig dolgozott a Hatvani Bajza József Gimnáziumban és hosszú évekig volt osztályfőnök, valamint az osztályfőnöki munkaközösség vezetője. Munkaközösség vezetőként és

egészségügyi szakoktatóként is sokat foglalkozott a fiatalok jövőképevel, azon belül is azzal, hogy hogyan lehet a kamaszokat segíteni abban, hogy legyen elképzelésük a családtervezésről és a továbbtanulásról, munkába állásról.

Tapasztalata szerint mennyire nehéz a kamaszoknak a jövőképük kialakítása ilyen fiatalon?

-Véleményem szerint nehéz a gyermekek jövőképeinek kialakítása, mert tinédzserré válni küzdelmes folyamat. A serdülőkorban lévő gyermekekkel minden nehéz, mert kívül, belül viszonylag gyors változásokon mennek keresztül. Sokszor összezavarodnak, félnek, szoronganak, nem értik a kívülről jövő „túlzott” elvárásokat. Ugyanakkor gyakran nem tudnak mit kezdeni a számukra eddig ismeretlen érzelmekkel, hangulatingadozásokkal sem. Különböző veszélyhelyzetekkel találkozhatnak, önbizalmuk, igazságérzetük a végletek között mozog és gyakran nem képesek egyedül feldolgozni a különféle hátrányos élethelyzeteket, családi konfliktusokat, esetleges tragédiákat. Ezért van szükség megértő, segítő, támogató környezetre /szülő, tanár, edző stb.../, hogy ebben a bonyolult életszakaszban is megmaradjon a fókusz : azaz a testi - lelki egészség, ami megfelelő befolyással, alakítással a jövőkép kialakításának a záloga is lehet.

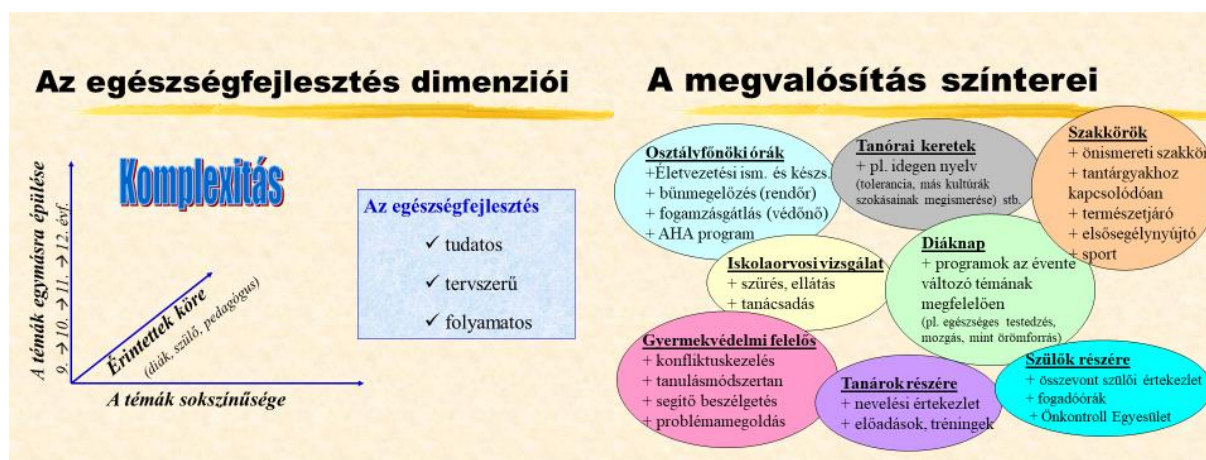
Mely területen tudnak biztosabb döntést hozni a jövőjükéről a fiatalok: a családtervezés, vagy a továbbtanulás/ munkába állás területén? Mi lehet ennek az oka?

-A jövőre nézve mindkét terület komoly nehézségeket és veszélyeket hordoz magában, amennyiben nem kapják meg a gyermekek a támogatást a szülőktől és az iskolától. Az iskolák Pedagógiai Programjának része kell, hogy legyen a tanulók pozitív egészségmagatartásának kialakítására való törekvés.

- a pontos ismeretek átadása
- a pozitív beállítódás
- a biztonságos környezeti tényezők megteremtése
- az önismeret, a belső motiváció, az akarat fejlesztése

Ennek a négy fontos pillérnek be kell épülni egyrészt az osztályfőnöki órák tematikájába, másrészt a különböző tantárgyak tananyagaiba, de még a szakkörök, az iskolai szabadidős programok és a kulturális tevékenységekbe is. A 2000-es években iskolánkban komplex egészségnevelési stratégiát dolgoztunk ki és működtetük is hosszú éveken át. A program

erőssége abban állt, hogy az iskola összes szereplője részese volt, és az évfolyamok programjai a diákok életkori sajátosságainak megfelelően épültek egymásra.

Véleményem szerint a fiatalok gyakran nem akarnak felelősséget vállalni, kitolódik időben a párválasztás, a gyermekvállalás, némelyek a „mama hotelt” sem hagyják el szívesen. Talán a továbbtanulás, a munkába állás kérdése egyszerűbbnek tűnik, mert amennyiben nem volt sikeres a választás, keresnek egy másik megoldást. Az, hogy ez a döntés sikeres és reális-e csak később fog kiderülni.

Mit gondol, miért ilyen nehéz döntést hozni kamaszkorban a jövőről?

-Véleményem szerint a jövőről való döntésben mindenképpen befolyásoló tényező a megváltozott és gyorsan változó világ. A politikai döntések, a háborús helyzet, a külföldre való utazások, a külföldi munkavállalások lehetősége, de még az online világban való létük is. A fiatalokra zúduló információ halmazból nehéz kihámozni, döntést hozni, hogy számukra mi lesz pozitív hatással a további életrészekre. Reális önismeret nélkül ma már elképzelhetetlen az életük. Fontos, hogy tisztában legyenek a személyiségükben zajló belső folyamatokkal, értékeikkel, erősségeikkel és gyengeségeikkel. Ugyanakkor kell, hogy legyen igényük arra is, hogy megértsék mások motivációját, legyen kellő empátiájuk is.

Véleménye szerint mivel lehetne segíteni a fiatalokat egy biztosabb jövőkép kialakításában?

-Az előző pontban megfogalmazott gondolatok, készségek, fejlesztésének egyik leghatékonyabb módja a csoportos önismeretszerzés. Iskolai keretek között pl. a kiscsoportos beszélgetések,

tanórákon, vagy délutáni szakköri keretek formájában. A foglalkozások során interaktív játékokkal szituációs feladatokkal, megbeszéléssel, indirekt módszerekkel fejleszthető a diákok szociális és életviteli kompetenciája. A tanulásban az élmények, érzelmek feldolgozásában is fontos szerepet játszhat egy jól összeszokott csoport. Egyrészt azért, mert egymástól tanulhatnak különböző készségeket, viselkedésmintákat, másrészt maga a közösség jelentős óvó, védő funkciót is betölthet. Fontos lehet még hatékonyság szempontjából a tantárgyi órákon a változatos, egyéni tanulási módszerek megismertetése és fejlesztése / pl. a koncentrációs készségek, a beszéd, az írás, az értő olvasás, emlékezőképesség, tájékozódóképesség, a problémamegoldóképesség ..stb./a tudatosság, az akarat, a siker megízlése vezethet egy jó döntés meghozatalához. Fontosnak tartom még a felnőttek óvó-védő szerepét is. Hiszen ebben a kamaszkori krízisekkel teli életszakaszban a barátok nem mindig tudnak, vagy akarnak segítők lenni egy-egy nehéz élethelyzetben. Azonban, ha ki tudunk építeni egy védőhálót köréjük, akkor nagyban csökkenthetőek az ártó tényezők, kisebb az esély a sérülésre, elkallódásra, vagy egy hirtelen rossz döntés meghozatalára, amelynek akár életre szóló következményei is lehetnek. Gyermekvédelmi felelősként munkám súlyponti részét képezték ezen rendszerek koordinálása.

Mennyire tartja reálisnak, megvalósíthatónak a mai fiatalok jövőbeni terveit?

-A fiatalok jövőbeni terveit egyrészt bizonytalanak, céltalannak látom. Gyakran megfogalmazódik a „jól van ez így, ahogy van” vagy „majd lesz valahogy” gondolatok, melyek egyértelműen hátráltatják a személyiség kibontakozását. Másrészt keresik a helyüket és előbb-utóbb meg is fogják találni. Hiszem, hogy mindenkiben megvan a siker lehetősége, csak segíteni és biztatni kell a fiatalokat.

Mivel közel 40 évet töltött középiskolás fiatalok között, érdekel, hogy tapasztalata szerint melyik generációnak volt nehezebb döntenie? A szüleink generációjának /akik a 1970-es

években születtek/vagy nekünk, a Z generáció szülötteinek /akik a 2000-es évek elején születtünk? Kérem, hogy indokolja is válaszát.

-Véleményem szerint annyira különböző a két generáció között a társadalmi, gazdasági különbség, hogy csak bizonyos szempontból tekinthető az X generáció döntése könnyebbnek. Az 1960-1970-es években a fiatalok még szigorú szabályok szerint éltek. Kötelező volt iskolaköpenyt hordani, magnókazettáról hallgatták a zenét stb... A hovatartozáshoz nagyon fontos volt a külső, a kinézet, a ruhaviselet és mivel még nem volt online tér a külső jegyek mutattak irányt, ki, mit gondol, hová, melyik csoporthoz tartozik.. Ekkor kezdtek a nők tömegesen munkába állni és így a gyerekek bölcsődében, óvodában, majd iskoláskorukban saját lakáskulccsal "önálósodni". Egymástól tanultak és vált belőlük az élet minden területét átható maximalista felnőtt. A „Z” generáció születésének idejére átalakult az élet, a lehetőségek, az érték, a fogalmak, még részben a nyelv, a szóhasználat is. Ezek a fiatalok sokkal többször, többféle dologból választhatnak, mint a szüleik és kevesebb kompromisszumra kényszerülnek. A „Z”-ek jellemfejlődésének legfontosabb mozgatórugója az internet. Gyakran itt vásárolnak, leveleznek, a barátságot, a sikert is az online térben keresik, aminek megvan az a sajátossága, hogy hiányzik belőle a tapasztalás, a „face to face”, a személyiség. Általában a számítógép segítségével pillanatok alatt a világ összes tudását bármikor elérhetik. Ugyanakkor a bizonytalanság az ő életükben is jelen van. Milyen lesz a jövő? Hogyan változnak a szakmák? Mit érdemes tanulni? Hogyan építsem fel saját felnőtt életemet? Megtalálom - e az igazi páromat? stb..

Véleményem szerint az biztos, hogy az iskolai ismereteket más módszerekkel kell tanulni, tanítani, mint az előző generációknak, hogy élvezzék azt és a számukra gyors, hatékony és helyes döntéseket meg tudják hozni.

Mit tanácsolna mai fiataloknak a jövő tervezéssel kapcsolatban?

„Ügyelj GONDOLATAIDRA, mert azok szabják meg a szavaid!

Ügyelj SZAVAJDRA, mert azok szabják meg tetteid!

Ügyelj TETTEIDRE, mert azok szabják meg szokásaid!

Ügyelj SZOKÁSAIDRA, mert azok szabják meg jellemed!

Ügyelj JELLEMEIDRE, mert azok szabják meg a SORSODAT!

/ Frank Duthlaw/

VII.2. Kérdőívek

VII.2.1. Kérdőív középiskolásoknak

Kedves Diáktársam!

Veres Anna, 12. évfolyamos tanuló vagyok és a társadalomismeret érettségihez készítendő projekt-munkámhoz kérem a segítségedet. A projektmunkám célja, hogy megvizsgáljam a mai fiatalok elképzelését a jövőjükkel kapcsolatban. Két témát ölel fel a kérdőívem: a fiatalok jövőképét a munkával/továbbtanulással, valamint a családtervezéssel kapcsolatban.

Kérlek, hogy az alábbi kérdőívet név nélkül töltsd ki, mellyel nagy mértékben segíted a munkámat. Szeretném, ha minden kérdésre őszintén válaszolnál. A kérdőív kitöltése maximum 5-10 percet vesz igénybe.

Előre is köszönöm a segítségedet!

Anna

1. Melyik iskolában tanulsz?*

- Hatvani Bajza József Gimnázium
- HMSZC Damjanich János Technikum, Szakképző Iskola és Kollégium

2. Nemed?*

- fiú
- lány

3. Melyik évfolyamon tanulsz?*

- 9.
- 11.

4. Mikor tervezel családot alapítani?*

- 18-20 éves kor között
- 21-25 éves kor között
- 26-30 éves kor között
- 31-35 éves kor között
- 35 éves korom után
- Soha

5. Hogyan tervezed a jövőben a családalapítást?*

- házassággal
- együttéléssel (házasság nélkül)
- nem tudom még

6. Tervezel gyermekeket?*

- igen
- nem
- nem tudom még

7. Mikor szeretnéd vállalni az első gyermeked születését?*

- nem szeretnék gyermeket vállalni egyáltalán
- 18-20 éves koromban
- 21-25 éves koromban
- 26-30 éves koromban
- 31-35 éves koromban
- 35 éves korom után
- nem tudom még

8. Hány gyermeket szeretnél vállalni a jövőben?*

- egyet sem tervezek
- 1 gyermeket
- 2 gyermeket
- 3 gyermeket
- háromnál többet
- nem tudom még

9. Mi befolyásolná leginkább, hogy gyermeket vállalj? A KÉT legfontosabbat jelöld be!*

- anyagi biztonság (saját lakás, biztos munkahely)
- érzelmi biztonság (biztos párkapcsolat)
- szülői szerepre való érettség
- tanulmányok befejezése (szakképzettség, diploma stb. megszerzése)

10. Véleményed szerint hány éves korodban lesz saját lakásod/ házad?*

- már van saját lakásom / házam
- 18-20 éves koromban
- 21-25 éves koromban
- 26-30 éves koromban
- 30 éves korom fölött
- soha

11. Véleményed szerint hány éves korodban fogod véglegesen befejezni tanulmányaidat?*

- 17-20 éves koromban
- 21-25 éves koromban
- 25-30 éves koromban
- 30 éves korom fölött

12. Véleményed szerint hány éves korodban fogod megtalálni a leginkább hozzád illő, neked legjobban megfelelő munkát?*

- 18-20 éves koromban
- 21-25 éves koromban
- 26-30 éves koromban
- 30 éves korom fölött

13. Véleményed szerint hány diplomát / szakmunkás bizonyítványt fogsz szerezni? *

- 1
- 2
- 2-nél több
- egyet sem

14. Amennyiben DIPLOMÁT szeretnél, milyen területen akarsz elhelyezkedni a jövőben?

- agrár, mezőgazdaság
- államtudomány, jog
- gazdasági élet
- informatika
- vendéglátás, turizmus

- műszaki terület
- művészet
- egészségügy
- pedagógus pálya
- sporttudomány
- természettudomány

15. Amennyiben SZAKMÁT tanulsz, milyen területen szeretnél elhelyezkedni?

- ipar és technológia (gépész, automatizálás, építési rendszerek...)
- gyártás (gépgyártás, építőipari technika, vegyi és gyógyszeripari technológia)
- raktározás és logisztika (szállítás, futárkodás, postai szolgáltatás...)
- szolgáltatás (fodrász, kozmetikus, műkörmös, varrónő ...)
- kereskedelem, vendéglátás (szakács, pincér, recepció ...)
- adminisztráció (titkárnő, ügyfélszolgálatos, bérszámfejtő...)
- egészségügy (ápoló, asszisztens, gyógyszerértékesítő...)
- építőipar (kőműves, burkoló, ács, festő ...)
- informatika
- egyéb

16. Véleményed szerint milyen most az elhelyezkedési lehetőség azzal a végzettséggel és azon a területen, amelyet fentebb jelöltél?*

nagyon kedvezőtlen, rossz

- 1
- 2
- 3
- 4

nagyon kedvező, kiváló

17. Szeretnél-e külföldön tanulni a jövőben?*

- igen
- nem

18. Szeretnél-e külföldön munkát vállalni a jövőben?*

- igen

- nem

19. Milyen munkakörben szeretnél dolgozni a jövőben?*

- egyéni vállalkozóként saját vállalkozásomat vezetem majd
- alkalmazottként dolgozom majd
- vezetőként dolgozom majd
- nem tudom még

VII.2.1. Kérdőív egyetemistáknak

Kedves Egyetemista hallgató!

Veres Anna, 12. évfolyamos tanuló vagyok és a társadalomismeret érettségihez készítendő projektmunkámhoz kérem a segítségedet. A projektmunkám célja, hogy megvizsgáljam a mai fiatalok elképzelését a jövőjükkel kapcsolatban. Két témát ölel fel a kérdőívem: a fiatalok jövőképét a munkával/továbbtanulással, valamint a családtervezéssel kapcsolatban.

Kérlek, hogy az alábbi kérdőívet név nélkül töltsd ki, mellyel nagy mértékben segíted a munkámat. Szeretném, ha minden kérdésre őszintén válaszolnál. A kérdőív kitöltése maximum 5-10 percet vesz igénybe.

Előre is köszönöm a segítségedet!

Anna

1. Nemed?*

- Férfi
- Nő

2. Milyen képzési területen tanulsz?*

- agrár
- államtudomány, jog
- gazdaságtudomány
- informatika
- bölcsészettudomány
- műszaki
- művészet

- orvos-és egészségtudomány
- pedagógusképzés
- sporttudomány
- természettudomány

3. Milyen képzésben veszel részt?*

- BSc (alapképzés)
- MSc (mesterképzés)
- osztatlan képzés

4. Mennyire érzed biztosnak a jövőképed - mennyire vagy biztos abba, hogy mit szeretnél a jövőben csinálni (család és munka terén)?*

egyáltalán nem biztos

- 1
- 2
- 3
- 4

teljesen biztos

5. Tervezel-e még az első diplomád után több diplomát, oklevelet szerezni?*

- igen, tervezek, MSc képzésen
- igen, tervezek, PhD képzésen
- igen, tervezek, másik BSc képzésen
- igen, tervezek, szakirányú továbbképzésen
- igen, tervezek, egyéb módon
- nem tervezek
- nem tudom még

6. Szeretnél-e külföldön tanulni? (ösztöndíjjal vagy anélkül)*

- igen
- nem
- nem tudom még

7. Ha szeretnél külföldön tanulni, fogalmazd meg, hogy miért?

.....

8. Szeretnél-e a jövőben külföldön dolgozni?*

- igen
- nem
- nem tudom még

9. Ha szeretnél külföldön dolgozni, fogalmazd meg, hogy miért?

.....

10. Mennyire tartod kedvezőnek az elhelyezkedési lehetőséget abban a szakmában, amelyet most tanulsz?*

egyáltalán nem kedvező

- 1
- 2
- 3
- 4

nagyon kedvező

11. Véleményed szerint a jelenlegi tanulmányaid mennyire készítenek fel a szakmai életben való helytállásra?*

egyáltalán nem

- 1
- 2
- 3
- 4

teljes mértékben

12. Mikor tervezel munkába állni teljes állásban?*

- már dolgozom teljes állásban
- 1 éven belül
- 3 éven belül

- 5 éven belül
- több, mint 5 év múlva
- nem tudom még

13. Véleményed szerint hány éves korodban fogod megtalálni a leginkább hozzád illő, neked legjobban megfelelő munkát?*

- 18-24 éves koromban
- 25-29 éves koromban
- 30-34 éves koromban
- 34 éves korom fölött
- nem tudom még

14. Véleményed szerint hány éves korodban lesz saját lakásod/házad?*

- már van saját lakásom/házam
- 18-24 éves koromban
- 25-29 éves koromban
- 30-34 éves koromban
- 34 éves korom fölött
- soha

15. Mikor szeretnél családot alapítani?*

- 18-24 éves koromban
- 25-29 éves koromban
- 30-34 éves koromban
- 34 éves korom fölött
- nem tudom még

16. Hogyan tervezed a családalapítást?*

- házassággal
- együttéléssel (házasság nélkül)
- nem tudom még

17. Mikorra tervezed az első gyermeked születését?*

- nem szeretnék egyáltalán gyermeket vállalni

- 18-24 éves koromban
- 25-29 éves koromban
- 30-34 éves koromban
- 34 éves korom fölött
- nem tudom még

18. Hány gyermeket szeretnél vállalni a jövőben?*

- egyet sem tervezek
- 1 gyermeket
- 2 gyermeket
- 3 gyermeket
- 3-nál többet
- nem tudom még

19. Mi befolyásolná leginkább, hogy gyermeket vállalj? (A KÉT legfontosabbat jelöld be!)*

- anyagi biztonság (saját lakás, biztos munkahely)
- érzelmi biztonság (biztos párkapcsolat)
- szülői szerepre való érettség
- tanulmányok befejezése (diploma megszerzése stb.)

VII.3. Munkanapló

Munka napló			
Időpont	Végzett tevékenység	Megjegyzés	Tanár aláírása
2023. január 11.	Első konzultáció és a téma kiválasztása	Miután Tanárnővel átbeszéltük a három témát, én érveket gyűjtöttem a témák mellett és ellen, és így sikerült kiválasztanom a „Jövőkép” című témát.	
2023. január 11.	Ütemterv elkészítése	Az ütemtervben összeírtam a projektmunkával kapcsolatos teendőket, amiket megpróbálok a saját magam által megszabott határidőn belül teljesíteni.	

2023. január 13.	Digitális szakirodalom keresése	Több, a pályamunkámhoz használható, érdekes szakirodalmat találtam, mint például cikkeket és interjúkat.	
2023. január 14.	Papíralapú szakirodalom keresése	Elmentem a városi könyvtárba és az iskolám könyvtárába, hogy megtaláljam a legmegfelelőbb forrásokat a munkámhoz.	
2023. január 15.	Interjú kérdések átgondolása, elkészítése	Miután kijelöltem és felkértem a három interjú alanyomat, személyre szabva elkezdtem megtervezni az interjú menetét.	
2023. január 16.	Konzultáció Tanárnővel a pályamunkám felépítéséről	Miután összeírtam terveimet a beadandómmal kapcsolatban, felkerestem Tanárnőt, hogy kikérjem a véleményét és szabadon folytathassam a munkámat.	
2023. január 17.	Interjúkérdések leellenőrzése	Miután sikerült összeírni az interjúkérdéseket, elküldtem azokat Tanárnőnek ellenőrzés céljából, hogy terjedelmében és tartalmában is megfelelnek-e az igényeinek.	
2023. január 18.	Kérdőívek összeállítása	Átgondoltam, hogy melyik korosztálynak szánom a kérdőívemet és ez alapján összeállítottam annak online változatát.	
2023. január 18.	Konzultáció Tanárnővel a kérdőív kérdéseimmel kapcsolatban	Tanárnő megnézte a kérdéssort és egy kis változtatás után engedélyezte a kiküldését.	
2023. január 19.	Interjúk kiküldése	Két interjú alanyomnak elküldtem a nekik szánt kérdéseimet, hiszen nem volt alkalmunk élőben megszervezni a találkozót, de	

		ennek ellenére nagyon készségesen segítettek nekem.	
2023. január 20.	Interjú elkészítése	A harmadik interjú alanyommal személyesen találkoztam és kikértem a véleményét a választott témával kapcsolatban.	
2023. január 21.	Interjúválaszok visszaérkezése	A két digitálisan elküldött interjúkérdéssort visszaküldték nekem kitöltve az interjúalanyok.	
2023. január 23.	Konzultáció a HMSZC Damjanich János Technikum, Szakképző Iskola és Kollégium Igazgatójával	Engedélyt kértem a HMSZC Damjanich János Technikum, Szakképző Iskola és Kollégium igazgatójától, Vincze Dániel Úrtól, hogy az Ő iskolájában is kitölthessem a kérdőívet. Miután megkaptam az engedélyt, régi Tanárnóm és egyik ismerősöm segítségét kértem a kérdőív fekölelősségteljes kitöltésében.	
2023. január 23.	Kérdőív kitöltése	Segítséget kértem, több egyetemista barátomtól, nővéremtől és olyan tanáromtól, akinek egyetemista gyermeke van, hogy továbbítsák csoporttársaiknak a kérdőívet és kitöltsék azt. Másnapra a pár diákból közel kétszáz lett.	
2023. január 24.	Kérdőív kitöltetése	Megkezdődött a gimnáziumomban és a szakképző iskolában a kérdőívem kitöltetése, melyben saját tanárain is nagy segítségemre voltak.	
2023. január 24-27.	Kérdőív figyelése	A napok során figyelemmel kísértem a internetes drive felületen, hogy	

		mennyien töltik ki a kérdőíveimet.	
2023. január 25.	Bevezető megírásának befejezése	A bevezetőm több részből áll össze, amiket a hét során folyamatosan bővítettem, ma sikerült befejeznem, ezzel kész az első fejezetem.	
2023. január 26.	Szakirodalom feldolgozása	A könyvtárból kikölcsönzött könyvek visszaviteli határideje hamarosan lejár, így késve, de ideje volt elkezdenem kiszűrni a számomra hasznos és felesleges szakirodalmi forrásokat.	
2023. január 29.	Fejezetek kidolgozása	A második fejezet második alfejezetét sikerült kidolgoznom az: „Iskolán kívüli segítségnyújtás a fiatalok életében” címmel.	
2023. február 2.	Fejezetek kidolgozása	A második fejezet első fejezetét kidolgoztam Veresné Kalcsó Krisztina pályorientációs tanárnő segítségével.	
2023. február 4-11.	Fejezetek kidolgozása	Miután a szakirodalmakat átolvastam és kijegyzeteltem, hogy melyik könyvből vagy internetes platformról mi lehet segítségemre, elkezdtem megírni a harmadik fejezetet, amely a szakirodalmi kitekintés volt. Több napot vett igénybe, de sikeresen végeztem vele.	
2023. február 13.	Egyeztetés Tanárnökkel	A kész fejezetet nyomtatott formában átadtam Tanárnőnek átnézésre.	
2023. február 18.	Kérdőív elemzése	A kérdőívek válaszaiból excel táblát készítettem és elkezdtem a diagramokat	

		összeállítani a kérdőíveim elemzéséhez, amely hosszabb időt vett igénybe.	
2023. február 25.	Kérdőív elemzése	Miután végeztem a diagramokkal, elkezdtem elemezni őket.	
2023. március 16.	Fejezetek kidolgozása	Sajnálatosan a kérdőívelemzésembe közbe szőtt egy hosszabb lefolyású betegség, így csak hetek múlva tudtam befejezni a negyedik fejezetet, amelyet nyomtatott formában átadtam Tanárnőnek javításra.	
2023. március 27-29.	Fejezetek kidolgozása	Az interjúkra kapott válaszokat összegeztem és megírtam a pályamunkám ötödik fejezetét, az interjúk elemzését.	
2023. március 30.	Fejezetek kidolgozása	Megírtam a pályamunkám összegzését és megválaszoltam a hipotéziseimet.	
2023. április 3-14.	Tanárnővel kapcsolattartás	A megírt fejezeteimet átnyújtottam Tanárnőnek áttekintésre és ellenőrzésre.	
2023. április 14.	Melléklet elkészítése	A melléklethez szükséges anyagokat összegyűjtöttem és kiegészítettem vele a projektmunkám.	
2023. április 10-14.	Formázás	A Tanárnőtől visszakapott fejezeteket kijavítottam és a kész pályamunkát megformáztam.	
2023. április 17.	A nyersvázlat leadása.	Hosszas idő után sikeresen összeállítottam a nyers vázlatot, melyet a nap folyamán leadtam.	
2023. április	A kész pályamunka nyomtatása és kötetése		

VIII. Irodalomjegyzék

Könyvek

- Becker, G. S. (1974): A Theory of Marriage. In: T. W. Schultz (ed.): Economics of the Family, Marriage, Children and Human Capital. Chichago–London: University of Chicago Press
- Eli Ginzberg – Sol Ginsburg – Sidney Axelrod – John L. Herma (1951): Occupational choice. Columbia University. Press, New York

Folyóiratok

- Bocz Henrietta Nóra - Lázár Beáta (2022): Készen állsz? Mélyvíz: felkészültnek érzik magukat a pályaválasztási döntéshozatalkor? In: Korunk, III. folyam, 2022/5. szám
- Bocz Henrietta Nóra - Lázár Beáta (2022): Készen állsz? Pályaválasztási kérdések az erdélyi egyetemisták körében. Informális informálódás. In: Korunk, III. folyam, 2022/5. szám
- Dániel Botond – Incze Henrietta (2022): Egyetemisták karrierhabitusa és vállalkozói hajlandósága. In: Korunk, III. folyam, 2022/5. szám
- Donald E. Super (1953): A theory of vocational development. American Psychologist 5. szám
- Engler Ágnes (2011): Tanulmányi pályafutás a magánéleti tervek tükrében. A fiatalok magánéleti tervei. In: Új Pedagógiai Szemle 11-12., Oktatókutató és Fejlesztő Intézet, Bp., 2011.
- Fazekas Anna – Nagy Ádám (2012): Generációs problématerkép. In: Negyedszázad, magyar ifjúság, Új Ifjúsági Szemle Alapítvány Kiadója, Bp., 2012.
- Gyura Médea (2015): Házassághalasztó, szingli nők. In: Ifjúságügy – szöveggyűjtemény I. ÚISZ Alapítvány Kiadója, Bp., 2015.
- Oppenheimer, V. K. (1994): Women’s Rising Employment and the Future of the Family in Industrial Societies. Population and Development Review
- Szalma Ivett (2013): Tervek, aspirációk, elégedettség szakiskolások és speciális szakiskolások körében. In: Új Pedagógiai Szemle 1-2., Oktatókutató és Fejlesztő Intézet Kiadói és Kommunikációs Központja, Bp. 2013.

- Vita Emese (2022): Az egyetemista ifjúság netán felnőtt? A felnőtté válás folyamatai az önálló életkezdéstől a párválasztásig. In: Korunk, III. folyam, 2022/5. Szám

Internetes forrás

- Hoffman Anna (2022): A Z generáció pályaválasztása, Egy többszemponútú, új szemléletű vizsgálat, In: Új munkaügyi szemle, http://real.mtak.hu/154464/1/Hoffmann_Anna.pdf
Letöltés: 2023. 02. 07.
- Matusz Máté (2016): A fiatalok jelenlegi helyzete, illetve kilátásai egy egyetemista szemével, <http://www.magyardiplo.hu/kezdolap/947-a-fiatalok-jelenlegi-helyzete-illetve-kilatasai-egy-egyetemista-szemevel> Letöltés: 2023. 02. 02.
- Szabad Klaudia (2015): A Z generáció jövőképe, Pécsi Tudományegyetem „Oktatás és Társadalom” Neveléstudományi Doktori Iskola, Pécs
<http://www.irisro.org/pedagogia2015januar/24SzabadKlaudia.pdf> Letöltés: 2023.02.08.
- Vita Emese (2015): Erdélyi magyar középiskolások jövőtervei, különös tekintettel a továbbtanulás feltételeire, https://bgazrt.hu/wp-content/uploads/NPKI_folyoiratok/kisebbségi_szemle/2017_04/ksz201704_7.Vita.pdf
Letöltés: 2023. 01. 30.

Internetes oldal

- http://unipub.lib.uni-corvinus.hu/5978/1/opus_et_ed_kt.pdf Letöltés: 2023. 01. 25.
- <https://ppke.hu/> Letöltés: 2023. 01. 30.
- <http://www.kre.hu/portal/> Letöltés: 2023. 01. 30.
- <https://m.felvi.hu/> Letöltés: 2023. 01. 30.
https://bajza.hu/dokumentumaink/pedprogram_22.pdf Letöltés: 2023. 01. 31.
- https://bgazrt.hu/wp-content/uploads/NPKI_folyoiratok/kisebbségi_szemle/2017_04/ksz201704_7.Vita.pdf Letöltve: 2023. 02.02.
- <https://www.6generacio.com/copy-of-generaciok> Letöltés: 2023. 02. 03.
- <https://insiderblog.hu/blogzine/2017/10/20/a-z-generacio-jelene-es-jovokepe-reszletes-kutatas/> Letöltés: 2023.02.07.
- https://metszetek.unideb.hu/files/metszetek_201703_01.pdf Letöltés: 2023.02.07.
- <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/budapest/18607.pdf> Letöltés: 2023. 02. 08.
- <https://www.ifjusagugy.hu/kotetek/Ifjusagugy%20szovegyujtemeny%20I%20szukB5.pdf> Letöltve: 2023.02.09.